

III. RÉSZ

A parlamenti csoport jegyzőkönyvei

1.

Jegyzőkönyv

Felvétel a Magyar Párt parlamenti csoportjának Bukarestben, 1926. június 24-én tartott értekezletéről.

Jelen vannak: gr. Bethlen György, Sándor József, Domahidy Elemér, Balogh Arthur, Willer József, Weiss Sándor, Szoboszlai László, Gyárfás Elemér, Laár Ferenc, dr. Kotzó Jenő, br. Jósika János, dr. László Dezső, Ignác László, dr. Kócsán János, dr. Parecz Béla, dr. Sebesi János, dr. Barabás Béla és Szakáts Péter

1. Gróf Bethlen György az ülést megnyitja, üdvözlí a megjelenteket, a jegyzőkönyv vezetésére felkéri Gyárfás Elemér szenátort.

Tudomásul vétetik.

2. A parlamenti csoport megalakulása.

A parlamenti csoport elnökéül egyhangúlag gr. Bethlen György választatik meg. Ezzel a csoport megalakul, s az értekezlet kimondja, hogy a Magyar Párt egységes egészét alkotó parlamenti csoportjának vezetője gr. Bethlen György, aki az egész csoportot vezeti, a csoport egyes tagjainak teendőit és működési körét kijelöli, s politikai és taktikai állásfoglalásait irányítja, mely működésében őt távollétében és különösen a szenátusban Sándor József alelnök helyettesíti.

A pártiroda vezetésére főtárhári jelleggel Willer József kéretik fel.

3. Tárgyaltatik a trónbeszéd és a megnyitásnál való magatartás. Sándor József ismerteti az alakiságokat.

Köszönettel tudomásul vétetik.

4. Tárgyaltatik a mandátumok igazolásánál követendő eljárás. Sándor József ismerteti az igazolás módozatait.

Köszönettel tudomásul vétetik.

5. Gr. Bethlen György elnök ismerteti a Szele Béla ügyét.¹ Willer József bemutatja Szele Béla nyilatkozatát és ismerteti a módot, ahogy ebben az ügyben eljárni kíván.

Tudomásul vétetik. Elnök felkéretik, hogy az ügyet előzetesen beszélje meg a belügyminiszterrel, és dr. Willer József felkéretik, hogy a Szele Béla nyilatkozatát terjessze elő a kamarában és a mandátum védelmét lássa el. A parlamenti csoport elhatározza, hogy minden lehető megtesz a Szele mandátuma megvédésére.

6. Sándor József indítványára

Elnök felkéretik, hogy az 1923. október 23-iki és 1926. április 21-iki megállapodásokat² a legbizalmasabb kezelés céljából a törvényhozó tagoknak küldesse meg.

7. Tárgyaltatik a parlamenti csoport Bukarestben való elhelyezkedése.

Az elnökség felkérte, hogy őszig e tárgyban valamelyes megoldást találjon.

8. László Dezső indítványozza, hogy addig is, míg lakás céljaira is alkalmas helyiséget találunk, egyelőre legalább egy iroda- és klubhelyiség céljára szerezzünk alkalmas helyet.

Az indítvány elfogadtatik, s az Elnökség ilyen értelemben is megbíztatik.

9. Tárgyaltatik a bukaresti pártiroda megszervezésének kérdése.

Sándor József indítványozza, hogy a szászok pártirodájának rendszere tanulmányoztassék előbb, mielőtt állást foglalnánk.

Gyárfás Elemér és Kotzó Jenő leszögezik, hogy a pártiroda, mint ilyen, anyagi érdekű magánügyeket ne vállaljon.

Bizottság küldetik ki Ignác László, Szakáts Péter, Weiss Sándor és Willer József személyében a kérdés tanulmányozására és előkészítésére.

Az idő előrehaladottságára tekintettel Elnök az ülést felfüggeszti.

Az értekezlet folytatódik délután 5 órakor.

10. Willer József beszámol a Szele Béla ügyben Bethlen György, Gyárfás Elemér, Kotzó Jenő és általa Bucşan miniszterrel folytatott megbeszélésekről.

Tudomásul vétetik, s az értekezlet elhatározza, hogy e kérdésben a párt a reggeli lapokban nyilatkozatot fog közreadni, melyet nyomban megszövegez.

11. A parlamenti tagok munkabeosztására tervezet készítésével megbíztatik Gyárfás Elemér szenátor.

12. Gyárfás Elemér indítványára

gr. Bethlen György elnök felkérte, hogy a párt hódolatának bemutatása céljából jelentkezék Ófelségénél kihallgatásra.

13. Domahidy Elemér és dr. Weiss Sándor javaslatot tesznek egy parlamenti klub megszervezése tárgyában.

A javaslatok elvileg elfogadtatnak, s a 9. pont alatt kiküldött bizottság e tárgyban részletes javaslattétellel megbíztatik.

14. Tárgyaltatik a legfontosabb közügyek elintézésének sorrendje:

1. Tisztviselői kérdésben adják ki az elvi jelentőségű rendeletet. Felkérte erre különösen is dr. Sebesi János.

2. Iskolaügyben a legfontosabb kérdéseket közelebbről a szakreferensek, bevonásával fogja a csoport megállapítani.

3. Telepesek ügye.

4. Bukaresti épületek.

15. Dr. Willer József bemutatja a Szele-ügyben kiadandó kommunikét.

Az értekezlet megállapítja a kommuniké végleges szövegét.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Gyárfás Elemér s. k.
jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 186-187, gépelt tisztázat.

2.

Jegyzőkönyv

*Felvétel a Magyar Párt parlamenti csoportjának Bukarestben,
1926. július 1-jén tartott üléséről.*

Jelen vannak: gróf Bethlen György elnök, Sándor József alelnök, báró Jósika János, dr. Kotzó Jenő, Laár Ferenc, Gyárfás Elemér, dr. Sebesi János, dr. Szoboszlai László, dr. Török Andor és dr. Balogh Arthur.

Elnök a jegyzőkönyv vezetésére Gyárfás Elemér szenátort kéri fel.

1. Elnök bejelenti, hogy a parlamenti csoport megbízása értelmében a párt hódolatának bemutatása céljából a kabinetirodánál kihallgatáson jelentkezett, melyre azonban előreláthatólag a nyári szünet előtt már nem fog sor kerülni.

Tudomásul vétetik.

2. Tornya Gyula jelentést tesz a telepések ügyében Bethlen György elnökkel együtt végzett eljárásáról.

Tudomásul vétetik.

3. Elnök bejelenti, hogy a párt szenátorai felkértek Mendelsohn kisebbségi szenátor megtámadott mandátumának támogatására.

Felkérte Sándor József alelnök, hogy Coanda tábornoknál³ való informálódás után tegye meg a szükséges intézkedéseket.

4. Tárgyaltatik a parlamenti csoport tagjainak a képviselőház bizottságaiba való beosztása.

A csoport képviselőtagjai a képviselőház tizenhat bizottságába az alábbiak szerint osztatnak be azzal, hogy a 72 tagú pénzügyi bizottságban lehetőleg három taggal, a többi bizottságokban pedig legalább egy taggal legyen a csoport képviselve:

1. Közigazgatási bizottság: dr. Török Andor, dr. Sebesi János,
2. Külügyi bizottság: gr. Bethlen György,
3. Mezőgazdasági bizottság: dr. Kotzó Jenő, gr. Bethlen György,
4. Hadügyi bizottság: dr. László Dezső,
5. Közoktatás, vallás és művészet: Willer József, Laár Ferenc,
6. Pénzügy és költségvetés: br. Jósika János, Bethlen György, Willer József,
7. Közmunkaügy, vasút, hajózás: Sebesi János,
8. Kereskedelem és ipar: Weiss Sándor, Szele Béla,
9. Munkaügy és népjólét: Laár Ferenc, Szoboszlai László,
10. Közegészségügy: Ignác László,
11. Igazságügy: dr. Parecz Béla, dr. Szoboszlai László,

12. Pénzügyi törvényhozás: br. Jósika János,
13. Fegyelmi és összeférhetetlenségi bizottság: László Dezső,
14. Posta, telefon, távírda: Sebesi János, Weiss Sándor,
15. Honosítás; és jogi személyek elismerése: Parecz Béla,
16. Kérvénybizottság: dr. Szoboszlay László.

Elnök felkérte, hogy a fenti beosztáshoz képest tegye meg a szükséges intézkedéseket abból a célból, hogy a parlamenti csoport a képviselőház bizottságaiba megfelelő érvényesüléshez jusson.

5. Tárgyaltatik a parlamenti csoport szenátor tagjainak a szenátus hét állandó bizottságába való beosztása.

A bizottságba való beosztás az alábbiak szerint eszközöltetik, és Sándor József alelnök és Gyárfás Elemér megbízatnak annak illetékes helyen való érvényesítésével:

1. Közigazgatási bizottság: Sándor József,
2. Igazságügyi és külügyi bizottság: dr. Kócsán János,
3. Pénzügyi, kereskedelmi és ipari bizottság: Gyárfás Elemér,
4. Mezőgazdasági, erdészeti és állattenyésztési bizottság: dr. Tornya Gyula,
5. Közmunkaügy, közlekedés és hadügy: dr. Barabás Béla,
6. Közoktatás, vallás és művészet: Molnár Kálmán,
7. Közegészségügy, munkaügy és népjólét: dr. Balogh Artúr.

6. Tárgyaltatik a parlamenti csoport belső munkabeosztása, mely a következőkben eszközöltetik:

Általános kormányzati Politika és általános Kisebbségi kérdések	Bethlen György Laár Ferenc Willer József	Balogh Arthur Barabás Béla Sándor József dr. Tornya Gyula
Közigazgatás	dr. Török Andor dr. Sebesi János dr. Bernády György	Domahidy Elemér
Igazságügy	dr. Parecz Béla dr. Szoboszlay László	dr. Kócsán János
Kultúrpolitika, Sajtó, irodalomművészet	Willer József Paál Árpád	Sándor József
Kat. kulturális ügyek	dr. Parecz Béla Willer József	Molnár Kálmán Görög Joachim Gyárfás Elemér
Ref. kulturális ügyek	Ignác László	Sándor József

	dr. Török Andor	gr. Teleki Arctur dr. Domahidy Elemér
Unit. kulturális ügyek		Ferenczy Géza
Magyar zsidó Kulturális ügyek	Paál Árpád Weiss Sándor	Sándor József
Mezőgazdasági és agrárpolitika	Laár Ferenc dr. Kotzó Jenő dr. Szoboszlai László	gr. Teleki Arctur dr. Domahidy Elemér dr. Tornya Gyula
Erdőgazdaság	dr. László Dezső	görög Joachim
Ipar, kereskedelem, Pénzügy	br. Jósika János Weis Sándor	Gyárfás Elemér Szakáts Péter

7. Dr. Szoboszlai László indítványozza, hogy a parlamenti csoport eszközöljön ki segílyt a nyárádmenti árvízkárosultaknak.

Elfogadtatik, és dr. Szoboszlai László megbízatik, hogy ez irányban előbb a helyszínen tájékozódjék.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Gyárfás Elemér s. k.

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 191-192, gépelt tisztázat.

3.

Jegyzőkönyv

Felvétetett Bukarestben, 1926. évi július 14-én, a Magyar Párt parlamenti csoportjának üléséről.

Jelen vannak: a csoport összes képviselő és szenátor tagjai.

Elnököl: Bethlen György gróf, a csoport elnöke, majd Sándor József alelnök.

1. Elnök szőnyegre hozza Szele Béla dr. megválasztott magyar képviselő ügyét, kinek mandátumát a kamara érvénytelenítette azon a címen, hogy Szele Béla dr., mint a Brassói Lapok szerkesztője, e lapban közölt több cikkével a románságot megsértette, és az állam ellenségének bizonyult.

Kiemelte az elnök, hogy e vádak teljesen alaptalanok, amelyeket a kamarában még csak meg sem kíséreltek beigazolni. A sajtó és a személyes ellenségek hajszájának eredménye ez a mandátumfosztás, melyet a parlamenti csoport joggal tekinthet a Néppárttal kötött paktum első megszegésének. Másrészt sajnálattal és megdöbbenéssel fogadja a jogtalanságot, mely Szele Bélát érte. E jogtalanság azonban távolról sem alkalmas arra, hogy a Szele iránti hálát és nagyrabecsülést a magyarság körében csak a legcsekélyebb mértékben is megingassa, ellenkezőleg, a ragaszkodást és együttérzést csak növelni fogja annak tudata, hogy Szele Bélát méltatlan meghurcoltatás érte.

A magyar parlamenti csoport, amint ezt a később felszólaló Sándor József, Ferenczy Géza, László Dezső, Kotzó Jenő kifejtik, mérlegelés tárgyává kell, hogy tegye, vajon milyen álláspontra helyezkedjék a kamarai mandátumfoglaló döntéssel szemben. Egyhangúlag kialakul az a felfogás, hogy bármennyire rosszul is esik a nem várt döntés, a magyarság érdekében nem szabad magunkat végletekbe sodortatni.

H.[atározat]

A magyar parlamenti csoport fájdalmas megdöbbenéssel fogadja a Szele Béla képviselői mandátumának jogtalan és törvénytelen megsemmisítéséről szóló jelentést. Bár e mandátumfosztást súlyos sérelemnek tekinti, a magyar kisebbség jól felfogott érdekében nem vonja le a konzekvenciákat a kormány ellen, hanem az esetet a magyarságért elszenvedett áldozatnak tekintve, reméli, hogy ezután békés és eredményes munkát tud kifejteni a romániai magyar nép érdekében. Megbízta a parlamenti csoport Balogh Arthur szenátort, Pál Árpád és Willer József képviselőket, hogy e határozatot a hírlapokban hozzák nyilvánosságra, Ferenczy Géza szenátort és Török Andor képviselőt pedig felkéri, hogy együttérzését, nagyrabecsülését fejezzék ki személyesen dr. Szele Béla előtt.

2. Elnök, majd László Dezső és Gyárfás Elemér egyaránt szükségesnek mondják, hogy a fegyelmezett parlamenti tevékenységbe bizonyos rendszert kell önteni.

H.[atározat]

Az értekezlet kimondja, hogy a parlamenti felszólalásokat hozzájárulás végett előzetesen be kell jelenteni, s azok anyagát jóváhagyás végett az elnökség elé terjeszteni.

3. Kócsán János, Balogh Arthur, Kotzó Jenő, Sándor József részvételével beható eszmecsere indul meg a parlamenti csoport nehéz helyzetéről. A kormány a paktummal ígért engedmények egyikét sem váltotta valóra, s joggal számon kérhetik választóink a sikertelenséget.

Hat.

Az értekezlet kimondja, hogy a nyári szünet idején is élénk akciót óhajt kifejteni a magyarság törekvéseinek célt élésére és az összes miniszterek előtt szüntelenül szőnyegen tartja a megoldásra váró problémákat.

4. Balogh Arthur indítványára

H.

az értekezlet köszönetet mond Bethlen György gróf elnöknek és Sándor József alelnöknek az ülészak tartamán kifejtett odaadó munkásságáért, utóbbinak ezen felül a bő tapasztalatokra támaszkodó útbaigazításaiért is.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

Sándor József s. k.

elnök

Willer s. k.

Fasc. 3, fol. 193-195, kézírásos tisztázat.

4.

Jegyzőkönyv

Felvételett Bukarestben, 1926. november 18-án, az Országos Magyar Párt parlamenti csoportjának üléséről.

Jelen vannak: Sándor József szenátor, elnöklő alelnök, Willer József képviselő-jegyzőkönyvvezető, Balogh Arthur, Domahidy Elemér, Ferenczy Géza, Görög Joachim, Gyárfás Elemér, Kócsán János, Makkay Sándor ref. püspök, Molnár Kálmán, Szakáts Péter, gr. Teleki Arthur, dr. Tornya Gyula szenátorok, Ignác László, br. Jósika János, Koczó Jenő, Laár Ferencz, László Dezső, Parecz Béla, Sebesi János, Szoboszlai László, Török Andor, Weiss Sándor képviselők.

Sándor József, a parlamenti csoport alelnöke üdvözli a megjelenteket, jelenti, hogy Bethlen György gr. elnöknek magánügyekben sürgősen el kellett utaznia, s az ülést megnyitja.

Napirend előtt Tornya Gyula szenátor jelenti, hogy három bánági telepes község nevében koszorút rendelt az elhunyt Constantinescu Alechiu volt fm. miniszter koporsójára. Utasítást kér, vajon a párt nevében, vagy csak, mint magán-megbízott jelenjék meg a ravatalnál.

Szakáts Péter, Koczó Jenő, Sebesi János, Teleki Arthur gr, Gyárfás Elemér az utóbbi álláspontra helyezkednek.

Sándor József alelnök, Willer József főtitkár indokolják, hogy a Házban, a Magyar Párt részéről miért nem történt felszólalás a gyászülés alkalmával. Weiss Sándor helyteleníti ezt, Sebesi János és Koczó Jenő helyeslik. A többség az utóbbi felfogást teszi magáévá.

Határozat:

A parlamenti csoport kimondja, hogy Tornya Gyula eljárását kizárólag egyéni akciónak tekinti, annak hivatalos jelleget kölcsönözni nem óhajt. Helyeslőleg tudomásul veszi, hogy a vezetőség a Házban nem intézkedett felszólalás iránt.

1. Áttérve a napirendre, Willer József jelentést tesz az új otthon berendezéséről, és a párt jogvédő irodája működésének megkezdéséről. Bizottság kiküldetését kéri

a tagsági díjak, szálláspénzek stb. megállapítására. Koczó Jenő meglegedését fejezi ki a vezetőség működésével szemben. A jövőben válják ez az otthon gyülekezőhelyévé az ország magyarságának; ezért mozgalmat kell indítani, hogy a magyarság háza Bukarestben épüljön föl, ahol a vidékről érkezők a megfelelően kiszélesítendő helyiségben kicserélhetik érzéseiket, gondolataikat a parlamenti csoport tagjaival, és érdekeik is hathatós szolgálatra találhatnak.

Határozat:

Az értekezlet köszönetet szavaz Bethlen György gróf elnöknek és Willer József főtitkárnak az otthon létesítése és berendezése, és az iroda szervezése körül kifejtett munkásságáért. Az anyagi ügyekre vonatkozó javaslat tételével megbízza a Domahidy Elemér és Kócsán János szenátorokból és Ignác László képviselőből álló bizottságot.

Egyben szükségesnek mondja ki az értekezlet, hogy a Magyar Ház Bukarestben épüljön fel, amely nemcsak a parlamenti csoportnak, hanem az ország egész magyarságának válják otthonává. A nagy cél és az egyéb fontos gazdasági érdekek szolgálására gazdasági bizottságot alakít, amelybe kiküldi Tornya Gyula, Szakáts Péter szenátorokat, Koczó Jenő és Weiss Sándor képviselőket.

Hangsúlyozza már ezúttal az értekezlet, hogy a parlamenti csoport elnöke és főtitkára hivatalból tagjai minden bizottságnak.

3. Sándor József elnöklő alelnök igen tüzetesen vázolja a politikai helyzetet. Kifejezi, hogy a mai helyzetre igen fontos egyfelől a királynő amerikai útja, melynek során alkalma volt a romániai kisebbségek érdekében kimondott súlyos szavakat hallani, másrészt Colban Erik látogatása,⁴ aki szintén felhívta a kormány figyelmét a kisebbségek kielégítésének szükséges voltára.

Goga magatartása és a trónbeszéd e hatásoknak tulajdonítandó. Szerinte nem elég Petroviciuval és Lâpâdatuval⁵ tárgyalni, el kell menni Averescuhoz is, hadd lássunk tisztán. Bizottság kiküldését javasolja egy deklaráció megszövegezésére, melyet a szenátusban és kamarában a vezetők felolvasnának a válaszirati vita kapcsán.

Tornya Gyula pesszimisztikusan ítéli meg a helyzetet; nem tudtunk szerinte semmit se kivinni, a választók elfordulnak majd tőlünk, mert becsapottnak érzik magukat. Averescuhoz testületileg el kell menni, s ha nem kapunk kielégítő választ, azonnal helyezkedjünk el az ellenzéki fronton.

Sebesi János tartózkodóbb magatartást ajánl; az elhirtelenkedett ellenzéki magatartástól nem vár jót a magyarságra. A politikai magatartás megbeszélését az elnök visszatértéig óhajtáná elhalasztani.

Gyárfás Elemér nem fél a választók hangulatának megváltozásától, a közvélemény a gyergyószentmiklósi nagygyűlés tanúsága szerint ragaszkodik az egységhez, és nem tűri a kilengéseket.

Figyelmeztet a paktumra, amely ma már nem köt bennünket, mi teljesítettük a vállalt kötelezettségeinket, most a kormányon a sor. A kormány kötelezettsége fennáll a mi jövőnk magunktartásától függetlenül, a parlamenti deklarációkban hangsúlyozni kellene, hogy szabad kezünk van.

Balogh Arthur pártolja Sebesi halasztó indítványát, elnök nélkül ne határozzunk.

Ferenczi Géza attól tart, nem viseltük magunkat úgy, hogy igényt tarthatnánk a választók bizalmára, nem tudtunk eddig kivinni semmit. Nem volna tanácsos, hogy mindannyian elmenjünk Averescuhoz, elég, ha az elnök felkeresi. A deklaráció szövegét elkészíthetjük, a további megbeszélést az elnök visszatérteig elhalasztaná.

Willer József bízik a kormány jóindulatában, inkább annak erélyében kételkedik. Nem áll, hogy nem tudtunk kivinni semmit, nagyon sok ügyben sikerrel járt az intervenciónk, főleg sok kisemberen segítettünk. Céltalan volna meggondolatlanul ellenzéki szerepre vállalkoznunk, mert a mai barátságos bánásmódot, melyben nagy értéket lát, kockáztatnók.

Makkai Sándor ref. püspök figyelmezteti az értekezletet, hogy a magyar nép nem fogja megvonni bizalmát a parlamenti csoporttól, ha látja, hogy képviselői és szenátorai minden tőlük telhetőt elkövettek kisebbségi helyzetünk megjavítása érdekében. Ragadjanak meg a parlamenti csoport tagjai minden alkalmat lelkiismeretességük dokumentálására, emeljének szót, amikor a szükség úgy kívánja, a nép érdekeinek megvédésére, s akkor a nép meg fogja irányukban őrizni hálás szeretetét. A maga részéről is megállapítja, hogy a múlttal szemben lényegesen kedvezőbb a mai atmoszféra, és a barátságosabb tónusnak, az eltagadhatatlan jóindulatnak ő is nagy fontosságot tulajdonít.

Domahidy Elemér a sajtó hivatására utal, annak tartózkodnia kellene a közhangulat felizgatásától. Csak olyan információkat kellene a sajtóban elhelyezni, amelyek megfelelnek a mi kisebbségi érdekeinknek.

Elnöklő alelnök összefoglaló áttekintést tart a felszólalások felett, majd kimondja a *Határozatot*:

1. *A parlamenti csoport felkéri az elnököt, hogy a helyzet tisztázása céljából tárgyaljon a kormányelnökkel és Petroviciu miniszterrel.*

2. *Az értekezlet bizottságot küld ki a válaszfelirati vitán mindkét házban felolvasandó pártnyilatkozat kérdésében. A bizottság jelentésével kapcsolatosan az ügy újból tárgyalandó az elnök visszatérte után.*

A bizottság tagjai:

Sándor József, Gyárfás Elemér, Balogh Arthur, Ferenczy Géza szenátorok és Weiss Sándor, Paál Árpád, Parecz Béla képviselők.

3. *Makkai püspök úr indítványához képest törekedni fognak a parlamenti tagok a vezetőség irányításához alkalmazkodó, minél nagyobb aktivitás kifejtésére.*

K. m. f.

Sándor József s. k.

elnök h.

Dr. Willer s. k.

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 196-198, gépelt tisztázat.

5.

Jegyzőkönyv

*Felvétellett Bukarestben, 1926. november hó 26-án,
a parlamenti bizottság üléséből.*

Jelen vannak: Bethlen György elnök, képviselő, Sándor József alelnök, szenátor, Willer József jegyzőkönyvvezető, képviselő, továbbá Tornya Gyula, Molnár Kálmán, Török Andor, Kócsán János, Weiss Sándor, Gyárfás Elemér, Ferenczy Géza, Szakáts Péter és Koczó Jenő képviselők, illetve szenátorok.

1. A főtítkár jelentést tesz a tagsági díjak és lakószoba árak megállapítására kiküldött bizottság javaslatáról. Az értekezlet nagyjából elfogadja a javaslatot, a tagsági díjakat azonban egyelőre csak a jelen ülészak tartamára rendeli el, a szobák havi díját pedig a tervezett 4800 lejmel szemben havi 6000 lejben állapítja meg.

Határozat:

A parlamenti csoport a bukaresti klub és iroda fenntartása érdekében saját tagjait 1926. november 1-től kezdődő, előre fizetendő havi 500 lej hozzájárulással adóztatja meg, éspedig egyelőre a jelen ülészak tartamára. A nyári szünet megkezdése előtt a kérdés újból tárgyalandó. A képviselői lakószobák havi díja személyenként:

Fűtést igénylő hónapokban 3000 L.

Fűtést nem igénylő hónapokban 2400 L.

Aki a szobát lefoglalja, köteles annak árát havonként előre lefizetni a főtítkár kezeihez, tekintet nélkül arra, hogy a szobát használja-e vagy nem. E kötelezettség a nyári szünet megkezdését követő hónap első napjával megszűnik, viszont a főtítkárnak jogában áll ilyenkor a szobákat megbízható magyar vendégeknek kiadni.

A szobahasználat egynapi díja egyes személyek részére, képviselők és idegeneknek egyaránt lej 100- (egyszáz-) onként értendő, hogy a vezetőség jogosult mindkét ágyat kiadni. Aki az egész szobát lefoglalja, napi 200 lejt fizet.

A fürdőszoba kizárólag képviselőknek és családtagjaiknak áll rendelkezésére, egy-egy fürdőhasználat díja 40 lej.

A főtítkár a rendelkezésére bocsátott lakószobáért egész éven át havi 3000 lejt fizet a pártnak, akár igénybe veszi azt, akár nem, tehát a nyári szünet idején is.

2. Elnök jelenti, hogy Willer főtítkár társaságában megjelent Averescu tábornoknál, kifejezte a Magyar Párt álláspontját és két memorandumot nyújtott át neki, egyik az általános politikai helyzetre, másik az iskolák államsegélyére vonatkozik.

Tornya Gyula a maga részéről hangsúlyozza, hogy nem bízik a kormányban, ellenzékbe menést sürget, bár kijelenti, hogy a pártfegyelem érdekében a többség akaratának aláveti magát.

Határozat:

Az értekezlet az elnök jelentését jóváhagyólag tudomásul veszi.

3. Sándor József alelnök bemutatja a kiküldött bizottság részéről is jóváhagyott beszédtervezetet, melyet a felirati vita kapcsán kell elmondani.

Tornya Gyula szenátor engedélyt kér két iskolaügyi interpellációra, Gyárfás Elemér szenátor pedig arra, hogy a felirati vita kapcsán néhány gazdasági kívánságot mondjon el.

Határozat:

Az értekezlet megbízza Sándor József alelnököt, hogy a felirati vita kapcsán a szenátusban a Magyar Párt nevében fölszólaljon. A kamarában elmondandó beszéddel Willer József főtitkárt bízta meg, Tornya Gyula és Gyárfás Elemér szenátorok interpellációjára, illetve beszédére az engedélyt megadja.

4. Tornya Gyula javasolja, hogy a többi kisebbséggel lépünk szorosabb érintkezésbe. Az ukránok már keresik a közeledést, de ki kellene szélesíteni az érintkezést egy kisebbségi blokk kialakulásáig.

Sándor József figyelmeztet arra, hogy a kérdést igen megfontoltan kell kezelni. Ferenczy Géza elmondja, hogy Moldovan Valer szenátor pártközi értekezletet tervez a kisebbségi törvény tervezetének elkészítésére.

Határozat:

A többi kisebbségi reprezentánssal a magyar parlamenti csoport barátságos érintkezést óhajt fenntartani. A szorosabb együttműködés előkészítését és megszervezését azonban arra az időre halasztja, amikor a politikai helyzet ezt szükségesnek és célravezetőnek fogja mutatni.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Willer s. k.

főtitkár, jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 215, 224, gépelt tisztázat.

6.

Jegyzőkönyv

Felvétel 1926. évi december hó 8-án, du. 7 órakor, a Magyar Párt parlamenti csoportjának a bukaresti párthelyiségében megtartott értekezletéről.

Jelen voltak: elnök: dr. gróf Bethlen György, dr. Balogh Arthur, Domahidy Elemér, Görög Joachim, Ignác László, dr. Koczó Jenő, Laár Ferencz, dr. László Dezső, dr. Makkay Sándor, dr. Szoboszlai László, dr. Paretz Béla, dr. Pál Árpád, dr. Sebes János, dr. Török Andor, dr. Tornya Gyula és dr. Willer József.

Elnök a gyűlést megnyitja, dr. Tornya Gyula szenátor bejelenti, hogy a „Politica” bukaresti napilap 159. és 160. számában⁶ egy közlemény jelent meg személyével kapcsolatosan, s ebben a közleményben az álltatik, hogy ő a M. P. vezetőségével, illetve annak néhány tagjával elvi ellentétben áll, továbbá, hogy a parlamenti

csoport mai összetétele nem képviseli az egyetemes magyarságot s végül, hogy ő párthatározat nélkül a kormány és különösen Petrovici közoktatásügyi miniszter ellen támadást intézett, aminek elkerülhetetlen következménye lesz a Magyar Pártból való kizárás.

A közleményben az is állítatik, hogy én a cikk írója előtt kijelentettem volna, hogy az elvi ellentétek miatt nem tudom magamat alávetni a pártfegyelemnek.

Tornya Gyula szenátor a „Politica” támadásaira következőleg nyilatkozott:

„Valótlan, hogy akár pártunk vezetőségével, akár pártunk egyik tagjával is elvi ellentétbe kerültem volna. Mint a Magyar Párt minden tagja, így magam is a kisebbségi jogok teljes érvényesüléséért küzdök, s e küzdelemben magyar és magyar ember között elvi ellentét nem lehet.

A „Politica” közleményei a valótlanságok egész sorozatát tartalmazzák. Így azt írja, hogy a kormány és Petrovici miniszter ellen heves támadásokat intéztem volna, holott eddig néhány közbeszóláson kívül csak annyira terjed a személyes nyilvános szereplésem, hogy legsúlyosabb iskolai sérelmeink egyikére nézve napirend előtt felvilágosítást kértem a közoktatásügyi minisztertől. Máskor fel nem szólaltam, tehát heves támadást nem intézhettem.

Így valótlan, hogy Csakován tartott gyűlésen intéztem volna Petrovici miniszter ellen támadást. Véletlenül e kormány alatt Csakován csak azon egyetlen gyűlésen szólaltam fel, melyet a választás előtt a kormánypárt és a kisebbségi pártok együtt a prefektus jelenlétében tartottak. Ekkor még Negulescu volt a közoktatásügyi miniszter, tehát akkor Petrovici minisztert nem támadhattam.

Valótlan, hogy akként nyilatkoztam volna, hogy nem tudom alávetni magam a pártfegyelemnek, ellenkezőleg: nemcsak hogy a párt megbontásától állok távol, hanem a pártegység megbontásának kísérletét is a magyarság elleni legsúlyosabb büntettnék tartom.

Dr. Balogh Arthur, dr. Szoboszlai László, dr. Makkay Sándor hozzászólás azután a pártértekezlet dr. Tornya Gyula szenátor nyilatkozatát tudomásul veszi, s a hírlapok részére alábbi kommunikét adja ki.

A „Politica” 159. és 160. száma olyan közleményeket hoz, hogy a Magyar Párt parlamenti csoportjain belül éles ellentétek lennének, s ezek miatt a párt a maga kebeléből a parlamenti csoport egyes tagjait kizárni akarná. Magyar Párt parlamenti csoportja kijelenti, hogy a fent jelzett híresztelés nem felel meg a valóságnak.

Elnök bejelenti, hogy a közeli napokban tárgyalás alá fog kerülni az 1927. évi költségvetés, továbbá a ház- és földadó emelését tárgyaló törvényjavaslat, s kéri a párt értekezletét, hogy ezen javaslatokkal kapcsolatosan foglaljon állást, s jelölje ki azokat a képviselőket, akik a Magyar Párt álláspontját elő fogják terjeszteni.

Domahidy Elemér, Görög Joachim, dr. László Dezső, dr. Sebesi János, dr. Koczó Jenő hozzászólása után pártértekezlet kimondja, hogy a költségvetési vitában ház- és földadó emelését célzó törvényjavaslat tárgyalásában részt fog venni, s a költségvetési vitában a párt álláspontjának előterjesztésére dr. Koczó Jenő, Laár Ferencz, dr. Parecz

Béla képviselőket kéri fel azzal, hogy az egyes reszortok költségvetésének tárgyalásánál szólaljanak föl.

A ház- és földadó javaslat tárgyalása alkalmával dr. László Dezső fogja a párt álláspontját kifejteni azzal, hogy fölszólalása rendén juttassa kifejezésre, hogy ezen adók fölemelését méltánytalannak, sőt a gazdaközönség mai súlyos helyzetében veszedelmesnek tartja.

Több tárgy nem lévén, elnök az értekezletet bezárja.

Bukarest, 1926. december 8-án

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Dr. Szoboszlai

jegyző

Fasc. 3, fol. 225-227. Kézírásos, összefűzött tisztázat.

7.

Jegyzőkönyv

Felvétellett Bukarestben, 1926. december 16-án

a magyar parlamenti csoport üléséről.

Jelen vannak: Bethlen György elnök, Sándor József alelnök, Domahidy Elemér, Gyárfás Elemér, Ignác László, Kotzó Jenő, Kóczán János, Laár Ferenc, László Dezső, Szoboszlai László, Paretz Béla, Sebesi János, Paál Árpád, Szakáts Péter, Török Andor, Sándor János, Tornya Gyula szenátorok, illetve képviselők, Willer József titkár, jegyzőkönyvvezető.

1. Gyárfás Elemér szenátor jelentést tesz a magyar parlamenti csoport és a magyar egyházak küldöttségének eljárásáról, mely Petrovits közoktatásügyi miniszternél az [...] segély folyósítását és több életbevágóan fontos iskolakérdés rendezését kérte.

Szakáts Péter és Sándor József szólnak a jelentéshez.

Az értekezlet a jelentést tudomásul veszi.

2. Tornya Gyula szenátor felolvassa a jegyzőkönyvhöz csatolt előterjesztést.⁷ Sándor József elismeri, hogy sok a sérelem, de nem látja hasznát az ellenzékbe menésnek. Nem vagyunk eléggé fölkészülve a parlamenti harcra.

Ajánlja, fektessük föl a feketekönyvet, melybe beírjuk sérelmeinket. Fordítsuk le a csúcsai paktum szövegét és küldjük meg a kormány összes tagjainak. Készítsük el a kisebbségi törvény tervezetét.

László Dezső olyan fontosnak tartja a kérdést, hogy ahhoz kívánatosnak látja minden párttag hozzászólását. Erre most nincs elég idő, nagy kérdések vannak e mellett függőben.

Gyárfás Elemér hangsúlyozza, hogy ma se vagyunk kormánypártiak, hanem – amint ez a második paktumból kitűnik – önállóan határozhatunk minden egyes kérdésben állásfoglalásunk felől.

Kóczán János csatlakozik László indítványához, másrészt különös megfontolás tárgyává kívánja tenni a hírlapi nyilatkozatok leadásáról.

Elnök tüzetesen körvonalazza ezt a problémát.

a) *A parlamenti csoport Tornya Gyula szenátor indítványának tárgyalását a karácsonyi szünet utánra halasztja.*

b) *Hírlapi nyilatkozatok tekintetében irányelv: a parlamenti csoport tagjai meg nem oldott politikai kérdéseknek magánvéleményükkel eléje nem vághatnak.*

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Dr. Willer s. k.

Fasc. 3, fol. 257, 261, kézírásos tisztázat.

Melléklet: Tornya Gyula szenátor előterjesztése

Méltóságos Elnök Úr!

Mélyen tisztelt pártértekezlet!

A választási egyezmény megkötése óta immár 8 hónap telt el. Ennyi idő óta várunk és önéretünk megalázásáig kilincselünk, a nélkül, hogy a vállalt kötelezettségek egyikének teljesítését elérnünk sikerült volna. Ámbár az egyezményünk szerint minimálisaknak vannak megjelölve a magyarság elismert követelései, - ahelyett hogy jogállományunkat fejlesztettük volna, az alkudozás terére szorultunk, mi abban is megbosszulta magát, hogy a kunyorálás eredménye helyett a korábbi kormányok alatt átmentett javainkból is oly sokat elvettek.

Jelen kormány alatt vették el a kolozsvári minorita templomot, a töröcsvári és bukaresti templomokat. Az EMKE alapszabályainak jóváhagyását nem tudjuk kivinni, ehelyett ígéret ellenére kisajátították az EMKE 600 holdas kajántói birtokát. Az Erdélyi Múzeum Egylet kincseket érő gyűjteményeivel veszendőben van. Felekezeti iskoláink más felekezetű magyar anyanyelvű tanulókat nem vehetnek fel, mely erőszakos törvénysértésre a liberális kormány sem vetemedett. Az állami iskolák magyar tagozatait fokozottabb mértékben lepik el oly tanítókkal, kik magyarul nem tudnak s ezzel a minimális óraszámú magyar oktatást is lehetetlenné, teszik. Jelen kormány vette el a temesvári piarista gimnáziumot. Ez tette tönkre a színművészetünket is fölös számú engedélyek kiadásával. Hogy a rombolás menete gyorsabb legyen, oly egyének is kaptak koncessziót, kik a magyarság bizalmára rá nem szolgáltak. Iskolák államsegélyét kihagyták a költségvetésből. Kétlem, hogy dugva adnának valamit és alaposan tartok attól, hogy a

legális út megkerülésével juttatandó összeg ellenében mindenkorra való meglapulásunkat fogják követelni s a dugott segély megvonása fog a fejünk fölött függeni, ha követeléseinket csak hangoztatni is merjük. Egyházaink államsegélye tekintetében Goldisnak ép most adott válaszából kétségtelenül megállapítható a kormány azon szándéka, hogy a kis lélekszámú kisebbségi hitközségeknek nemcsak új alakulását tegye lehetetlenné, hanem a létezőket is kiirtsa. Mikor a constitutióban kimondott jogegyenlőség megcsúfolásával az összes gör. keleti és gör. kath. püspökök hivatalból tagjai a szenátusnak s ugyan e törvény a rom. kath. felekezet részére csak egy egyházfő helyét biztosítja, a kormányunk még ezen egyetlen rom. kath. egyházfői szenátori állás betöltése körül is már 8 hónap óta űzi a játékát s az erdélyi püspöknek a liberálisok által is elismert jogát elkobozza.

A vaknak is látnia kell, hogy kormányunk a kisebbségek elnyomásának politikájával akarja népszerűségét alátámasztani. A légkör alig változott. Minden párt a kisebbségeket támadja s elől jár a kormánypárt a tapsokban, ha bármely párt is támadja a kisebbségeket.

Megengedem, hogy a kormány eddigi támogatásának némi előnyei vannak. Szolgálatunk kényelmesebb. Népünkkel könnyebben tudunk érintkezni. A csendőri brutalitások alábbhagytak. Egyesek kis dolgait el tudjuk intézni. Mindent összefoglalva, magyar kisebbségünk valamivel könnyebben tud lélegzeni.

Ámde ezt a megkönnyebbülést nem tudom csak a kormánnyal tartott jó viszonynak tulajdonítani. Európa 40 milliós népkisebbségeinek küzdelme, a külföld és a Nemzetek Szövetségének állandó érdeklődése és a sajtó nyilvánossága lehetetlenné teszik azt, hogy a kisebbségeket úgy brutalizálhassák, mint 7 év előtt.

Emellett igen kétes értékűnek tartom a meghunyászkodás árán elért megkönnyebbülést azért is, mert ha csak ez van meg, de eredményt nem tudunk felmutatni, úgy a kedélyek elfásulnak, és minden jobb jövőbe vetett remény elsorvad. Ezzel szemben csak némi erőszak is a néperőnk összefogását és annak az erőszakos románizálással szemben való tudatos ellenállását fokozná.

Pártunk sorvasztó tétlenségének politikája még a következő hátrányokkal fenyeget:

1. átvisszük népünkre a bennünk meggyökeresedett csalódás érzetét, mi az eddig megnyilvánult bizalom rovására mehetne,

2. feladjuk bent és kint a szószerket, mi a legjobb propagandaeszköz kifelé is,

3. alátámasztjuk tétlenségünkkel kormányunk külföldi propagandáját, melynek eddigi eredménye szerint a külföld úgy látja helyzetünket, hogy kormányunk már mindent megadott a magyarságnak a Romániában nincs már kisebbségi kérdés, minek bizonyítéka, hogy a kisebbségi képviselők a kormányt támogatják.

Még normális időkben is meggondolandónak tartanám, hogy szabad-e magyarságunknak a vázolt előnyök és 25 mandátumért e súlyos áldozatokat meghoznia.

A király aggasztó betegsége áttekinthetetlen eseményeket rejt méhében. Bel- és külpolitikai bonyodalmak támadhatnak. Nem viselhetjük azért a felelősséget, hogy magyarságunk erejét az utolsó órán túl sorvasztjuk.

Megítélésem szerint itt az utolsó órája annak, hogy a katasztrofális halogató politikánkkal felhagyjunk, s idejében mentsük azt, ami még menthető. Mentsük becsületünket. Mentsük annak látszatát, hogy nem voltunk tudatos részese a választási egyezmény kijátszása körüli szélhámosságnak. E végből indítványozom:

Forduljon pártunk még egy legutolsó kísérlettel a kormányhoz, s sürgesse legerélyesebben a vállalt kötelezettsége teljesítését s amennyiben a válasz előreláthatólag ismét halogató lesz, úgy menten lépjen pártunk érintkezésbe a sváb, ukrán, orosz és muzulmán képviselőkkel s lehetőség szerint azokkal együtt, de ha nem megy másként úgy egyedül is szakítson meg minden további tárgyalást a kormánnyal és a karácsonyi szünetet követő első ülésnapok egyikén jelentse be nyílt ülésben, hogy miután minden kísérlet eredménytelen maradt, – ellenzékbe megy. Utána pedig a legélénkebb parlamenti tevékenységet folytassa a párt, hogy bent és kint bevihesse a köztudatba, hogy becsaptak, a kisebbségi kérdésünk még mindig rendezetlen s annak elintézéséhez csak a választási ígérettel jutottunk közelebb.

Ez indítványomra kérem a név szerinti szavazás elrendelését és amennyiben azzal, mint annyiszor, ezúttal is kisebbségben maradnék, úgy kérem az indítványomat az elnöki tanács elé terjeszteni, hogy az döntsön a párt további magatartása felett.

București, 1926. dec. 17-én.

Mély tisztelettel:

Tornya Gyula s. k.

8.

Jegyzőkönyv

*Felvéetett Bukarestben, a Magyar Párt parlamenti csoportjának
1927. február 10-én tartott üléséről.*

Jelen vannak: elnök: Sándor József a parlamenti csoport alelnöke, továbbá Domahidy Elemér, Kóczán János, Paretz Béla, Sebesi János, gr. Teleki Arthur, Ignác László, Paál Árpád, Tornya Gyula és Willer József szenátorok, illetve képviselők.

Sándor József, az értekezlet elnöke bejelenti, hogy a munkakamarákról szóló törvényjavaslat szenátusi tárgyalása küszöbön áll. Eredetileg Szakáts Péter vállalkozott arra, hogy a párt álláspontját kifejtse, de betegség folytán haza kellett utaznia. Ő alaposan áttanulmányozta a törvényt, és el is készült a felszólalásra, viszont Tornya Gyulát is felkérte Temesvár érdekeltsége a felszólalásra, aki kapott is vagy tíz módosító javaslatot. Ezeket már bemutatták a szenátus elnökségének.

A parlamenti csoport megbízza Sándor József alelnököt, hogy általánosságban szóljon a javaslathoz, és Tornya Gyula szenátort, hogy részletes módosításokat ajánljon az érdekeltségek és a pártvezetőség óhajaihoz képest. A két felszólaló az egységesség érdekében előzetesen tüzetesen megbeszéli az anyagot.

2. Sándor József alelnök jelenti, hogy a középiskolai törvényjavaslatot áttanulmányozta és hajlandó annak tárgyalásakor a szenátusban felszólalni.

Az értekezlet megbízza Sándor József alelnököt, hogy a középiskolai törvényjavaslat tárgyalása alkalmával a szenátusban felszólaljon a Magyar Párt nevében.

K. m. f.

Dr. Willer s. k.

j.-köv.

elnök

Fasc. 3, fol. 178, kézírásos tisztázat, elnöki aláírás nélkül.

9.

Jegyzőkönyv

*Felvételett Bucurestiben, a magyar parlamenti csoport ülésében,
1927. febr. 16-án.*

Jelen voltak: Bethlen György gróf elnök, Sándor József alelnök, Gyárfás Elemér, Balogh Arthur, Domahidy Elemér, Teleki Arctur gróf, Kócsán János, Görög Joachim, Szoboszlai László, Tornya Gyula, Paretz Béla, br. Jósika János, Paál Árpád, Szoboszlai László, László Dezső, Kotzó Jenő, Ignácz László, Sebesi János és Török Andor szenátorok, illetve képviselők, valamint Willer József főtitkár, jegyzőkönyvvezető.

1. A főtitkár jelentést tesz azokról a lépésekről, melyeket a parlamenti csoport vezetősége az iskolai államsegély folyósítása érdekében újabban is megtett. Gyárfás Elemér teljesen megbízik abban, hogy a főtitkár minden tőle telhetőt megtesz az államsegély érdekében, de már az ő reputációja és a felelősség elhárítása szempontjából is kívánatosnak tartja, hogy még egy küldöttség menjen el, és pedig magához a kormányelnökhöz, sürgetni a kérdés megoldását. Ami egyébként a parlamenti csoport munkásságát illeti: nem akar többi társai nevében sem dicsekedni, de azt önérzetesen elmondhatjuk mindannyian, hogy a legjobb szándékkal iparkodunk nehéz tisztünket betölteni. Mégis azt kell tapasztalnia, hogy egyes körök a tagadhatatlanul sovány eredményekért a magyar parlamenterekre óhajtanák az ódiomot kenni. Állandóan tiltakoznunk kell e ferde fölfogás ellen, és elsősorban nekünk magunknak nem szabad úgy beállítani a dolgot, mintha legtávolabbról is hajlandók volnánk a kormány szűkkeblű magatartásáért a konzekvenciákat levonni. Ezzel nem használnánk az ügynek, ellenfeleinket pedig olcsó örömhöz juttatnók.

Tornya Gyula szenátor: távol áll tőle, hogy bárkit is diszkreditálni akarjon. Ámde az ígéretek világából egyszer mégis ki kell kerülnünk, hiszen látjuk, hogy folyton csak hitegetnek bennünket. Ma is megújítja azt az indítványát, hogy hívják

össze azt az értekezletet, amely hivatva lesz a további magatartásunk felől dönteni. Újabb küldöttség menesztésétől ő maga se idegenkedik.

Ferenczy Géza hozzájárul az említett értekezlet összehívásához, kijelentve, hogy annak döntésével teljes szolidaritást vállal.

Az értekezlet megbízza az elnököt, hogy küldöttség élén írásban adja át Averescu tábornoknak a párt sürgető kérelmét.

2. Sándor József szóba hozza a magyar iskolák nyilvánosságjogának kérdését, amely szerinte még az államsegélynél is fontosabb. Ugyanilyen értelemben beszél Gyárfás Elemér is. Kotzó Jenő felhívja a figyelmet arra a lehetetlen állapotra, hogy az állami iskolákat annak a magyar közönségnek a megadóztatásával építik, amely maga is tart fenn felekezeti iskolát.

Görög Joachim viszont azt panaszolja fel, hogy a magyar tannyelvű állami iskolából most sem szabad átlépniük a tanulóknak a magyar felekezeti iskolába, noha ezt semmiféle törvény nem tiltja, sőt ennek megengedését a miniszter kifejezetten megígérte.

Az értekezlet kimondja, hogy a további magatartás megbeszélésére f. év. március 11-én, pénteken értekezletet tart, amelyre írásban meghívja a parlamenti csoport minden tagját. Megbízza a főtitkárt, hogy az iskolák nyilvánossági jogának állásáról írásos jelentést készítsen.

3. A közeljövőben tárgyalásra kerülő törvényjavaslatokkal kapcsolatosan megbízza az értekezlet

a) Gyárfás Elemért, hogy az építkezési javaslatához,

b) Paretz Bélát, hogy a munkakamarákról szóló javaslatához,

c) Paál Árpádot és Balogh Arthurt, hogy a sajtótörvény tervezetéhez,

d) Kócsán Jánost és Paretz Bélát, hogy a lakástörvényhez és végül

e) Sándor Józsefet és Laár Ferencet, hogy a középiskolai törvényjavaslatához a parlamentben szólaljanak fel, és a párt álláspontját fejtsék ki.

4. Kotzó Jenő képviselő két kérdésben szólal fel.

a) Régóta levegőben van azoknak a parlamenti tagoknak a problémája, akik állandóan távol tartják magukat a csoporttól, de viselkedésüknek elbírálása állandóan kitolódott. Nem vesznek részt a munkában, nem vállalnak velünk szolidaritást, és csak olyankor jelennek meg a parlamentben, amikor a fizetésüket kell fölvenniük. Ezzel a problémával egyszer le kell számolnunk. A kérdéses urak mindig megtalálják a fórumot, ahonnan lekritizálhatnak bennünket, cikkeket helyeznek el a dologtalanságunkról, részt vesznek ellenünk dolgozó csoportok tanácskozásaiban. Kérde, nem látja-e elérkezettnek az értekezlet, hogy a kérdéses urakkal szemben eljárjon?

Kócsán János szenátor: osztja az előtte szóló felfogását. Mondja ki az értekezlet, hogy a március 11-iki ülésben, amelyre ezeket az urakat is meghívják, magyarázatot kér tőlük maguktartásuk felől. Teleki Arctur gróf utal arra, hogy a hozandó határozatnak nem lesz semmi szankciója. László Dezső hangsúlyozza, hogy nem

az a lényeg, hogy minden tag itt tartózkodjék, hanem az, hogy támogassa a csoport működését.

Az értekezlet a fölvetett személyi kérdést a márciusi tanácskozáson óhajtja elintézni.

b) Mikor a párt bukaresti irodája létesült, ő abban a hiszemben volt, hogy ez is, mint a központi iroda, rendelkezésére fog állni a magyar közönségnek jogos, köz- és magánérdekű ügyeinek elintézése körül. Annyival nagyobb megütközéssel értesült arról, hogy ez az iroda nem a párté, hanem József Lajos úr magánvállalkozása, amelynek jövedelme az illető úré, a párt tehát nem rendelkezik ezzel az irodával.

Willer főtitkár: kitől tetszett ezt az információt kapni?

A szónok: Sebesi János képviselő úrtól.

Sebesi dr.: Bocsánat, én ilyesmit nem mondtam. Csak figyelmeztettem a képviselő urat, hogy meg kell fizetnie az irodai alkalmazottak munkáját, ha igénybe veszi.

Kotzó dr.: Én magam is meggyőződtem, hogy József úr az irodában neki átadott összegről nem vett jegyzetet, hanem azt egyszerűen zsebre vágta, amiből csak azt lehet következtetni, hogy a jövedelem csak az övé. Megtörtént, hogy szegény tisztviselők ügyének elintézése érdekében levelet írt az irodának, József úr akkor is díjazást számított fel. Ő, mit sem tudva erről a berendezkedésről, legépellette és lefordíttatta a képviselőházi felszólalását az irodában. Csak később tudta meg, hogy ezért díjazás járt volna, s így önhibáján kívül kínos helyzetbe került. A legnagyobb mértékben helytelennek és veszélyesnek tartja ezt a rendszert, a parlamenti csoport előbb-utóbb igen nagy kellemetlenségeket lesz kénytelen elviselni, és már most kijelenti, hogy azokért a felelősséget nem lesz hajlandó viselni.

Willer főtitkár: Az iroda személyzetének díjazására kétféle rendszer lehetséges: egyik az, hogy fix fizetést adunk az alkalmazottaknak, a másik pedig, hogy százalékos jövedelemben részesítjük őket. Mind a két rendszernek megvan a maga előnye és a hátránya. Az adott helyzetben, mikor a párt olyan szegény, nem is gondolhatunk az előbbi módozatra, nem is beszélve arról, hogy visszaélés mindenképp történhetik. Ki kell azonban jelentenie, hogy a jelenlegi személyzet szorgalmasan dolgozik, és eddig még semmi okot nem adott a bizalmatlanságra. Ami Kotzó dr. esetét illeti, a személyzet nem követelt tőle semmiféle díjazást, panaszra tehát nincsen ok... Jelenleg az a helyzet, hogy a személyzet a jövedelem felét kapja – a másik fele a párté. Természetesen, a munka szigorú ellenőrzés mellett folyik és igen számos esetben épp a szegény magyar közönség számára tetemes kiadás megtakarítását jelenti az iroda fennállása, nem is beszélve arról, hogy a közérdekű ügyeket, valamint a fizetésképtelen szegényeket teljesen díjtalanul látjuk el. Ha az iroda idővel megerősödik, esetleg át lehet térni a rendes fizetés biztosításának rendszerére, egyelőre azonban kérnie kell a mai állapot fenntartását, mert a párt központjától nem remélhető a szükséges összeg folyósítása.

Bethlen gróf, elnök: Kijelenti, hogy ő is élénk figyelemmel kíséri az iroda működését.⁸ A B. M. Hírlapban⁹ megjelent támadások alkalmával felhozott eseteket

is kivizsgálta, és meggyőződött arról, hogy azok részben teljesen koholtak, részben pedig épp ellenkező színben tüntetik fel a tényállást. Köszöni az irodával szemben mutatkozó érdeklődést, kéri az urakat, hogy észrevételeiket a jövőben is tegyék meg, a vezetőség iparkodni fog a netáni fogyatkozásokat, eltüntetni.

Tornya Gyula és Domahidy Elemér szenátorok elfogadják a felvilágosításokat, Kotzó Jenő nem fogadja el.

Az értekezlet a vezetőségnek Kotzó dr.-nak felszólalására adott válaszát tudomásul veszi.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Willer s. k.

főtítkár

Fasc. 3, fol. 176-177, gépelt tisztázat.

10.

Jegyzőkönyv

*Felvétetett Bukarestben, a Magyar Párt parlamenti csoportjának
1927. március 11-én tartott üléséről.*

Jelen voltak: Bethlen György gróf, elnök, Sándor József alelnök, továbbá dr. Makkai Sándor ref. püspök, dr. Barabás Béla, Domahidy Elemér, dr. Ferencz Géza, Görög Joachim, dr. Gyárfás Elemér, dr. Kócsán János, Molnár Kálmán, Szakáts Péter, gr. Teleki Arctur alelnök, dr. Tornya Gyula szenátorok, valamint Bernády György, Ignácz László, br. Jósika János, dr. Kotzó Jenő, dr. László Dezső, Laár Ferencz, dr. Sebesi János, dr. Szoboszlai László, dr. Paál Árpád, dr. török Andor, dr. Weisz Sándor és Willer József képviselők, utóbbi mint jegyzőkönyvvezető.

Elnök üdvözli a megjelenteket és közli, hogy a legutóbbi értekezlet a mai napra ülést tűzött ki a politikai helyzet tüzetes megvitatására. Paretz Béla szóbelileg, Balogh Arthur írásban¹⁰ kimentették távolmaradásukat, utóbbi határozati javaslatot¹¹ is küldött, mely az iratokhoz, illetve a jelen ülés jegyzőkönyvéhez csatoltatik.

Jelenti továbbá az elnök, hogy a parlamenti csoporthoz két átirat érkezett, egyik a párt kolozsvári tagozatától,¹² másik annak Bihar megyei tagozatától.¹³

Mindkét határozat felolvastatik;¹⁴ az értekezlet azokat

tudomásul veszi és elrendeli azoknak a jegyzőkönyvhöz leendő csatolását¹⁵

Napirend előtt a főtítkár jelentést tesz az iskolai államsegély és a nyilvánossági jog ügyének állásáról.

A jelentést az értekezlet tudomásul veszi.

1. *Tornya Gyula* szenátor ismerteti az indokokat, amelyek a mai ülés összehívásának kérésére készítették.¹⁶ Eddig egyebet se tettünk, csak vártunk, a kormány azonban máig se teljesítette egyetlen ígérését sem. Ha továbbra is tétlenül maradunk, elveszítjük a nép bizalmát, amelynek kebelében óriási az elkeseredés. Határozati javaslatot¹⁷ nyújt be, és annak kapcsán indítványozza, hogy a parlamenti csoport intézzon kiáltványt a magyarsághoz. Úgy a határozati javaslat, mint a kiáltvány tervezete¹⁸ az ülés jegyzőkönyvéhez csatoltatik.

Sándor József alelnök: széles körvonalakban ismerteti a helyzetet. Nem vagyunk felkészülve a parlamenti harcra, de különben sem látja elérkezettnek az időt a kenyértörésre. A kormány ma is állja adott szavát, s ha mi mondjuk ki a szakítást, tán még szolgálatot is teszünk Gogának, akit úgyis élesen támadnak a liberálisok a magyarokkal kötött paktum miatt. Az államsegély kérdését tönkretelhetjük egy elhamarkodott lépéssel, nem is beszélve arról, hogy szerinte nincs is joga a parlamenti csoportnak közvetlenül a választókhoz fordulni. bármily elkeserítő is tehát a helyzet, mégis a halasztás mellett foglal állást, és ebben az irányban határozati javaslatot is ad be.¹⁹

Ferenczy Géza szenátor: nem osztja sem Tornya, sem Sándor javaslatát. A közvélemény tudja, hogy itt tanácskozás folyik, és kíváncsian várja a döntést. Valamit tehát tennünk kell. Legcélszerűbb volna felkérni az elnöki tanácsot, hívja össze az intéző bizottságot, hogy utasítást adjon a jövőre vonatkozólag.

Bernády György képviselő: noha már holnap Marosvásárhelyen kell lennie hivatali állásánál fogva, mégis megjelent, hogy dokumentálja nemcsak a csoportnak, hanem magának a pártnak is az egységét. Helyzetünk, amely rosszabb ma, mint amilyen valaha is volt, indokolttá tenné a Tornya Gyula indítványának elfogadását. De vajon eredményre vezetne-e az? Szózat helyett valóban csak az intézőbizottsághoz fordulhatunk, de vigyáznunk kell, mert az intézőbizottság tagjai nem ismerik a bukaresti politikai viszonyokat, és hibás eredményekhez juthatnának. Amikor itt határozunk, tudnunk kell, hogy nemcsak a kormánnyal találónk magunkat szemben egy esetleges agresszív lépésünk megtételekor, hanem az egész román nemzettel. A legkönnyebben ránk sütik az irredentizmus bélyegét, és ezzel egész akciónkat megfojthatják. Valóban nehéz felelősség nyom bennünket, de tisztában kellett lennünk azzal, mikor a mandátumot elvállaltuk, hogy nem lesz rózsás a helyzetünk, hanem keserves, csalódásokkal teli úton fogunk haladni. Nem is arra vállalkoztunk, hogy eredményeket érünk majd el, hanem arra, hogy népszerűségünk feláldozásával is szolgálatokat teszünk a nemzetünknek. Nem látja kellően megérettnek a helyzetet a döntésre, és csatlakozik Sándor József halasztó indítványához. – Különösen megszívlelendőnek ajánlja a diszkréciót, egy elsietve közölt hír lényegesen megnehezítheti a helyzetünket. – Kitér a reformcsoport működésére, amelyről meggyőződött, hogy távolról sem akarja a párt egységét megbontani. Különben is az a felfogása, hogy a Magyar Párt nem politikai alakulat csupán, hanem népi tömörülés, amelynek mindenki tagja lehet, aki a párt kulturális és gazdasági célkitűzéseit magára kötelezőnek elismeri, ha egyébként konzervatív,

vagy liberális, radikális, vagy ultramontán is. Csak egy feltételt kössünk ki: hogy az illető a polgári társadalom alapjából induljon ki. Az úgynevezett reformcsoportnak semmiféle pártrobbantó törekvései nincsenek, és főleg a szervezeti szabályzat megfelelő átdolgozásával a párt demokratizálására törekszik.

Sebesi János képviselő: hozzájárul a várakozást ajánló megoldáshoz. Bizottság kiküldését javasolja, amely fölvegye a kormány tagjaival, főleg Gogával a paktum revíziójára vonatkozó tárgyalásokat.

Makkai Sándor ref. püspök, szenátor: vizsgálunk kell, hogy milyen erők állnak rendelkezésünkre a hatalommal szemben. Vannak morális és vannak történelmi erők, amelyek lassan, de biztosan örölnék, mint ahogy az Úr malmai többnyire örölni szoktak. Ne feledjük, hogy csak kicsiny függvényei vagyunk a világhelyzetnek – sohasem szabad figyelmen kívül hagynia egy kisebbségi népnek, hogy neki az időkre, hangulatok alakulására, a világot irányító eszmék áramlására mindig számítani kell, türelemmel hordozva a terhet – egyelőre. Kis eredményeket sem szabad megvetni. Ha a mi parlamenti csoportunk nem is tudja megoldani a nagy népi problémáinkat, még mindig vagyunk abban a helyzetben, hogy bizonyos eredményeket közbe-közbe el tudunk érni. Már ebből a szempontból is érdemes a várakozás álláspontjára helyezkednünk.

Kétségtelen, hogy az intézőbizottság véleményét meg kell hallgatnunk a kövendő eljárást illetően. Ami a kormánnyal szemben való magatartásunkat illeti: tárgyalunk kell, de azt is vegyük fontolóra, mi történik, ha az akciók bizonyos belátható időn belül nem vezetnek eredményre. Tanítóinktól és tanárainktól nem vonhatjuk meg a támogatást: sikertelenség esetén ismét a külföldre kell folyamodnunk, de megváltoztatott taktikával. Tudomására kell hoznunk a kormánynak, hogy nem akarjuk presztízsét rontani az államnak, de mivel iskoláink létre fog vesztélyben, és mivel pénzt itthon nem kaptunk, kénytelenek vagyunk külföldi testvéreinkhez fordulni. És ha a kormány nemcsak nem tud, de nem is akar segíteni: akkor jöjjön az ultima ratio, a parlamenti harc.

Török Andor képviselő: ha az értekezlet nem is tartja megengedhetőnek a kiáltvány kibocsátását, valami módot kell találnunk a közönség informálására, mert a közvélemény egyre türelmetlenebb. Föl kell hatalmazni a parlamenti tagokat a néppel való érintkezésre, és határozott irányt kell szabni a jövőbeni magatartás számára is.

A délutáni tárgyalás megindulása előtt Sándor József jelenti, hogy a szenátusban beszélt Petrovicu miniszterrel, aki közölte vele, hogy a legutóbbi minisztertanács megkezdte az államsegély kérdésének megoldását. A híradást az összes jelenlevők nagy megnyugvással veszik tudomásul.

Domahidy Elemér szenátor: nem osztja azt a nézetet, hogy a parlamenti csoport nem fordulhat közvetlenül a nemzethez. A bukaresti viszonyokat mi jobban ismerjük, mint az intézőbizottság. Az államsegélyre vonatkozó bejelentés hatása alatt hozzájárul a halasztó indítványhoz.

Gyárfás Elemér szenátor: Magáévá teszi az elhangzott elvi kijelentéseket. Gyakorlati szempontból kívánatosnak tartja a közönség tájékoztatására kommuniké kiadását. A kormány tagjaival pedig még egyszer érintkezésbe kell lépni az államsegély folyósítása érdekében.

Szakáts Péter szenátor: csatlakozik az elhangzottakhoz, továbbá felhívja a figyelmet a magyar iskolák ellen indított hadjáratra, sürgősen közbe kell lépnie a pártnak.

Görög Joachim szenátor: ha az államsegély késik, engedélyt kell kérni a kormánytól a külföldi gyűjtésre. Ha ezt is megtagadják: nyilvánvalóvá lesz a megfojtás szándéka.

László Dezső képviselő: rá kell mutatni, hogy immár két év óta nincs államsegélyünk. A paktum függetlenségünket nem érintette.

Kócsán János szenátor: ha a halasztás mellett döntünk, okvetlen határidőt kell szabnunk, hogy meddig várunk.

Szoboszlai László képviselő: Hozzájárul a halasztáshoz. Az elnöki tanács belátásától tétessék függővé, hogy mikor tárgyalja az intézőbizottság a parlamenti csoport által megteendő jelentést.

Kotzó Jenő képviselő: Averescu tábornokhoz ismételtelen el kell menni, és saját szavait olvasni a fejére.

Molnár Kálmán szenátor: felsorolja az érveket, amelyeknél fogva jogunk van az államsegélyhez.

Willer főtitkár: az államsegély ügye ősz óta már olyan részletességgel eltárgyalódott az illetékes tényezők előtt, és már annyit megfordultunk e kérdés szolgáltatásban az egyes minisztereknél, hogy esetleg zaklatásnak vehetik a további audienciázásokat. Nem vár ezektől semmit, annyival kevésbé, mert a kormánynak megvan a kialakult álláspontja e kérdésben, amelyen úgyse lesz hajlandó változtatni. A határidők megsabásának sem híve, mert úgyis csak a lehetőségekhez kell alkalmazkodnunk. Ne feledjük, hogy ha a kormányt támadjuk a kisebbségi kérdés címén: szembetaláljuk magunkat az egész románsággal, hiszen soha még olyan sovíniszta áramlat végig nem söpörte az országot, mint éppen napjainkban. Ha akcióba fogunk, tudnunk kell, hogy miféle haszonnal járhat az és mi lesz a folytatás? Higgadt megfontolást kér, ha még oly keserű hangulatok uralnak is bennünket.

Weisz Sándor képviselő: hogy a kormány előszedte az államsegélyt, ezt a mára kitűzött értekezletnek kell tulajdonítani. Memorandumot kell a kormányelnökhöz benyújtani, utalva Besszarábiának kérdésére,²⁰ amely annyira megerősítette a kormány helyzetét, hogy hozzáláthat a kisebbségi probléma megoldásához.

A szónokok zárszavai után elnök összegezi az elhangzott véleményeket, és a jelenlevők egyhangú hozzájárulását megállapítva, Sándor József indítványát elfogadottnak nyilvánítja.

Határozat:

A parlamenti csoport kimondja, hogy a választási egyezmény végrehajtása tárgyában még várakozó álláspontot foglal el ugyan, azonban, miután a végleges határozat

úgyis az intéző bizottságtól függ: felkéri az elnökséget, hogy a döntésre hivatott intézőbizottsági ülés összehívása iránt, a körülmények figyelembevételével és a parlamenti csoport újabb meghallgatása után – kellő időben intézkedni szíveskedjék. – A főtitkárt megbízza az értekezlet, hogy az idénzáró ülésre az intézőbizottság elé terjesztendő jelentés tervezetét készítse el.

2. Az értekezlet megbeszéli, hogy Tătărescu bejelentett interpellációja esetén milyen magatartást kövessenek a magyar szenátorok.

Be kell várni az interpellációt, valamint a miniszter válaszát, a szenátusi csoport a szerint járjon el.

3. *Kócsán János szenátor:* kérdőre vonja Weisz Sándor képviselőt, miért jár külön utakon. A parlamenti csoport tagjai valóságos Kálvária-járásra vannak kárhóztatva. Weisz képviselő nem tart velük, ellenben lapjában súlyos kritika tárgyává teszi a magyar parlamenti tagok működését, és állandóan részt vesz olyan alakulatok tanácskozásában, amelyek nyilvánvalóan a párt mai vezetősége ellen fondorkodnak.²¹ A kérdéshez csatlakoznak: Kotzó Jenő, Ferenczy Géza, Gyárfás Elemér, Szakáts Péter és Szoboszlai László. Weisz Sándor kijelenti, hogy a pártegység ellen soha nem agitált, azt nem gondolta, hogy a reformcsoportban való részvételét erre magyarázzák. Elfoglaltsága akadályozta meg az intenzív parlamenti munkában, és ha lapjában jelentek is meg kritikák, ezeket sohasem vezérelte rosszindulat, de különben más lapok is, és pedig sokkal élesebben kivették a részüket a kritikából, főleg az ő személyével szemben. Egyébként igyekezni fog a jövőben, hogy magatartása ne adjon alkalmat hasonló téves elbírálásra.

Az értekezlet a magyarázatot tudomásul veszi, meghallgatva az elnöknek Weisz Sándorhoz intézett intelmeit.

4. *László Dezső képviselő* felhívja a figyelmet Bernády képviselő elméletének veszélyes voltára: a Magyar Pártnak szerinte – eltérően Bernády álláspontjától – csak az lehet a tagja, aki feltétlenül aláveti magát a pártfegyelemnek, és nem jár külön utakon. Erre különös gonddal kell ügyelnünk, mert különben a székelység egy szép napon faképnél hagyja a pártot, és külön szervezkedik.

Ezek után elnök az ülést bezárta.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Dr. Willer s. k.

főtitkár

Fasc. 3, fol. 160-162, gépelt tisztázat.

Mellékletek:

A.

Határozati javaslat

a Magyar Pártnak, illetve parlamenti csoportunk f. hó 11-én Bukarestben tartandó értekezletére.

Tekintettel arra, hogy a Besszarábiára vonatkozó egyezménynek Olaszország által történt ratifikálása az Averescu-kormány helyzetét mindenestre jelentékenyen megerősítette, s így a kormánynak nagyobb bátorsága lehet az államsegély iránti igényét teljesíteni, mondja ki a parlamenti csoport, hogy a kérdésben rövid ideig még a kormánnyal szemben a várakozás álláspontjára helyezkedik. Erélyesen sürgeti azonban a kormányt, annak hangsúlyozásával, hogy sokáig már nem várhat. Ez a halasztás az utolsó, amelyen túl a parlament csoport nem mehet, és aztán következik részünkről a megfelelő új állásfoglalás megállapítása.

Budapest, 1927. március 8.

Balogh Arthur s. k.

B.

Méltóságos Elnök Úr!

Az 1926. december 17-én tartott pártértekezleten írásban is előterjesztett indítványom tárgyalását az értekezletünk a karácsonyi szünet utánra halasztotta, mert akkor a kormánnyal az államsegélyre nézve tárgyalások folytak és „komoly” ígéreteink voltak, hogy januárban és attól kezdve havonta a segély folyósítva is lesz, – másrészt pedig az indítvány fontosságára való tekintettel kívánatosnak mutatkozott, hogy a kérdésben csoportunk minden tagja véleményét nyilváníthassa.

Tekintve, hogy 1926. december óta semmi újabb megfogható eredményt nem tudtunk elérni, – ezzel szemben temérdek új bizonyítékát szereztük annak, hogy szélhámoság jóhiszemű áldozatai vagyunk avégből, hogy a történelem és lelkiismeretünk előtt jóhiszeműségünkre hivatkozhatunk, mély tisztelettel kérem, hogy: 1. Lehetőleg 1927. március legelejére parlamenti csoportunkat értekezletre összehívni. 2. arra minden szenátorunk és képviselőnket írásban meghívni, s 3. az értekezlet tárgyául az 1926. december 17-én előterjesztett indítványomat kitűzni kegyeskedjék.

Nagyrabecsülésem őszinte kifejezése mellett maradok

București, 1927. február 15-én

Mély tisztelettel készségecs híve:

Tornya Gyula s. k.

C.

Határozati javaslat

A Magyar Párt megállapítja, hogy a kormány a választás óta lefolyt csaknem 10 hónap óta semmit sem tett a választási egyezményben vállalt kötelezettségeinek teljesítésére s többek között az iskolai államsegély kiutalása is mindeddig elmaradt, (mi iskoláinkat az összeomláshoz juttatta.)

Mint hogy a Magyar Párt az eddigi tapasztalatokból okulva a számtalan sürgetésre kapott ugyanannyi ígérettel be nem érheti, elhatározza a parlamenti csoport:

a) hogy az iskolák összeomlásáért a felelősséget a kormányra hárítva parlamenti felszólalásokkal fogja a kormány és a közvélemény figyelmét a romániai kisebbségi kérdés rendezetlen voltára felhívni és a felszólalások és a nyilvánosság eszközeivel, fogja a kormány saját kisebbségi programjának megvalósítását sürgetni.

b) Kötelességévé teszi a csoport tagjainak, hogy napirend előtti kérdések, közlések és interpellációk, valamint érdemleges felszólalásokkal állandó vita tárgyává tegyék a kisebbségi sérelmeket,

c) evégből vitarendező bizottságot alakít, melynek vezetőjéül a szenátusban helyetteséül, a kamarában vezetőül, helyetteséül bízza meg.

d) kötelességévé teszi a párt tagjainak az ülések lehető pontos látogatását.

e) Kibocsátja az egyidejűleg megtárgyalt és elfogadott szöveget a magyar választókhoz.

f) Felkéri a magyar sajtót az akció hathatós támogatására.

g) Megkeresi a testvér kisebbségi szervezetek képviselőit hasonló állásfoglalás és lehető együttműködés érdekében.

h) Az akció folyamán a csoport minden hétköznapon este 6-kor értekezletet tart a fejlemények megbeszélése végett.

A parlamenti csoport kimondja, hogy a választási egyezmény végrehajtása tárgyában még várakozó helyzetet foglal el ugyan, azonban minután a végleges határozat úgyis az intézőbizottságtól függ, fölkeri az elnökséget, hogy a döntő pontosságú bizottság összehívására előzőleg a körülményekhez képest a parlamenti csoportja újra való meghallgatásra kellő írásban részletezni szíveskedjék.

D.

Szöveg a romániai magyar választókhoz!

Az Országos Magyar Párt az 1926. május havában megtartott parlamenti választások előtt tudvalevőleg választási egyezményt kötött az Averescu Sándor kormányelnök vezetése alatt álló Néppárttal.

Ez egyezmény szerint a Kormány programjával fogadta el, hogy a magyar kisebbség számos sérelmét orvosolja.

A Kormány ezen írásban elvállalt kötelezettsége bizalommal töltött el bennünket és az adott szó, az írás és a követeléseink jogosságán nyugvó hittel alaposan véltük remélni, hogy magyar kisebbségünknek a kormány által is elismert sérelmei rövidesen orvoslást nyernek.

Magyar kisebbségünk jobb jövőjének hajnala előtt véltünk állni, mikor a választások előtt arra hívtunk fel Benneteket, hogy a kormány jelöltjeire adjátok le szavazatotokat. Magyarságunk fegyelmezettsége és politikai érettségéről, fényes bizonyítékot szolgáltatott. Mint egy ember szavazott le a kormány jelöltjeire. A kormány a mandátumok túlnyomó többségéhez éppen a kisebbségi s az ezek között legjelentősebb számú magyar szavazatok révén jutott, mert megállapítható volt, hogy a kormány pártja a szavazatok 40%-át csak a magyar és a többi kisebbségi szavazatokkal tudta elérni.

Miután a magyarság a választáskor kötelezettségét ily fényesen teljesítette, kormányon lett volna a sor, hogy az elvállalt kötelezettségeinek eleget tegyen.

A választás óta csaknem 10 hónap múlt el. Ez idő alatt szünet nélkül sürgettük a kormányt, sajnos ez ideig hiába, csak üres ígéreteket kaptunk, melyek nem jutottak a megvalósulásig.

A hosszú várakozás ideje alatt még az annyiszor ígért iskolai államsegély is mindedig elmaradt, mi oda vezetett, hogy iskoláink összeborulás elé kerültek, miért a felelősséget a kormányra hárítjuk. A nyomasztó várakozás során ez ideig az ígérek és halogatáson kívül egyéb eredményt alig tudván elérni, mély sajnálattal kell megállapítanunk, hogy kormányunk saját kisebbségi programjának megvalósítására ez ideig nemcsak hogy semmit sem tett, hanem a kisebbségi kérdés súlyos problémájának megoldása elől üres ígérekkel akar kitérni.

Mi ezután is a választási egyezmény alapján állunk, s ahhoz görcsösen ragaszkodva mai értekezletünk egyhangú határozatához képest a kormány kötelezettségeinek teljesítését most már nyilvánosan fogjuk sürgetni. Reméljük, hogy ez a küzdelemünk sikerre kell vezessen, mert csak azt követeljük, minek teljesítését a kormány saját programjául vallotta.

E küzdelemben mellettünk lesz az igazság és reméljük, hogy abban népünk osztatlan bizalma és ragaszkodása fog kizárni.

E.

[Sándor József határozati javaslata]

A parlamenti csoport kimondja, hogy a választási egyezmény végrehajtása tárgyában még várakozó helyzetet foglal el, ugyan azonban miután a végleges határozat úgy is az intézőbizottságtól függ, fölkéri az elnökséget, hogy a döntő fontosságú bizottság összehívását illetőleg a körülményekhez képest a parlamenti csoport újra való meghallgatást nyerhessen kellő időben. Intézkedni szíveskedjék.

11.

Jegyzőkönyv

*Felvétetett Bukarestben, a Magyar Párt parlamenti csoportjának értekezletéről,
1927. április 8-án.*

Jelen vannak: Bethlen György gróf elnök, Sándor József alelnök, Domahidy Elemér, Görög Joachim, Gyárfás Elemér, Kócsán János, Molnár Kálmán, Teleki Arctur gróf alelnök és Tornyai Gyula szenátorok, Kotzó Jenő, Paál Árpád, Paretz Béla, Sebesi János, török Andor, Weiss Sándor és Willer József képviselők.

1. *Tornyai Gyula szenátor* a főtítkárral által fölvetett kérdés folytán elmondja, hogy beiratkozott az interparlamentáris konferencia tagjai közé, mert a jelentkezés élethossziglani tagságot biztosít. Azzal az eshetőséggel is számolt, hogy amennyiben megjelenik a konferencián, leplezetlenül kimondja az igazságot.

Sándor József alelnök szerint a jelenlegi viszonyok között kizártnak tartja azt a lehetőséget, hogy részt vegyenek a romániai magyar parlamenterek a konferencián. Ha el is mennénk, némaságra lennénk kárhóztatva.

Gyárfás Elemér bejelenti, hogy ő is jelentkezett, de persze csak akkor vesz részt, ha azt a párt szükségesnek tartja. Utal a Tornyai által is kiemelt körülményre, hogy élethossziglani tagságot biztosít a beiratkozás, tehát akkor is tagok maradunk, ha egy bekövetkező új választás során kibuknánk.

Domahidy Elemér szenátor nem lát akadályt a részvételre.

Paál Árpád képviselő reflektálva Tornyai Gyula szavaira, úgy véli, hogy a konferencián nem egyének, hanem csoportok foglalnak állást, és így alkalma se nyílnék a magyar tagnak, hogy véleményét elmondja.

Az értekezlet megbízza a főtítkárt, hogy a konferencia szabályzatát beszeresse, egyben kimondja, hogy amíg a parlamenti csoport nem dönt, az egyes tagok semmiféle lépést ebben a kérdésben nem tesznek.

2. *Az államsegély kérdésében* jelentést tesz a főtítkárral az időközben megtett lépésekről, és Manoilescu subsecretar kötelező ígéretéről.

Fölkéretik az elnökség, hogy állandóan szem előtt tartsa a kérdést.

3. *A tagdíjak ügyében*

kimondja az értekezlet, hogy a parlamenti szünet idejére is fenntartja a havi ötszáz lejes fejenkénti összeget.

4. *A parlamenthez benyújtott javaslatok tárgyában* megbízza az értekezlet

Teleki Arctur gr. szenátort és Sebesi János képviselőt, hogy a mintagazdasági javaslatához, Gyárfás Elemér szenátort és Kotzó Jenő képviselőt, hogy a szőlőtörvény javaslatához szóljon hozzá a párt nevében.

5. Végül bejelenti az elnök, hogy május elején összehívják az intézőbizottságot, amelyen a parlamenti csoport jelentést tesz a helyzetről.

Tudomásul szolgál.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Dr. Willer s. k.

titkár

Fasc. 3, fol. 159, gépelt tisztázat.

12.

Jegyzőkönyv

Felvételett Bukarestben, 1927. július 18-án, a Magyar Párt parlamenti csoportjának üléséről.

Jelen vannak: Bethlen György gróf elnök, Gyárfás Elemér szenátor, Balogh Elek, Jósika János br., László Dezső, Szoboszlai László, Szentkereszthy Béla br. és Willer József képviselők.

Elnök üdvözli a megjelenteket. A súlyos küzdelemből²² erősen megfogyatkozva tértünk vissza, annál több és nehezebb feladat vár a megválasztottakra, kiknek az óriási munkaanyagot el kell végezniük. Erőt meríthetünk népünk csodás kitartásából, terror, szabadságvesztés és testi bántalmazás sem volt képes a magyarság párthűségét megingatni.

Isten áldását kérve jövőnk munkásságunkra, az új parlamenti ciklus magyar csoportját megalakultnak és a csoport mai ülését megnyitottnak nyilvánítja.

1. Elnök mindenekelőtt a mandátumigazolási parlamenti vitában való részvétel kérdését tűzi napirendre. Szerinte csak azokat a vármegyéket kell megtámadnunk, amelyekben a legkiáltóbb törvénytelenések történtek, és ahol jelöltjeinket még részben sem engedték mandátumhoz jutni. Vagyis Udvarhely, Háromszék és Bihar megyék választási eredményét kellene éles bírálat tárgyává tenni. A jelenlevők helyeslik az elnök álláspontját.

A parlamenti csoport megbízza

a) Willer Józsefet, hogy Udvarhely,

b) Gyárfás Elemért, hogy Háromszék és

c) Balogh Eleket, hogy Bihar megye választási eredményének igazolása alkalmával kérjék a választások megsemmisítését.

2. Ami a felirati vitát illeti,

felkéri a parlamenti csoport az elnököt, hogy a párt álláspontját annak során fejtse ki.

3. A főtitkár szőnyegre hozza a tagdíjak kérdését. Többek hozzászólása után

az értekezlet a nyári szünet idejére fenntartja a havi ötszáz lejes tagdíjat, az őszi ülésszak megnyitásától kezdve azonban azt havi ezer lejre emeli föl.

K. m. f.
Dr. gróf Bethlen György s. k.
elnök
Dr. Willer s. k.
jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 181, gépelt tisztázat.

13.

Jegyzőkönyv

Felvéetett Bukarestben, 1927. július 26-án, a Magyar Párt parlamenti csoportjának üléséről.

Jelen vannak: dr. Bethlen György gróf, Balogh Elek, br. Jósika János, László Dezső dr., Paál Árpád dr., Szentkereszthy Béla br., Willer József dr. képviselők és Gyárfás Elemér dr. szenátor.

1. Olvastatik dr. Tornya Gyula volt magyar párti szenátor levele, melyben kéri, hogy ügyvédi gyakorlatát a párt klubhelyiségének irodájában folytathassa.

Az értekezlet a kérést nem tartja teljesíthetőnek, ellenben módot fog találni arra, hogy Tornya Gyula dr.-t ügyvédi munkásságában hathatósan támogassa.

2. Dr. Gyárfás Elemér szenátor memorandumot mutat be, melyben a Magyar Párt álláspontját részletesen kifejti és a párt ellen indított méltatlan támadásokat visszautasítja, kérvén az értekezlet hozzájárulását, hogy e memorandumot nyilvánosságra hozhassa.

Az értekezlet úgy találja, hogy nem állnak még rendelkezésre hiteles adatok a párt egyes tagjainak a választások alatt tanúsított magatartásáról – e tekintetben be kell várni a tagozatok vezetőinek jelentését. A párt álláspontjának leszögezése és a párthúsról megfélelgetett tagok felelősségre vonása a központból fog kiindulni.²³

Nincs kifogása, azonban az értekezletnek, hogy Gyárfás Elemér szenátor polemikus természetű cikkét saját neve alatt közölje, sőt e munkásságáért neki már előzetesen is köszönetet szavaz, mert a helyzet kellő megvilágítását fontos pártérdeknek tartja.

3. Szükségessé válik a képviselőházi bizottságokba a csoport tagjait kinevezni. *E teendővel az értekezlet az elnökséget bízta meg.*

4. Elnök bejelenti, hogy a Német Párttal kötött választási egyezményhez híven Jakabffy Elemér dr. lemond az aradi mandátumról, Gyárfás Elemér dr. pedig a szenátorságot optálván, lemond képviselői mandátumáról.

Az elnök bejelentését az értekezlet jóváhagyólag tudomásul veszi.

5. Balogh Elek dr. képviselő jelenti, hogy Tornya Gyula dr., elvesztvén parlamenti tagságát, lemondott a bukaresti magyar diák-akció szervezésének vezetéséről.

Gyárfás Elemér dr. szerint a fő súlyt a kolozsvári akcióra kell fektetni, mert ott megfelelőbb szellemben nevelkednek a magyar egyetemi ifjak, s a román nyelvet ott is tökéletesen elsajátíthatják. Noha ifjainknak a bukaresti egyetem felé való orientálódását nem tartja kívánatosnak, belátja, hogy vannak, kiket érdekük, egyéni viszonyaik Bukaresthez szögeznek, s ezért ennek a kérdésnek a tanulmányozása elől nem zárkozhatunk el.

A jelenlevők osztják Gyárfás nézetét.

Az értekezlet megbízza Balogh Elek képviselőt, hogy a bukaresti magyar diák-akció problémáját tanulmányozza, és arról mielőtt részletes előterjesztést tegyen.

6. Az iskolai államsegély kérdése szőnyegre kerülvén,

az értekezlet megbízza az elnököt, főtítkárt és Gyárfás Elemér szenátort, hogy a közoktatásügyi miniszterrel, a szükséghez képest a kormány többi tagjaival vegyék föl az érintkezést.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Dr. Willer s. k.

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 182-183, gépelt tisztázat.

14.

Jegyzőkönyv

Felvétetett Bukarestben, a magyar parlamenti csoportnak 1927. október 18-án tartott üléséből.

Jelen voltak: Bethlen György gróf elnök, Gyárfás Elemér szenátor, Balogh Elek, Jósika János báró, Willer József képviselők, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető.

1. A válaszfelirati vitával kapcsolatban
megbízza az értekezlet Gyárfás Elemér szenátort és Willer József képviselőt, hogy a parlamentben a Magyar Párt nevében felszólaljanak.

2. A költségvetéshez való hozzászólásra

Jósika János báró kap megbízatást.

3. Az unitárius egyházon esett sérelem és a tordai kisajátítási eljárás körül tapasztalt visszaélés ügyében

megbízza az értekezlet Balogh Elek képviselőt, hogy communicare-t, esetleg interpellációt terjesszen elő a képviselőházban.

4. Főtitkár jelenti, hogy a Keleti Újsággal olyan megállapodásra jutott, hogy amennyiben a parlamenti csoport saját helyiségébe a telefont bevezetné: nevezett újság kiadóhivatala vállalná a bevezetési és előfizetési költségek felét.

Az értekezlet e megállapodás alapján hozzájárul, hogy str. Poincaré 28. sz. a. helyiségébe a telefon bevezetessék azzal, hogy a költségek fele részét a Keleti Újság, mint a párt hivatalos lapja viseli.²⁴

5. Főtitkár jelenti, hogy több volt parlamenti tag hátralékban maradt a magyar parlamenti csoport tagjaira egyhangú határozat folytán kivetett tagsági járulékkal. Miután a hátralékban levők túlnyomóan nehéz anyagi viszonyok között küszködnek és a fölvetett napidíjak visszakövetelése folytán mindannyian érzékeny veszteséget szenvedtek, s ennek következtében további áldozatok követelése kínos hatással lehetne rájuk: javasolja, hogy a parlamenti csoport a múlt ciklusról hátralékban levő tagdíjak szorgalmazásától álljon el.

A parlamenti csoport elfogadja a főtitkár előterjesztését és kimondja, hogy a múlt parlamenti ciklusról hátralékban levő tagdíjak befizetését nem követeli többé azoktól a volt parlamenti tagoktól, akiket e tagdíjak megfizetése súlyosan érintene, ellenben azokat, kik anyagi rázkódtatás veszélye nélkül meg bírják ezt az önként vállalt adót, még egyszer fölszólítja hátralékuk beszolgáltatására.

6. Barabás Béla volt szenátor és Laár Ferenc volt képviselő előre kifizette tagdíját f. év október haváig. Miután mindketten áldozatául estek a liberális választási terrornak és súlyos anyagi gondok nehezdednek rájuk: kérik előre lefizetett tagdíjaik visszatérítését.

Az értekezlet méltányosnak találja Barabás Béla volt szenátor és Laár Ferenc volt képviselő kívánságát, és elrendeli, hogy a július-október hónapokra előre lefizetett tagsági díjak fejenként 2000 lejt kitevő összegben részükre visszafizettessenek.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Dr. Willer József s. k.

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 184, gépelt tisztázat.

15.

Jegyzőkönyv

Felvétetett a magyar parlamenti csoportnak Bukarestben, 1927. november 24-én tartott értekezletéből.

Jelen vannak: dr. Bethlen György gróf elnök, Balogh Elek, Gyárfás Elemér, báró Jósika János, báró Szentkereszthy Béla és Willer József parlamenti tagok, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető.

1. Bratianu Ionel miniszterelnök elhunytával kapcsolatosan kimondja a parlamenti csoport, hogy részt vesz a temetési szertartáson,
megbízva képviselével az elnököt, továbbá Szentkereszthy Béla és Willer József kamarai tagokat.

2. Jelenti a főtitkár, hogy a párt részéről kibérelt bukaresti klubhelyiség a terror jegyében lefolyt választási harc következményeképp ez idő szerint nem használható ki teljesen. Erre való tekintettel az elnök engedélyt adott két egyetemi hallgatónak, hogy az egyik szobában lakhassanak. Még mindig rendelkezésre állhatna egy szoba – kérdés azonban, hogy azt mire használjuk? Egyetemi hallgatókat itt is elhelyezni meglehetősen nehéz, mert egy netáni választás, amely nagyon is valószínűnek mondható, ismét szükségessé teheti összes helyiségeinket a parlamenti csoport számára, ezen kívül egyéb szempontok is megszívlelést igényelnek.²⁵ hogy a bukaresti tagozatnak és a Koós-körnek esetről esetre átengedjük a fölösleges szobát, arról azonban megint nem lehet szó, hogy állandó klubhelyiséget rendezzenek be a párt otthonában.

Az értekezlet résztvevői nem ellenzik, hogy a ma fölösleges szoba valamiképpen fölhasználtsák, de ez csak oly föltétellel történhetik, hogy szükség esetén a kérdéses helyiség ismét rendelkezésünkre álljon.

Az értekezlet fölhatalmazza az elnököt, hogy a párt otthonában ez idő szerint fölöslegesnek mutatózó szobát legjobb belátásához képest fölhasználhassa, azzal a természeteszerű megszorítással, hogy az illető helyiség ismét rendelkezésre álljon, ha arra szükség lesz. Egyúttal jóváhagyólag tudomásul veszi az értekezlet, hogy egy üresen álló képviselői lakószobát az elnök magyar egyetemi diákok elhelyezésére fordított.

3. Jelenti a főtitkár, hogy a pártiroda működésének biztosítása és kellemetlenségek elkerülése érdekében intézkedett, hogy neve a bukaresti ügyvédek lajstromába fölvetessék. A dékáni iroda vezetője a bemutatott okmányokat rendben levőknek minősítette, a bejegyzési taksát átvette, az ügyvédi ajánlásokat elfogadta és kijelentette, hogy a bejegyzés és ennek nyomán a főtitkár eskütételének kivétele két héten belül meg fog történni.

Gyárfás Elemér meglelégedéssel fogadja a bejelentést, annak a kívánságának ad azonban kifejezést, hogy a parlamenti iroda magánügyeinek vezetése különíttessék el a közügyektől, és az előbbieket saját számlára vezesse ügyvédi minőségben a főtitkár, átvéve természetesen az iroda fenntartásával járó terheket is.

A főtitkár nem látja a helyzetet eléggé érettnek ehhez a gyökeres változtatáshoz.

Az értekezlet jóváhagyólag tudomásul veszi, hogy a parlamenti iroda magánügyeit ezen túl a főtitkár ügyvédi minőségben vezesse, egyben kimondja, hogy a Gyárfás Elemér részéről ajánlott végleges megoldás felől később fog határozni.

5. Jelenti a főtitkár, hogy Tornya Gyula levelet intézett az elnökhöz, jelentve, hogy kilép a pártból. Mivel a kilépést bejelentő levél tele van igazságtalan vádakkal a vezetőség és a parlamenti csoport ellen, és mivel ez a levél – közöltetvén a „Mai Világ” c. kolozsvári lapban²⁶ – a nyilvánosságot is foglalkoztatja: szükségesnek

mutatkozik, hogy arra a parlamenti csoport és az elnökség szintén a nyilvánosság előtt válaszoljon.

*A parlamenti csoport tagjai megfogalmazzák a Tornyai Gyula vádjaira adott válaszukat, elrendelve, hogy a lemondott párttag levele és az arra adott válaszuk másolatban a jelen jegyzőkönyvhöz csatoltassék.*²⁷

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Dr. Willer József s. k.

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 188, gépelt tisztázat.

Melléklet: [A parlamenti csoport válasza]

Egyik kolozsvári újság a napokban Tornyai Gyulának egy levelét közli, melyet a Magyar Pártelnökhöz intézett, s amelyben súlyosan megvádolva a vezetőséget és a parlamenti csoportot, – bejelenti a Magyar Pártból való kilépését.

Az Elnökség és a parlamenti csoporttól szerzett információink alapján a következőkben tájékoztathatjuk a közönséget Tornyai Gyula vádjaira vonatkozólag:

Tornyai Gyula nyitott ajtókat döngöt, amikor annak az óhajának ad kifejezést, hogy a parlamentben mindenképp a legalkalmasabb embereinket küldjük be. Ezt az Elnöki Tanács is állandóan hangsúlyozta. Tornyai Gyula tudja a legjobban, hogy a jelölések körül nemcsak az elnöki tanács állásfoglalása érvényesült; arról pedig igazán nem tehet a magyarság, hogy a választási visszaélések biztosnak vélt helyre állított oly sok kiváló jelöltünket elgáncsolták. Egyébként az Elnökség fog legjobban örülni, ha a jövőben a legalkalmasabb jelöltek kiszemelésénél az egyes párttagozatok hathatós támogatására lesznek. A román nyelv tudása azonban egymagában még nem kvalifikál a parlamenti tagságra, amely a mai nehéz helyzetben igen sok egyéb politikai képességet is igényel.

Az elnöki tanácsban helyet foglaló 13 illusztris, közéleti férfira súlyosan sértő az a feltevés, mintha ők az elnöknek, megannyi akaratnélküli eszközei volnának. Az elnöki tanácsnak a központban és a vidéken lakó tagjai között olyan harmónia áll fenn, amely eddig is kizárta azt, hogy a vidéki tagok tárgyilagos bírálata valaha is ne érvényesült volna. Pártdiktatúráról beszélni nem helyén való, mert a pártban viselt minden tisztség és így az elnöki tiszt is, bizalmi jellegű, amely bármikor megvonható. Rendületlenül hisszük, hogy a magyar nép egészséges judiciuma meg tudja különböztetni a pártdiktatúrát a köteles pártfegyelemtől s az anarchiát a rendnek köteles tiszteletétől.

Ami a párt anyagi vezetésére vonatkozó kifogásait illeti, eltekintve attól, hogy a közölt adatok nem fedik a valóságot, az elnökség bármikor kötelességszerűen számot ad sáfárkodásáról az erre illetékes pártszerveknek és hangsúlyozza, hogy mindig a legnagyobb takarékoságot tartotta szem előtt. A bukaresti párthelyiséget tavaly három évre bérelték ki. Miután ezidőszereint rajtuk kívül álló okokból egy-két helyiség a parlamenti csoport részéről nélkülözhető: ezeket már hetek óta magyar egyetemi hallgatók elhelyezésére és egyéb közérdekű célokra használjuk. Reméljük azonban, hogy ez a túl nagynek bélyegzett helyiség még a bérszerződés tartamán belül szűknek fog bizonyulni.

Tornya Gyula nagyon jól tudja, hogy a parlamenti csoport mennyit fáradt iskoláink államsegélye érdekében és hogy a valóban minisztertanácsilag megállapított összeg folyósítását kizárólag csak az Averescu kormány váratlan bukása hiúsította meg. A legsúlyosabban elítéli és visszautasítja a parlamenti csoport azt a rosszindulatú beállítást, mintha bármely tagját a legcsekélyebb felelősség is terhelhetné azért, hogy a kormány az államsegélyre vonatkozó kötelezettségét idejekorán nem teljesítette.

Az elnökség és a parlamenti csoport különben minden ténykedéséért maga vállalja a teljes felelősséget és egyáltalában nem reflektál arra, hogy abban Tornya Gyulával osztozkodják.

16.

Jegyzőkönyv

*Felvétel Bukarestben, a Magyar Párt parlamenti csoportjának
1927. évi december 10-én tartott értekezletéből.*

Jelen voltak: Balogh Elek képviselő, mint korelnök, továbbá br. Jósika János, László Dezső, br. Szentkereszthy Béla és Willer József képviselők, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető.

A korelnök jelenti, hogy gróf Bethlen Ödön v. b. t. t. volt főispán és kormánybiztos, a régi magyar világ egyik markáns, érdemes alakja, kinek különösen a háborús közigazgatás terén szerzett elévülhetetlen érdemei közismertek: Kolozsvárott, f. év. december 9-én elhunyt. A megboldogultban gróf Bethlen György öméltósága, az Országos Magyar Párt elnöke, édesatyját gyászolja. Az elköltözöttnek nemes alakja és elnökünknek gyásza egyaránt megkívánja, hogy a parlamenti csoport ünnepélyes keretekben adjon kifejezést részvétének.

A parlamenti csoport mély megilletődéssel fogadja Bethlen Ödön gróf önméltósága elhalálzásának hírért. Kimondja, hogy a temetésen testületileg részt vesz, s a koporsóra koszorút helyez. Egyben megbízza a főtítkárt, hogy a csoport részvétét ma

táviratilag, a temetés alkalmával pedig személyesen is juttassa kifejezésre elnökünk, Bethlen György gróf úr öméltósága előtt.

K. m. f.
Dr. Willer József s. k.
jegyzőkönyvvezető

korelnök

Fasc. 3, fol. 185, gépelt tisztázat, elnöki aláírás nélkül.

17. Jegyzőkönyv

*Felvétetett a Magyar Párt parlamenti csoportjának Bukarestben,
1928. február 22-én tartott értekezletéről.*

Jelen vannak: Gyárfás Elemér helyettes elnök, Makkai Sándor dr. ref. püspök, továbbá László Dezső, báró Szentkereszty Béla és Willer József képviselők, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető.

1. Elnök indítványozza, hogy Ferencz Józsefnek, az unitárius egyház nagynevű püspökének elhunytá²⁸ alkalmából a parlamenti csoport adjon részvételének illő formában kifejezést.

A parlamenti csoport kimondja, hogy Ferencz József püspök elhalálózása alkalmából az unitárius egyház ez idő szerinti fejéhez, Boros György püspökhelyetteshez részvétáviratot intéz.

2. A tárgyalásra váró törvényjavaslatokkal kapcsolatosan kimondja az értekezlet, hogy
a) a kultusz törvény súlyos intézkedéseinek enyhítésére külön-külön memorandumnak küldöttség útján leendő benyújtására fölkéri az egyházak fejeit. Megbízta egyben Makkai Sándor ref. püspök urat és Gyárfás Elemért, hogy a szenátusban, nemkülönben Paál Árpádot, hogy a kamarában szólaljanak föl a javaslat ellen.

b) A gabonaneműek osztályozásáról szóló javaslat elleni fölszólalásra Szentkereszty Bélát, esetleg László Dezsőt, a közoktatási törvényhez való hozzászólásra pedig Willer Józsefet hívja föl. Utóbbi javaslat intézkedéseinek áttanulmányozásával Makkai püspök ajánlásához képest szakemberek bevonásával külön értekezlet foglalkozik majd a párthelyiségben.

K. m. f.
Gyárfás Elemér s. k.
h. elnök
Dr. Willer József s. k.
jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 123, gépelt tisztázat.

18. Jegyzőkönyv

*Felvétetett a Magyar Párt parlamenti csoportjának Bukarestben,
1928. március 18-án tartott értekezletéről.*

Jelen vannak: Bethlen György gróf elnök, Makkai Sándor püspök, Gyárfás Elemér szenátor, Jósika János báró, László Dezső, Paál Árpád, Szentkereszty Béla báró és Willer József képviselők, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető, továbbá Illés Gyula ref. és Mikó Lőrinc unit. tanügyi referensek, mint szaktanácsadók.

1. Elnök jelenti, hogy a küszöbön álló kultusztörvény-tárgyalás hírére az összes kisebbségi egyházak megmozdultak, és a tervezet jogfosztó intézkedéseinek törvényerőre emelkedését mindenképp megakadályozandónak tartják. E tárgyban a párt március 7-ére felekezeti értekezletet tartott, melynek megállapodásait felolvassa.

Makkai Sándor ref. püspök kijelenti, hogy a javaslatban még mindig sok a sérelmes intézkedés, noha egy felekezeti küldöttséggel folytatott tárgyalás alkalmával a miniszter már lényeges engedményeket tett. Szükségesnek tartja a maga részéről is, hogy a parlamenti tárgyalásban a magyarok nagyobb felszólalásokkal vegyenek részt.²⁹

Az értekezlet megbízza az elnököt és Paál Árpád képviselőt, hogy a Kamarában, Gyárfás Elemért és Makkai Sándor püspököt, hogy a Szenátusban szólaljanak föl a magyarság nevében.

2. Beható tanácskozás indul meg a jelenlevő szakelődök bevonásával a középiskolai törvény tervezetéről.

Az értekezlet megbízza Willer József képviselőt, hogy a Kamarában fejtse ki a javaslattal szemben a párt álláspontját.

3. A szövetkezeti törvényhez leendő hozzászólással az értekezlet Jósika János báró képviselőt bízza meg.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Dr. Willer József s. k.

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 124-125, gépelt tisztázat.

19.

Jegyzőkönyv

Felvétetett Bukarestben, 1928. október 30-án, a Magyar Párt parlamenti csoportjának értekezletéről.

Jelen voltak: Bethlen György gróf, elnök, Gyárfás Elemér szenátor, Balogh Elek, László Dezső és Willer József képviselők, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető.

1. Elnök tudatja, hogy a párt elnöki tanácsa még nem döntött véglegesen a parlamenti csoport irodájának jövőendő működése felől, és kívánatosnak tartaná a maga részéről, ha az értekezlet újból tárgyalás alá venné a kérdést, és olyan javaslatot terjesztene az elnöki tanács elé, amely az adott körülmények között a legmegfelelőbbnek mutatkozik.

Az összes jelenlevők beható eszmecseréje alapján az értekezlet a következő megoldást javasolja:

A parlamenti csoport újól is hangsúlyozza, hogy irodája csak közérdekű ügyekkel foglalkozzék. A magánérdekű ügyek ügyvédi irodába valók, és a közönség lassan hozzászoktatandó, hogy azt az ügyvédet keresse föl, kihez bizalma van, kiért azonban a párt semmiféle felelősséget nem vállalhat. Minden feltűnés és rosszakaratú félremagyarázások elkerülésére a köz- és magánérdekű ügyek szétválasztása úgy fog történni, hogy utóbbiakat Willer József képviselő, mint ügyvéd átveszi, magánlevélben megkérdezvén a fél hozzájárulását. Ha aztán a jogkereső közönség más bukaresti ügyvédhez fordul, ebbe a párt nem kíván beavatkozni sem a központ, sem a tagozatok útján. Propagandát tehát a párt nem csinál senki mellett sem központja, sem tagozatai útján. A parlamenti csoport irodája köteles az összes, hozzá utalt közérdekű ügyeket díjtalanul ellátni, és az összes parlamenti tagok által kívánt munkát szintén díjazás nélkül elvégezni. Egy irodaigazgatót és egy gépírónőt a párt díjaz havi nyolc, illetve négy, összesen tizenkettőezer lejjel, egy jegyző díjazását viszont Willer József vállalja magára. Kijelenti utóbb nevezett, hogy befolyó jövedelmének arányában hozzá fog járulni a dologi kiadásokhoz is, ezen kívül vállalja az igazolt szegényeknek összes ügyeit, díjtalanul.

Az értekezlet ajánlja az elnöki tanácsnak, hogy ezt a megoldást ideiglenes jelleggel fogadja el.

Egyben fölkéri a parlamenti csoport a pártközpontot, hogy a bukaresti iroda teljesen használhatatlan írógépét szíveskedjék újjal kicserélni.

2. A küszöbönálló törvényjavaslatokhoz a parlamenti csoport hozzá kíván szólni, fölkéri ehhez képest:

Balogh Eleket, hogy az úttörvény, László Dezsőt pedig, hogy a büntető novella tárgyalásánál mondjon beszédet. Fölkéri dr. Roth Hugó elnöki tanácstagot, hogy utóbbi javaslatot a jogügyi szakosztállyal tárgyalassa le, és az anyagot sürgősen küldje meg László Dezsőnek. A költségvetéshez Balogh Elek és László Dezső, a stabilizációs törvényhez báró Jósika János fog a kamarában hozzászólni, a szenátusban szintén

hozzászólunk egyetlen szenátorunk útján az összes törvényjavaslatokhoz, amennyiben azok kisebbségi életünkre kihatnak.

3. A kormánnyal szemben fennálló feszült viszonyra és az ezzel természetszerűleg kapcsolatos élesebb harcmodorra való tekintettel

fölkéri az értekezlet a pártközpontot, hogy a magyarságot érintő sérelmes intézkedéseket, törvénytelenégeket és túlkapásokat a tagozatok útján, feltétlen hitelt érdemlő adatokkal támogatva, szerezzék be, és szíveskedjék azokat a parlamenti csoporttal nyomban közölni.

4. Elnök indítványára az értekezlet köszönetet szavaz Gyárfás Elemérnek és Willer Józsefnek a felirati vita során elmondott beszédeikért.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Dr. Willer József s. k.

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 127, 129, gépelt tisztázat.

20.

Jegyzőkönyv

*Felvétetett Bukarestben, a Magyar Párt parlamenti csoportjának
1928. évi december 28-án tartott értekezletéről.*

Jelen vannak: Bethlen György gróf elnök, Fábián László, Pál Gábor, Sándor József, Sebesi János szenátorok, György József, Jakabffy Elemér, Jósika János báró, László Dezső, Paál Árpád, Szabó Béni, Szentkereszthy Béla báró, Vásárhelyi János és Willer József képviselők, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető.

Elnök üdvözli az egybegyűlteket. Elégtétellel állapítja meg, hogy a romániai magyarság milyen hűségesen kitartott a Magyar Párt zászlója mellett a lezajlott általános választások során.³⁰ Köszönet illeti ezért úgy a magyar választókat, mind pedig azokat, akik az élen harcolva, győzelemhez segítették a tábort. Az új parlamenti ciklus kezdetén Isten áldását kéri a parlamenti csoport munkájára, s ezzel az ülést megnyitja azzal a figyelmeztetéssel, hogy a szervezeti szabályzat 42. §-a értelmében a parlamenti csoport ülései zártak, szigorúan bizalmas jellegűek. Az eddigi gyakorlatnak megfelelően a sajtó számára adandó közléseket továbbra is az elnökség szövegezi meg.

Sándor József szenátor kiemeli Szentkereszthy Béla bárónak, mint a háromszéki tagozat elnökének a választási harc során kifejtett páratlan agilitását, amelynek elsősorban tulajdonítandó az ottani fényes eredmény. Indítványára

az értekezlet Szentkereszthy Béla bárónak fáradhatatlan buzgóságáért köszönetet szavaz.

1. Jakabffy Elemér abból az alkalomból, hogy a szenátus tegnapi ülésén nyilatkozat tétetett a Magyar Párt nevében, amely nyilatkozat nem fedti a parlamenti csoport álláspontját, kérdi, nincs-e olyan határozata a csoportnak, amely az ilyen deklarációk megtételéhez előzetes felhatalmazást követel meg?

Sándor József szenátor magára veszi Jakabffy szavait, mert ő két ízben is felszólalt anélkül, hogy ehhez a parlamenti csoport felhatalmazását kikérhette volna. Először a választások tisztaságát ismerte el a liberálisok támadásával szemben, mert a régi meggyőződése, hogy szükségünk van a Nemzeti Párt jóindulatára a kisebbségi kérdés sikeres megoldásához, és hogy ez a mai többség, főleg annak vezére meg is érdemli a magyarság bizalmát. Kedvező atmoszférát óhajtott tehát teremteni, de arra nem állott kellő idő rendelkezésére, hogy felszólalásának tartalmát magyar szenátortársaival megbeszélje. A másik felszólalása személyes természetű volt, amelyet súlyos megtámadtatása provokált ki. A jegyzőkönyvhöz leendő csatoltatás végett bemutatja írásban is e megtámadtatás hű történetét.³¹

Élénk vita támad, amelyben az össze jelenlevők részt vesznek. A nézetek a következőkben alakulnak ki.

a) Ha a lezajlott választások nagy haladást is mutatnak a liberálisok szörnyű eszközeivel szemben, egyes kormányférfiak mégis olyan magatartást tanúsítottak, különösen a Székelyföldön, a Magyar Párt ellen, amely sehogy sem, egyeztethető össze sem a gyulafehérvári pontokkal, sem a tiszta választás fogalmával.

b) A párt egységes föllépése érdekében multhatatlanul szükséges, hogy a parlamenti csoport nevében történő felszólalások előzetesen megbeszéltesse.

Az értekezlet megújítja ama régebbi határozatát, amely szerint a parlamenti fölszólalásokra irányuló szándékot előzetesen be kell jelenteni, és annak szövegét be kell mutatni az értekezletnek, vagy sürgősség esetén az elnöknek vagy a Parlamentben, elnök távollétében a szenátusi, illetve képviselőházi alcsoport jelenlevő tagjainak.

2. Főtávkár intézkedést kér a tagdíjak megállapítása és a helyiségünkben rendelkezésre álló szobák használata tekintetében.

Az értekezlet kimondja, hogy

a) december hóra 500 lej, azon túl parlamenti ülészak idején havonként 1000, szünetben havi 500 lej fizetendő tagsági díj címén.

b) A két vendégszobát év végéig átengedi a négy magyar egyetemi hallgatónak, kik azokat eddig is lakták.

3. A parlamenti ülészak tartama alatti jelenlétre vonatkozólag kimondja az értekezlet, hogy

az a magyar parlamenti tag, akit körülményei ülészak idején elszólitának a fővárosból, tartozik eltávozását az elnöknek bejelenteni.

4. Szőnyegre kerül a válaszfelirati vita során elfoglalandó álláspontunk. Sándor József a fentebb kifejtett okokra való tekintettel azt ajánlja, hogy a trónbeszédre adandó válaszfelirati tervezetét fogadjuk el. Ha az értekezletnek más a felfogása, kéri, hogy mást bizzanak meg a pártdeklaráció felolvasásával.

Jakabffy Elemér szerint a felirati javaslat elfogadása bizalmi nyilatkozat volna, amire semmi okunk, mert a kormány eddig még semmit sem tett e bizalom kiérdemlésére. Nagy hiba lenne olyan nyilatkozatnak megtétele, amelyből a kormány úgy a bel-, mint a külföldön tőkét kovácsolna. A főtitkár jelenti, hogy a párt elnökének ugyanez az álláspontja és fel is olvassa az elnök által készített deklaráció tervezetét, melyet az összes jelenlevők egyhangúlag elfogadnak.

Az értekezlet megbízza Bethlen György gróf képviselőt, Sebesi János szenátort, hogy az elnök által készített deklarációt a parlamentben felolvassák a Magyar Párt nevében.

5. Szentkereszthy Béla báró ismerteti a háromszéki választási incidenst és jelenti, hogy a hatóságok az esetnek szándékosan politikai színezetet adnak. Nem elégszenek meg az ittas állapotban elkövetett közönséges bűntény üldözésével, hanem egész falvak lakosságát törvénybe idézik, és igazságtalanul zaklatják.

Az értekezlet megbízza Szentkereszthy Béla bárót, hogy a kormány illetékes tagjaival lépjen érintkezésbe, és ha szükségesnek látja, kérje föl Socol Aurél dr. ügyvéd-képviselőt a perbe fogottak védelmére.

6. Az iskolaügy egységes szolgálata érdekében

kimondja az értekezlet, hogy egységes föllépésre kéri föl a magyar egyházakat, és hogy csakis az egységesen kialakult óhajokat fogja a kormánynál támogatni.

7. Főtitkár jelenti, hogy a belügyminiszter³² a parlamenti többség értekezletén példátlanul súlyos támadást intézett a Magyar Párt ellen.

Az értekezlet megállapítja, hogy a támadás bizalmas jellegű tanácskozáson hangzott el, és így nem alkalmas arra, hogy arra a párt a parlamentben válaszoljon. Mivel azonban a támadást az összes sajtóorgániumok leközlötték: a választ is a sajtó útján kell megadni. Az értekezlet megbízza az elnökséget, hogy a csoport nyilatkozatát a sajtó részére megszővegezze.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Dr. Willer József s. k.

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 131-135, gépelt tisztázat.

21.

Jegyzőkönyv

Felvétegetett Bukarestben, a magyar parlamenti csoportnak 1929. január 24-én tartott üléséről.

Jelen vannak: Bethlen György gróf, elnök, továbbá Abrudbányai Ede, Barabás Béla (kükküllői), Gyárfás Elemér, György József, Jakabffy Elemér, Jósika János báró, Makkai Sándor ref. püspök, László Dezső, Paál Árpád, Pál Gábor, Szabó Béni, Sebesi János, Vásárhelyi János és Willer József szenátorok, illetve képviselők, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető.

Elnök megnyitó szavai után jelenti a főtitkár, hogy Sándor József szenátor beadványt intézett a parlamenti csoporthoz, kérve³³ felszólalása folytán hozott legutóbbi határozat közlését, és annak megvilágítását, hogy a pártot minő bel- és külpolitikai szempontok irányítják, amelyek tiltják a kormányt támogató nyilatkozatok megtételét.

Az értekezlet elrendeli a parlamenti felszólalásokat szabályozó határozatnak Sándor József szenátorral leendő közlését, egyben pedig hangsúlyozza, hogy a Magyar Párt intéző bizottsága nem kötött választási kartellt a kormánnyal, e ténynek konzekvenciáit tehát további állásfoglalásig minden parlamenti tag tartozik magára kötelezőnek elismerni.

2. A készülő adminisztrációs törvény megvitatására az értekezlet bizottságot alakít, amelynek tagjai

Balogh Artúr, Gyárfás Elemér, László Dezső, Sebesi János és Willer József.

3. A beterjesztett iparkamarai törvényjavaslathoz

a képviselőházban Szabó Béni a, a szenátusban Gyárfás Elemér fog hozzászólni.

4. Gyárfás Elemér szóvá teszi a párt hivatalos lapjának, a Keleti Újságnak egyre inkább észlelhető fogyatékoságait. Hosszas tanácskozás után

az értekezlet elhatározza, hogy a központot felkéri, szíveskedjék a hivatalos lap igazgatóságával egyetértve a szerkesztés megjavításáról gondoskodni.

4. Szabó Béni bejelenti, hogy miután az egész román parlamentnek ő az egyetlen kisiparos tagja, kénytelen az összes kisiparosok képviselőjének tekinteni magát, engedélyt kér tehát, hogy politikamentes kisiparos-kérdésekben eljárhasson.

Az értekezlet hozzájárul az előterjesztéshez, sőt elrendeli, hogy e fontos körülményt a hivatalos lap révén minél szélesebb rétegben hozzák tudomásra.

5. Pál Gábor javaslatához képest

az értekezlet kimondja, hogy a székelyföldi csendőri brutalitások megszüntetése érdekében sürgősen küldöttséget meneszt a belügyminiszterhez.

6. Ugyancsak Pál Gábor fölemlíti, hogy az úgynevezett Magyar Néppárt már kidolgozott egy kisebbségi törvényt,³⁴ s legközelebb a németek javaslata is napvilágot fog látni. Sürgősen hozzá kell látnunk a munkához, nehogy épp a Magyar Párt készületlenül álljon ilyen fontos kérdésben.

Az értekezlet a kisebbségi törvény tervezetének összeállítására bizottságot küld ki, melynek tagjai: Balogh Artur, György József, Jakabffy Elemér, Paál Árpád és Pál Gábor.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Dr. Willer József s. k.

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 111-112, gépelt tisztázat.

22.

Jegyzőkönyv

Felvétellett Bukarestben, a magyar parlamenti csoportnak 1929. február 19-én tartott értekezletéről.

Jelen vannak: Bethlen György gróf, elnök, továbbá Gyárfás Elemér, Pál Gábor, Sándor József szenátorok és Barabás Béla (dicsói), Szentkereszthy Béla, Willer József képviselők, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető.

1. Elnök megnyitván az értekezletet, jelenti, hogy felszólítást kapott az interparlamentáris konferencia előkészítő bizottságában leendő részvételre. Fölveti a kérdést, hogy egyáltalán elérkezettnek látjuk-e az időt arra, hogy a magyar kisebbségi képviselők megjelenjenek a konferencián?

Gyárfás Elemér legalább a jelentkezést szükségesnek tartja, majd később dönthetünk a felől, hogy vajon tényleg ki is menjünk-e a konferenciára.

Sándor József szerint nem alkalmasak még a viszonyok, hogy ebben a mozgalomban részt vegyünk. Ha némán tűrjük a többségiek dicsekvését, a magyarság joggal megneheztelhet ránk, ha meg ellentmondunk, könnyen lehetetlen helyzetbe kerülünk idehaza. Ezt a nézetet vallja a jelenlevők többsége, ehhez képest

az értekezlet megbízza az elnököt, hogy illetékes helyen hozza tudomásra, hogy a magyar parlamenti tagok egyelőre minden idejüket a kisebbségi probléma megoldására óhajtják fordítani, és csak annak közmegelegedésre történt elintézése után vehetnek részt az interparlamentáris konferenciákon.

2. Sándor József szenátor szóvá teszi a Monitorul Oficialban közölt parlamenti naplónak azt a kitételét, amely szerint ő a belügyminiszternek egy aposztrofálására ezt kiáltotta közbe: „Am eu pãrerea mea asupra domnului Gyárfás.”³⁵ Szükségesnek tartja önként kijelenteni, minden félreértés elkerülése érdekében, hogy ő jó véleményt táplál Gyárfás szenátor iránt, személyét tiszteli és szavai az összes akkor jelenvolt szenátusi tagok igazolása szerint így is fogattak föl, de a tudósításból célzatosan kihagyták a „pãrera bună”³⁶ szót.

Gyárfás Elemér köszönettel tudomásul veszi Sándor József fölvilágosítását, nem is tételezte föl, hogy szenátor társa őt meg akarta volna bántani.

3. Sándor József hosszasan ismerteti a munkaszerződésekről szóló törvényt és ajánlja, hogy azt fogadjuk el, mert nem kifogásolható. Pál Gábor ellenzi az elfogadást, a többiek elfogadják az előterjesztést.

Az értekezlet megbízza Sándor Józsefet, hogy a szenátusban, és Szabó Bénit, hogy a kamarában szóljanak a javaslatához.

4. A legközelebb szőnyegre kerülő javaslatokkal kapcsolatban megbízzatnak a parlamenti felszólalással:

a commercializálási törvényhez a szenátusban Gyárfás Elemér, a mezőgazdasági kamaráról szóló javaslatához a kamarában Abrudbányai Ede, a szenátusban Gyárfás Elemér, a csendőrségihez a kamarában Barabás Béla (dicsői).

5. Főtitkár ismerteti a Magyar Nők központi titkárságának átiratát, mely több fontos kisebbségi ügyben kéri a parlamenti csoport közbenjárását.

Az értekezlet köszönettel veszi az eszméket, amelyek részben máris foglalkoztatták, mint a kultusz törvény elleni kifogások és a bábák magyar nyelvű tanfolyamának kérdése, részben pedig az ezután szőnyegre kerülő javaslatok kapcsán fognak fölhasználtatni. Ez idő szerint a kisdédóví törvény kérelmezett módosításának tanulmányozására, illetve megfelelő memorandum szövegezésére Pál Gábor szenátor nyer megbízatást.

6. A magyar vasutasok indokolatlan elbocsátásával szemben a szükséges lépések megtételére az értekezlet

Laár Ferenc képviselőt kéri föl.

7. Pál Gábor szenátor megemlékezik a Csíki Magánjavak óriási fontosságáról. A kérdés szolgálatával az értekezlet

Pál Gábor szenátort és László Dezső képviselőt, mint Csík vármegyében lakó magyar parlamenti tagokat bízza meg.³⁷

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Dr. Willer József s. k.

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 109-110, gépelt tisztázat.

23. Jegyzőkönyv

*Felvétellett Bukarestben, a magyar parlamenti csoportnak 1929. március 7.
és 8-án tartott folytatólagos üléséről.*

Jelen voltak: Bethlen György gróf elnök, Balogh Artur, Fábíán László, Gyárfás Elemér, Pál Gábor, Sándor József szenátorok, Abrudbányai Ede, Barabás Béla (dicsői), György József, Hegedűs Nándor, Laár Ferenc, Paál Árpád, Parecz Béla, Szabó Béni, br. Szentkereszthy Béla és Willer József képviselők, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető.

Elnök jelenti, hogy Pál Gábor szenátor terjedelmes beadványt intézett a parlamenti csoporthoz, melyben feladatainkat, legsürgősebb teendőinket fejt ki. Indítványozza, hogy a beadványt maga Pál Gábor ismertesse, és az értekezlet annak egyes pontjaihoz külön-külön szóljon hozzá és szükség esetén határozzon. A napirendi indítvány elfogadása folytán Pál Gábor ismerteti beadványát (melynek eredeti példánya a jelen jegyzőkönyvhöz csatoltatik azzal, hogy az alábbi számozások a beadvány vonatkozó pontjait jelentik).³⁸

I. Sándor József szenátor ajánlja, hogy kérjük be a központtól a bukaresti tagozat szóban forgó beadványát, s foglalkozzunk azzal a legteljesebb jóakarattal. Willer képviselő részletesen kifejti, hogy a parlamenti csoport helyiségével kapcsolatosan nem lehet a bukaresti klub kérdését megoldani. Ezt az utóbbi problémát akkor lehetne kielégítő elintézéshez juttatni, ha sikerülne bevonnunk a magyar nemzeti mozgalomba a már régóta létező Magyar Társulat vezetőit. Ő a maga személyében már ígéretet tett a kérdés tanulmányozására, de szükségesnek tartaná, ha a csoport nevében Pál Gábor és Szabó Béni is fölvennék az érintkezést a társulattal. A lakáskérdés megoldására bizottság kiküldését kéri.

Az értekezlet megbízza Pál Gábor szenátort és Szabó Béni képviselőt, hogy a Magyar Társulat vezetőivel az érintkezést vegyék föl, és tapasztalataikról tegyenek jelentést.

A csoport klubhelyiségének és irodájának bérlete május 1-jén lejárván, az értekezlet megbízza Abrudbányai Ede képviselőt, Fábíán László szenátort és a főtitkárt, hogy a kombinációba vehető lakásokat tekintsék meg és a célnak megfelelőbbet a parlamenti csoport nevében béreljék ki.

II. *Az értekezlet elrendeli, hogy a könyvtár részére beszereztesse a Hamangia-³⁹ és Térffy-⁴⁰ féle törvénytárak, a kisebbségi egyezmény, a Baranyai-féle tanulmány,⁴¹ és a békeszerződés magyar szövege.*

III. Főtitkár előadja, hogy a múltban is, amikor csak megvolt erre a lehetőség, értesítették a tagokat. Sajnos azonban az elhalasztások leginkább ötletszerűen történnek, s így azokról lehetetlen idejekorán tudomást szerezni.

Sándor József szenátor szerint, amióta elválasztották a közérdekű teendőket a magánmunkálatoktól, a magyarság elszokott az irodától, és annyira elárasztja az egyes parlamenti tagokat, hogy azok tulajdonképpen hivatásunknak nem képesek

megfelelni, és egész idejüket a választók ezerféle magánérdekű kéréseire fordítják. Nem is látja tisztán az elválasztás mikéntjét, nem tudja, mennyiben vehetik igénybe a parlamenti tagok az irodát, viszont összeférhetetlennek tartja, hogy a főtitkár a hozzá utalt magánügyekért súlyos ügyvédi díjakat számítsa fel. Erre példát is mutat fel, mikor egy özvegyi nyugdíj ügyében aránytalan díjfelszámítás történt.

A főtitkár kimutatja, hogy az elválasztó határozat óta egy banival sem emelkedett a régi olcsó díjszabás, elannyira, hogy ő havonként súlyos ezrekre menő deficittel dolgozik. A szétválasztás a parlamenti csoport kifejezett óhajára történt, s azt az elnöki tanács is jóváhagyta. Mivel neki a szétválasztásból csak anyagi kára van, s emellett még megszólásnak is ki van téve, örömmel venné, ha a parlamenti csoport revideálná szóban forgó határozatát. Meggyőződése, hogy a magyar parlamenti tagokat nem az új rendszer folytán árasztják el a magántermészetű munkával, ez már hozzátartozik a választók természetrajzához, és ezen a kétségtelen bajon semmiféle változás nem fog sokat segíteni.

Az elnök részletesen ismerteti a kérdéses szétválasztó határozatot és annak indokait.⁴² Hangsúlyozza, hogy e határozat értelmében az iroda minden parlamenti tagnak köteles díjtalanul rendelkezésére állni.

Az értekezlet felkéri a központot, utasítsa a tagozatokat, hogy a tisztán magántermészetű ügyeket küldjék be az irodának, és tapintatos formában iparkodjanak azokról a parlamenti tagokat tehermentesíteni. A főtitkár pedig újból utasítsa az irodai személyzetet, hogy a csoport tagjai részéről kívánt munkát a lehető legsürgősebben, díjtalanul végezzék el.

IV. *Az értekezlet megbízza Hegedűs Nándor képviselőt, hogy a parlamenti csoport sajtószolgálatát tanulmányozza, és a helyes megoldás érdekében tervezetet mutasson be.*

V., VI., VII., VIII. *Elnök és főtitkár rámutatnak, hogy a központ igen lelkiismeretesen dolgozik, és az iniciatív munkából is tőle telhetőleg kiveszi a maga részét.*

Fölkéretik az elnök, hogy a központnál a politikai jellegű teendők fokozottabb felkarolását⁴³ és a csoporttal való együttműködés kimélyítését eszközölni szíveskedjék.

IX. *Fölkéretik az elnökség, hogy a parlamenti csoport részére fizessen elő a „Juventus”⁴⁴-ra.*

XI. Főtitkár jelenti, hogy az adminisztrációs reformjavaslat még mindig nem készült el, s így alkalmunk se volt azzal foglalkozni. Balogh Artur szenátor jelenti, hogy a kisebbségi törvény tervezetének összeállítására kiküldött bizottság e héten akart összeülni, Jakabffy Elemér azonban kénytelen volt Budapestre utazni. Visszatérte után azonnal megkezdődnek a munkálatok.

XII. *Az értekezlet megbízza Abrudbányai Ede képviselőt, hogy az úgynevezett kultúrzóna tarthatatlan állapotait tegye szóvá a kamarában.*

XIII. Gyárfás Elemér szerint nem tanácsos az egyházi autonómiát belevenni a kisebbségi törvénybe. Úgyis köteles a törvény értelmében minden egyház megalkotni (egy éven belül) a maga szervezeti szabályait, majd elválík, hogy jóváhagyják-e azokat.

Az értekezlet felhívja az egyházak figyelmét a problémára és felkéri őket, közöljék azokat a princípiumokat, amelyeket a kisebbségi törvény tervezetébe is föl kell venni.

XVI. Megbízást kap a főtitkár, hogy a felnőttek oktatásának kérdését a miniszterrel tárgyalja meg, és azt szükség esetén a parlamentben is szóvá tegye.

XVIII. Főtitkár részletesen ismerteti az államsegélyért folytatott eddigi küzdelmet. Rámutat tanszemélyzetünk nyomorára, amely minél sürgősebb gyakorlati eredmények, elérését követeli meg. Ez nem jelenti elvi álláspontunk feladását. Hegedűs Nándor felhívja a kiküldött albizottság figyelmét, hogy a közigazgatási törvényben követelje a békeszerződés 10. szakaszának⁴⁵ érvényesítését.

Az értekezlet a miniszter előtt azzal kívánja kérni az ideiglenes államsegély sürgős folyósítását, hogy a kérdésnek a nemzetközi szerződés szellemében leendő gyökeres rendezéséről nem mondhatunk le.

Jakabffy Elemér⁴⁶ megbízást kap, hogy a rendelkezésre álló statisztikai adatok alapján számítsa ki azt az összeget, mely a nemzetközi szerződés értelmében, mint méltányos rész, a kompakt tömegekben együtt élő magyarságot megilleti.

XIX. Gyárfás Elemér föl hívja a figyelmet az egyházak eddigi erőfeszítésére, és ezért azt javasolja, hogy a probléma tanulmányozásába okvetlen vonjuk be az egyházakat is.

Az értekezlet ezt el is fogadja.

XXI. A brassói inspektorátus kérdőíveit Laár Ferenc fogja szóvá tenni a kamarában.

XXII. Vásárhelyi János képviselő indítványozza, hogy az egyházakkal közöltesenek hozzászólás végett az őket érintő pontok.

Az értekezlet az indítványt elfogadja azzal, hogy az egyes pontokat kísérőlevéllel közli az érdekelt egyházakkal.

XXIV. Gyárfás Elemér rámutat, hogy a program már rég megjelent nyomtatásban is, legközelebb bemutat egy példányt a parlamenti csoportnak is.

XXV. Az értekezlet megbízza Abrudbányai Ede képviselőt a miniszter elé terjesztendő memorandum megszüvegezésével.

XXVI. Gyárfás Elemér és Willer József képviselő, mint akikre nyilvánvalóan céloz Pál Gábor szenátor, kétségbe vonják a súlyos szavú kritika jogosultságát. Elsősorban tényleg visszhangzott egész Erdély az iskolai sérelmek elleni fölajdulástól, másrészt csak taktikai kérdés volt, hogy a küzdelemben izoláljuk Anghelcut minisztertársaitól, ami sikerült is.⁴⁷ Korántsem óhajtották azonban többi sérelmünket jelentéktelennek minősíteni, s a kisebbségi küzdelem egyetemességét nem is érintheti egy-egy hamarjában odavetett szónoki kifejezés.

XXVII. Főtitkár rámutat, hogy legnagyobb baj az érettségi bizonyítványok, elismerésének megtagadása körül van, itt pedig mi magyarok nagy hibát követtünk el a kezdő lépés megtételével, melyre csak retorzióképpen jött a román kormány intézkedése.

Fölkéri az értekezlet az elnökséget, hogy az illetékes tényezők útján kísérelje meg a kölcsönösen engedékenyebb rendszabályok behozatalát.

XXVIII. Megbízást kap Gyárfás Elemér szenátor, hogy a törvényjavaslat egy példányát szerezze be, és a szakminiszterrel a kérdést behatóan tárgyalja meg, szükség esetén a szenátusban is fölszólaljon.

XXIX. Gyárfás Elemér kérelméhez képest ez a pont áttétetik az egyházakhoz, a nyugdíjkérdés állandó ellátásával pedig Hegedűs Nándor képviselőt bízza meg a p. cs.

XXX., XXXI. A kisebbségi tisztviselők zaklatása, áthelyezése, elbocsátása és rendelkezési állományba helyezése miatt a p. cs. tervszerű parlamenti harcot indít.

XXXIII. Az értekezlet Balogh Artur indítványára beszerzi a Curtea de Casatie-nek azt a döntését, amely szerint a magyar nyelv nem tekinthető Romániában idegennek.

XXXIV. Felkéretik a központ a kimutatás összeállítására.

Az idő előrehaladott voltára való tekintettel elnök az ülést bezárja, és Pál Gábor szenátor beadványának folytatólagos tárgyalását március 19-én, kedden délutánra tűzi ki.

K. m. f.

Dr. Gróf Bethlen György s. k.

elnök

Willer József s. k.

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 106-108, gépelt tisztázat.

24.

Jegyzőkönyv

Felvétetett Bukarestben, 1929. évi május 2-án, a Magyar Párt parlamenti csoportjának értekezletéről.

Jelen voltak: Bethlen György gróf elnök, Balogh Arthur, Fábíán László, Gyárfás Elemér, Pál Gábor szenátorok, Hegedűs Nándor, Jakabffy Elemér, Laár Ferenc, Paretz Béla és Willer József képviselők, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető.

1. Elnök közli, hogy a közigazgatási törvénytervezet tanulmányozására, és a kisebbségi törvénytervezet összeállítására kiküldött bizottságok a fővárosban tartózkodó egyéb magyar-párti parlamenti tagok bevonásával, napokon át behatóan tárgyalták azt az előzetes tervezetet (anteproiect), melyet a közigazgatási reformról Mirto⁴⁸ belügyi subsecretar megküldött a parlament összes tagjainak. Bemutatja a magyar parlamenti csoportnak, a kormányhoz benyújtandó válaszában tervezetét, melyet Balogh Arthur, Jakabffy Elemér, Paál Árpád és Pál Gábor szövegeztek meg.

Az értekezlet a bemutatott válasz javaslatát elfogadja, és megbízza az elnököt, hogy azt hozza a kormány tudomására, illetőleg adja át a kormányelnöknek és Mirto subsecretarnak.

2. Dr. György József jelenti, hogy a hadügyminiszter⁴⁹ 18. sz. általános rendelete alapján a hadkiegészítő parancsnokságok mindazon egyéneket, akik annak idején magyar állampolgárságért optáltak, ki akarja küldeni az országból, s nincs tekintettel arra, hogy ezeknek egy része kiment ugyan Magyarországba, de azután visszatért, és itt román állampolgárságért folyamodott, s ennek elnyeréséhez a belügy- és igazságügy miniszterektől a törvény szerinti szükségleteket meg is kapta. Egy része pedig megtette ugyan az optáló nyilatkozatot, de soha ki nem ment, s így úgy tekintendő, mintha nem is optált volna. György József javaslatához képest *az értekezlet megbízza Fábíán László szenátort, György József és Paretz Béla képviselőket, hogy küldöttségileg kérjék föl a hadügyminisztert sérelmes rendeletének visszavonására.*

3. Főtítkár jelenti, hogy a párt elnöki tanácsától megkeresés érkezett, amely kéri, hogy a parlamentben magyar részről elmondott szónoklatok, és tett módosító javaslatok hozassanak a pártközpont tudomására.

Az értekezlet ennek folytán felkéri a csoport tagjait, hogy parlamenti felszólalásaik és javaslataik tartalmát a központhoz leendő továbbítás végett közöljék a főtítkárral.

4. A baccalaureátusi törvény módosításához leendő felszólalásra *Gyárfás Elemér szenátor és Laár Ferenc képviselő kapnak megbízatást.*

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 113, gépelt tisztázat, jegyzőkönyvvezetői aláírás nélkül.

25.

Jegyzőkönyv

Felvétellett Bukarestben, a magyar parlamenti csoportnak 1929. június hó 20-án tartott értekezletéről.

Jelen voltak: Bethlen György gróf elnök, Pál Gábor, Sebesi János, Sándor József, Gyárfás Elemér szenátorok, Abrudbányai Ede, Barabás Béla (dicsőszentmártoni), György József, Hegedűs Nándor, Paretz Béla, Szentkereszty Béla báró és Willer József⁵⁰ utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető.

1. Sándor József szenátor részletesen ismerteti a gazdasági szakoktatásról szóló törvényjavaslatot. Pál Gábor szerint a javaslatot nem fogadhatjuk el, mert sérti a magyar kisebbség nemzeti érzületét és kulturális érdekeit. A jelenlevők egyhangúlag osztják e felfogást.

Az értekezlet kimondja, hogy a javaslatot a Magyar Párt nem fogadja el. Megbízta Sándor Józsefet és Abrudbányai Edét, hogy a párt álláspontját a parlamentben fejtse ki.

2. Főtitkár bejelenti, hogy a Kamarában nyilatkozatot tett a párt nevében a revízió kérdésével kapcsolatosan.⁵¹ Ezt követően Pál Árpád cikket írt a Keleti Újságba,⁵² melyet a Curentul teljesen elferdítve ismertetett,⁵³ és úgy állított be, mint a főtitkár nyilatkozatának dezavválását. Pál Árpád választ fogalmazott meg a Curentul cikkének cáfolatául, kérdés azonban, vajon opportunus-e a kérdésnek további feszegetése?

Az értekezlet beóhajtja fejezni a revízió körül támadt vitát, és felkéri Pál Árpádot, hogy válaszát ne adja át a C.⁵⁴ -nak.

3. Szentkereszty Béla báró jelentést tesz az oltszemi eset fejleményeiről. A szerencsétlen vádlottak ellen hozott ítéletet a tábla is jóváhagyta.

A tábla elnöke – az ügyvédek információja szerint – úgy nyilatkozott, hogy az első bíróság ítéletében aposztrofáltak fegyelmi feljelentést intézhetnek a bírói tanács tagjai ellen.

Újabb súlyos momentum ez ügyben az a levél, melyet Buteanu belügyi kabinet-igazgató 467. sz. a. az első fokú bíróság egyik tagjához intézett, a következő tartalommal: „Fogadja hálás köszönetünket az igazságos és elfogulatlan ítéletért...”

A parlamenti csoport egyes tagjai azonnal a parlament elé akarják vinni ezt a hallatlan esetet, mások óvatosságot ajánlanak, mert vagy misztifikációról lehet szó, vagy pedig arról, hogy Buteanu visszaélt a hivatalos levélpapírral.

Az értekezlet felkéri Szentkereszty Béla bárót, szerezzen be hiteles adatokat a levél felől, s azokat legközelebb mutassa be.

4. Pál Gábor szóvá teszi, hogy a 27-es liberális választások alkalmával megindított bűnperekben még most se tartották meg a főtárgyalást, az embereket állandóan bíróság elé idézik, fölösleges károkat okozva nekik. Kérdés, nem kellene-e az eljárás megszüntetését kérni?

Az értekezlet be akarja várni az amnesztia életbeléptetését, amely ügyis ki fog a hasonló esetekre terjesztődni, így legalább nem mi álltunk el a bűnösök üldözésétől, s nem érhet bennünket gyanú, hogy vádjainkat nem tudjuk bizonyítani.

5. A tisztességtelen versenyről szóló törvényjavaslathoz a kamarában Hegedűs Nándor fog hozzászólni.

6. Pál Gábor szenátor szükségesnek tartja, hogy

a) a kisajátítási kötvények kamatszelvényeinek öt éven belüli elévülése folytán előálló károsodás megakadályozására szót emeljünk a parlamentben. A beváltás nagyon komplikált, itt is követelni kell a mai gyakorlat megváltoztatását.

b) A földosztás körüli visszaéléseket szintén a parlament elé kell vinni.

Az értekezlet az első tárgyat György Józsefnek, a másodikat Willer Józsefnek adja át azzal, hogy azokat a kamarában tegyék szóvá.

7. A küszöbön álló parlamenti tárgyalásra való tekintettel megállapítja az értekezlet, hogy

a) a peres eljárás gyorsításáról szóló javaslatot nem fogadjuk el, Paretz Béla fog hozzászólni.

b) a kényszeregyezésről szólót elfogadjuk, beszél a kamarában Paretz Béla vagy Hegedűs Nándor.

c) a színházi vigalmi adóhoz Willer József beszél.

8. Az Igazfalván történt tragikus esetet, melynek során egy magyar gazda a csendőrőrmester bestiális vallatása miatt megölte magát,
a kamarában Willer József fogja szóvá tenni.

9. A rendőrségi törvényhez
Paál Árpád fog a kamarában beszélni.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Dr. Willer s. k.

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 117-118, gépelt tisztazat.

26.

Jegyzőkönyv

*Felvétellett Bukarestben, 1929. december 12-én,
a magyar parlamenti csoport üléséről.*

Jelen vannak: gróf Bethlen György elnök, Gyárfás Elemér, Sándor József szenátorok, Abrudbányai Ede, ifj. Barabás Béla, Jakabffy Elemér, Laár Ferenc, László Dezső, Szentkereszthy Béla báró, Willer József képviselők, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető.

1. A Bukaresti Népkört ismerteti a főtitkár. Az egyesület a fővárosba került szegényebb magyar elemeket óhajtja tömöríteni, munkához juttatni és becsületesebb, hasznos szórakoztatásokról gondoskodni, főleg pedig ingyenes orvosi segélyben részesíteni. A tagok többnyire ipari, háztartási alkalmazottak és napszámosok. Az eszme megérdemli a támogatást, bár óvatosság is igen ajánlatos, mert fölforgató elemek is kerülhetnek a tagok közé, kiknek tetteiért a Magyar Párt nem vállalhat erkölcsi felelősséget. Sándor József szenátor is hangsúlyozza az óvatosság szükségességét, és a legalaposabb információk, beszerzését ajánlja. László Dezső nagy jelentőséget tulajdonít az intézménynek, mert az a székelység ideözönlő, munkakereső rétegét karolja fel.

A parlamenti csoport egyelőre fejenkénti 200 lejjel megváltja a Bukaresti Népkör mulatságára szóló belépti jegyeket. Szükségesnek látja az intézmény meglátogatását, az ottani állapotok beható tanulmányozása és szemmel tartása érdekében.

2. Bárá Szentkereszthy Béla és Abrudbányai Ede felpanaszolja a székely megyék élére állított interimár bizottságok gazdálkodását. Nyolcszázezer lejt szavaznak meg tisztviselői dotációkra fiktív megtakarítások terhére; Háromszékben 700 000 l.-t kapott az „Astra.”

Kívánatos, hogy a parlamenti csoport tagjai az átmeneti időben fokozott ellenőrzésre buzdítsák a megyéket, az indokolatlan kiadásokat és törvénytelen határozatokat meg kell fellebbezni.

3. Jakabffy Elemér fölveti a kérdést, vajon fordulhat-e a pápai nunciushoz az erdélyi katolikus iskolák sérelmei ügyében.

A parlamenti csoport szerint a pápai nunciushoz aggály nélkül lehet fordulni, amint ez a múltban is többször megtörtént; hiszen a pápa a katolikus világ feje, kinek a katolikus ügyekbe való beavatkozását senki sem kifogásolhatja.

4. Szentkereszthy Béla báró bemutat egy tankönyvet, melyet kisebbségi elemi iskolák számára miniszterileg engedélyeztek. Ebben a legminősíthetlenebb durvaságokkal sértik a magyar nemzetet: „magyar, te veszett kutya” stb.

A parlamenti csoport mindent el fog követni, hogy a magyarságot sértő, becsmérő román könyv anyagot egybegyűjtse. Egyben megbízza László Dezsőt, hogy ezt az anyagot interpelláció formájában terjessze a kamara elé.

5. László Dezső a kisebbségi törvény tervezetét hozza szőnyegre, a kiküldött bizottságnak munkája iránt érdeklődik. Az autonómia kérdését is bele kell a tervezetbe kapcsolni.

Jakabffy Elemér ismerteti az eddigi munkásságát.⁵⁵

A parlamenti csoport felkéri az albizottságot, hogy a kisebbségi törvény tervezetét mielőbb állítsa össze.

6. Elnök ismerteti a készülő új törvényjavaslatokat.

A parlamenti csoport álláspontját a pénzügyi javaslatokkal szemben a szenátusban Gyárfás Elemér, a kamarában Abrudbányai Ede fogja kifejtetni. Általános irányelvül kimondja a parlamenti csoport, hogy a javaslatokat kifejezetten elfogadni csakis speciális indokolt esetben szabad, figyelemmel a párt ellenzéki állására. Ha kifogásolni valónk nincs és különös érdek meg nem követeli a felszólalást: hallgatni kell.

7. László Dezső bejelenti, hogy a gyergyószentmiklósi és jenőfalvi közbirtokosságok az őket ért ama sérelem miatt, hogy a békási románok kiverték a székelyek állatait a legelőkről, és a kormány nem rendszabályozta meg az erőszakoskodókat: a Népszövetség elé panaszt fognak vinni.⁵⁶

Tudomásul szolgál.

8. A kamara elé terjesztett költségvetéssel kapcsolatosan László Dezső bemutatja a hivatalos elfoglaltság miatt távol levő Pál Gábor levelét; a levél kívánalmi

mellé László Dezső azt is hangsúlyozni óhajtaná, hogy az adóterhek erőszakolt behajtásán enyhíteni kell, mert a nép már nem bírja ki a mai súlyos helyzetet.

Abrudbányai Ede megdöbbenő adatokat szolgáltat e szomorú igazság mellé.

A parlamenti csoport nevében a költségvetési vitában Jósika János báró fog részt venni.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Dr. Willer József s. k.

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 119-122, gépelt tisztázat.

27.

Jegyzőkönyv

*Felvételett Bukaresten, a Magyar Párt parlamenti csoportjának
1930. április 3-án tartott ülésén.*

Jelen voltak: Bethlen György gróf elnök, Balogh Arthur, Gyárfás Elemér, Sándor József, Pál Gábor és Sebesi János szenátorok, Laár Ferenc, Szabó Béni, Vásárhelyi János és Willer József képviselők, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető.

1. Sándor József jelenti, hogy eleget tett a parlamenti csoport megbízásának, és a szenátus hadügyi bizottságában kifejtette a párt álláspontját az új hadsereg-szervezeti törvényjavaslattal szemben.

Pál Gábor rámutat, hogy a megfelelő javaslatnál hangsúlyozottan kell követelnünk, hogy a tartalékos népfelkelés csak külön szabályzat alapján és záros időtartamra legyen behívható szolgálattételre.

Az értekezlet köszönettel tudomásul veszi Sándor József szenátor felszólalását.

2. Pál Gábor felolvassa a parlamenti csoporthoz intézett és a jelen jegyzőkönyvhöz csatolt beadványát,⁵⁷ melynek minden egyes pontja élénk megvitatásban részesül. Különösen az államsegély, a községek iskolaépítési kötelezettsége és a kisebbségi gyermekek román óvodába való kényszerítése körül folyik a tanácskozás, melyben az összes jelenlevők részt vesznek.

Az értekezlet kimondja, hogy testületileg megjelenik a közoktatásügyi miniszter⁵⁸ előtt és memorandumot nyújt neki át, kifejtve a magyarság legsúlyosabb iskolaiügyi sérelmeit. Pál Gábor megbízást kap a memorandum megszövegezésére.

A magyarságot megillető államsegély kiszámításához szükséges előmunkálatot Vásárhelyi János vállalja magára.

3. Balogh Arthur fölemlíti, hogy a nemzetközi kisebbségi szövetség részére készült helyzetjelentés, mely hivatva van a romániai magyar kisebbség mai

életfolyásának hű képét adni, elkészült⁵⁹ és postázásra vár. Miután igen nagy fontosságú munkálatról van szó, feltétlenül ismerni kellene annak tartalmát, és adataihoz részletesen hozzászólni. Javasolja, intézkedjék az elnökség, hogy a munkálatot elküldés előtt az elnöki tanács tagjai és egyes szakférfiak kézhez kapják és alaposan megvitassák.

Az értekezlet megbízza a főtitkárt, hogy az elhangzott kívánságnak érvényt szerezzen.

4. A küszöbönálló parlamenti tárgyalások anyaga felosztásra vár.

Az értekezlet a következő felszólalásokra ad megbízást:

Az állampolgári törvényhez Willer József, a Cfr. kebelében létesítendő „Casa autonomă” kérdéséhez Laár Ferenc, az új érettségi törvényhez Hegedűs Nándor, a tojaskivitelési intézethez [sic!] Abrudbányai Ede és Gyárfás Elemér fognak hozzászólni.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 91, gépelt tisztázat, jegyzőkönyvvezetői aláírás nélkül.

Melléklet: [Pál Gábor beadványa]

Az Országos Magyar Párt Elnökségének
Bukarest

Múlt hó 20-án a Párt szenátorainak és képviselőinek értekezletén többirányú javaslatot terjesztettem elő, melyek felett a hosszúra nyúlt tanácskozások miatt elhatározás nem jöhetett létre. Minthogy ezek olyan kérdéseket érintenek, melyekben a parlamenti képviselőlet egyértelmű álláspontja kell legyen, ezeket az alábbiakban összefoglalva újból előtárom a mai napra összehívott értekezlet elé.

1. A névelemzés kérdésébe a Párt elnöki tanácsa f. évi február 13-án Kolozsvárt tartott ülésén elhatározta, hogy az ügyben panasszal fordul a Nemzetek Szövetségéhez. Ugyanakkor elhatározta azt is, hogy a parlamentben előzőleg interpelláció terjesztessék elő a kisebbségi álláspontnak megfelelő megoldásnak utoljára való megkísérlése végett: Az Elnöki Tanács ezen interpelláció előterjesztésével Gyárfás Elemér szenátor urat bízta meg azzal, hogy az ehhez szükséges adatok neki rövid idő alatt átadassanak. Minthogy ez még nem történt meg, az interpelláció sem hangozhatott el. Tekintettel arra, hogy a panasz benyújtására jövő hónapban a „Csíki Magánjavak” tárgyalása idején megfelelő alkalom kínálkozik, tisztelettel kérek intézkedést, hogy a szükséges adatok mielőbb megszerzessenek, mert különben nem lesz meg a szükséges határidő a megteendő lépések között.

2. A kisebbségi egyezmény 10. cikke szerint a kisebbségi oktatás támogatására a városok és községek költségvetéseiből járó „méltányos rész” meghatározására a jogos igény mértékét meg kell állapítanunk. Ennek elmulasztása azt jelenti, hogy meg sem kíséreljük azt a jogot iskoláink javára érvényesíteni, melyet ama egyezmény biztosított. Nem is hivatkozhatunk tehát arra, hogy az államhatalom gátolta meg ama hozzájárulások megszavazását, mindaddig, míg azt meg nem kíséreljük. Már pedig az egyezmény megkötése után a 11. esztendőben végre tudni kell, hogy ide vonatkozó igényünkkel szemben a kormányzat minő magatartást követ.

Meg kell állapítanunk a célszerű módját annak, hogy követelésünket, és annak mértét miként juttatunk kifejezésre. Ez az elhatározás most időszerű, mert a községek már elkészítették költségvetéseiket és azok rövid idő alatt a megyei tanácsok választmányai elé kerülnek jóváhagyás végett. Ha a Párt parlamenti képviselője útmutatást nem ad a követendő magatartásra, úgy az a három székely megye választmány, melyeknek módjában áll elhatározásait megszavazni, – tanács-talanul fog állami ez annyira fontos ügyben vagy pedig teljesen ellentétes határozatokat hoz. Nemzetközi szerződések értelmezése tekintetében joggal várhatják a megyei választmányok, hogy iránymutatást kapjanak. Ez a Párt parlamenti képviselőjének feladataihoz hozzá is tartozik.

3. Az 1924 évi állami elemi iskolákról szóló törvény XII. fejezete szerint minden község köteles a törvény életbeléptétől számított öt év alatt a minisztériumi mintaterveknek megfelelő új állami iskolát építeni vagy a meglévőt ama terveknek megfelelően, átalakítani. (171–184 §-ok). Köteles továbbá minden község az állami elemi iskola minden kiadását viselni, kivéve a teendők fizetését. (XIII. fejezet 14–17. §-ok).

E törvény egészbe hatályban van és az itt felsorolt kiadások valóban terhelik a községeket. A közigazgatási törvény 455. cikke szerint kötelező kiadásoknak tekintendők: „az érvényben levő törvények előírásai értelmében a tanügyi kiadások” (5. pont), valamint „bármely más a faluknak törvény által kötelezett kiadásai” (9. pont)

Ezek a kiadások óriási megterhelést jelentenek különösen a Székelyföldön, mert az iskolaügyi politika ott követelte legerősebben ama törvény betartását még olyan községekben is, melyekben a magyar egyházak teljesen elegendő iskolákat tartanak fenn. E terhek alól való mentesítés gondja és küzdelme nem hárítható az egyes községekre, mert létező törvényekben foglalt kötelezettség megtagadása nemcsak azon következményt vonja maga után – mint Paál Árpád képviselő úr az előző értekezletünkön előadta – hogy hivatalból felveszi a felettes hatóság, a költségvetésbe a megtagadott hozzájárulást, hanem ezen kívül a közigazgatási törvény cikke értelmében a községi tanácsok is feloszlattnak. Nem lenne helyes magatartás, tehát a községi tanácsokra hárítani eme következményeket, mert a tömeges feloszlások hozzájárulnának a Magyar Párt elleni izgatások megnöveléséhez.

Nemzetközi szerződésekben foglalt kötelezettségek beváltásának kiküzdése politikai feladat, melynek célszerű módját és eszközeit a parlamenti képviselőt kell megtalálni és érvényesíteni. Erre nincs más út, mint a kisebbségi egyezmény 11. cikkében biztosított jognak erőteljes és határozott követelése, és ha ennek eredménye nincs, úgy panasz a Nemzetek Szövetségéhez annak kimutatásával, hogy az állami elemi iskolai törvény említett rendelkezései, melyek a törvény 7. cikke szerint teljesen románnyelvű oktatás fenntartására szolgálnak, – teljesen ellentétben állnak a kisebbségi egyezmény 11. cikkében biztosított joggal és ezért hatálytalanok. Ha ezt megtenni elmulasztjuk, úgy a jelenlegi helyzet megváltoztatását még csak nem is remélhetjük – a távolabbi jövőben sem, mert a kormány iskolapolitikájának megváltoztatását más úton elérni nem lehet.

A névelemzés kérdése nincs olyan jelentőségű, mint ezek a község tervek és az azoktól való mentesülés lehetősége.

4. Összefügg az előbbi kérdéssel a székelyföldi kulturzóna ügye is, mert ennek érdekében erőszakolja a közoktatásügyi minisztérium az állami iskolák óriási terheinek viselését. Már pedig nyilvánvaló, hogy kulturzóna és iskolai önkormányzat egymást kizárja, s minthogy semmiféle törvény, rendelet vagy intézkedés nem lehet ellentétben a kisebbségi egyezménnyel annak szavai szerint, – elképzelhetetlen, hogy a Nemzetek Szövetsége ezt az ellentétet meg ne állapítaná, ha panaszunkban ezt előtárjuk. Ez esetben pedig lényeges változás kellene bekövetkezzék a román iskolapolitikában általában.

Kérem tehát annak elhatározását, hogy a múlt évben dr. Abrudbányai Ede képviselő úr által a kulturzóna megszüntetése iránt előterjesztett interpelláció ismételtessék meg hivatkozással Costachescu közokt. miniszter akkor tett ígéreteire. Ha pedig ez eredménytelen lenne, úgy kérem a parlamenti képviselőt és az elnöki tanács döntését a panasz benyújtására nézve.

5. A közigazgatási törvény 457. cikke kifejezetten csak a városi községek és municipális városok terhére írja elő az óvodák kiadásait. Minthogy azonban a községekre vonatkozólag a 455. cikk 9. pontja a közig. költségvetésébe kötelezően felveendőnek rendeli bármely más törvény által a községekkel szemben fennálló terhek viselését, – következik ebből, hogy az 1924 évi állami elemi iskolai törvénynek az óvodákra vonatkozó rendelkezéseit nem módosította. Ez utóbbi törvény 50. cikke szerint pedig: „a 14. §-ban az iskolai helyiség építésére jó karbantartására, a bútorzatra, iskolai felszerelésekre és a családsemélyzet fizetésére nézve foglalt rendelkezések a kis gyermekek iskolájára is vonatkoznak.” Nem lehet tehát a Magyar Párt parlamenti tagjaihoz forduló községi tanácsosok és mások részére olyan útmutatást adni, hogy az óvodák költségeit töröljék a községi költségvetéséből, hanem a törvény megváltoztatását kell kiküzdni. Erre irányuló lépések pedig halaszthatatlanok, mert a községek által fenntartatnak olyan óvodák, melyekhez regáti óvónők vannak kinevezve és a lakosság ezek gondozására nem adja gyermekeit, amiért óriási számban érzékeny büntetéssel sújtják. Ezekkel a hatósági intézkedésekkel szemben nem elég az, hogy a Magyar Párt szenátorai és

képviselői egyes esetekben kérvényeket nyújtanak be a büntetések elengedése iránt, hanem a gyökeres megoldást kell állandóan követelni.

6. Az iskolai államsegély ügyében előadtam múlt értekezletünkön, hogy a magyar kisebbségek jogosan megillető segély mérvét meg kell állapítanunk és annak megtörténte után követelnünk a jogos igény kielégítését. Amíg ez meg nem történik, addig újból megismétlődik az, hogy parlamenti felszólalások hírlapi nyilatkozatok, népgyűléseken elhangzó beszédek egymásnak ellentmondó követeléseket tárnak elő.

Ezzel kapcsolatban meg kell említenem, hogy a múlt évben megszavazott 25 milliós államsegélyből a bukaresti r. k. érsekség 1 040 05 lejt, a jassi-i r. k. püspökség pedig 277 915 lejt kapott, holott román tannyelvű iskolákat tartanak fenn. Az államsegély a kisebbségi oktatás támogatására szolgál és így a Magyar Párt parlamenti képviselete módot kell keresen tiltakozásának előterjesztésére amiatt, hogy a magyar kisebbségre eső hányad a román iskolákat támogató püspökségek segélyezése miatt kevesbített.

7. A parlament két házában, ugyanazon tárgyban a Magyar Párt nevében elhangzó felszólalások összeegyeztetése, a közös álláspontok megvitatása és elhatározása, közérdekű ügyekben hozzánk forduló felek részére egyöntetű útmutatások biztosítása azt kívánják meg, hogy gyakrabban tartsunk értekezleteket, és ezeken gondolkodjunk az egyenlőtlen megterheletés megszüntetéséről is oly módon, hogy segítő munkával a Párt szónokainak támogatására legyenek azok a parlamenti tagok is, kik kevésbé vannak ilyen tevékenységgel igénybe véve.

Bukarest, 1930. IV. 3.

Mély tisztelettel:

Dr. Pál Gábor s. k.

28.

Jegyzőkönyv

*Felvétellett Bukarestben, a Magyar Párt parlamenti csoportjának
1930. évi május 7-én tartott értekezletéről.*

Jelen voltak: Bethlen György gróf elnök, Gyárfás Elemér, Pál Gábor, Sándor József, Sebesi János szenátorok, továbbá Abrudbányai Ede, Barabás Béla (dicsői), György József, Hegedűs Nándor, László Dezső, Paretz Béla, Szentkereszthy Béla báró és Willer József képviselők, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető.

1. Abrudbányai Ede és Paretz Béla képviselők betérjesztik a Willer József ügyvédi irodájában megtartott vizsgálatról szóló jelentésüket.⁶⁰

Az értekezlet tudomásul veszi az idecsatolt jelentést azzal, hogy a 6. bekezdés első mondatában kifejtett tényállást következőleg helyesbíti:

„A parlamenti csoport annak idején úgy intézkedett, hogy a bukaresti irodájához érkező magánjellegű ügyek, melyeknek elintézése nem tartozik a parlamenti csoport szoros feladatai közé, rövid úton dr. Willer József ügyvédi irodájának adassanak át elintézésre.”⁶¹

2. Sándor József szenátor ismerteti a közegészségi [sic!] törvényt, és azt kifogástalannak minősítvén, elfogadásra ajánlja. Gyárfás Elemér szenátor fejtegeti a javaslat veszedelmeit, lehetetlen intézkedéseit, s aggályait a jelenlevők valamennyien osztják.

Az értekezlet a közegészségügyi törvény tervezetét elfogadhatatlannak találja. A párt álláspontját a Kamarában Willer József, a szenátusban Gyárfás Elemér fogja kifejteni.

3. A tárgyalásra váró törvényjavaslatokhoz a párt nevében leendő hozzászólásra az értekezlet kijelöli:

a biztosítási intézetekről szólóhoz Gyárfás Elemért, az érettségiéhez Sándor Józsefet, a mezőgazdaságihoz György Józsefet, az ügyvédihez Paretz Bélát, a kényszeregyezségéhez László Dezsőt, a színházihoz Willer Józsefet.

4. Sebesi János szenátor bemutatja az idecsatolt háromszakaszos törvénytervezet⁶² az iskolaválasztás szabadságára vonatkozólag. Hegedűs Nándor azt is felvinné a javaslatba, hogy minden iskolafenntartó maga határozza meg a maga iskolájának tannyelvét. Pál Gábor szerint számtalan egyéb problémánk van, amelyek közül nem lehet ezt az egyet ötletszerűen kiragadni. László Dezső azt kívánja, hogy a névelemzés ügyében provokáljunk előbb döntést a Népszövetségtől.⁶³

Az értekezlet a törvénytervezet további intézkedéseinek megtétele előtt megküldi a párt elnöki tanácsának.

5. Az iskola-fenntartási terhek immár elviselhetetlenek, mert az állam már megszűnt törvény alapján is adóztat. Az értekezlet

megbízta Pál Gábor szenátort, hogy a magyarság tájékoztatására szolgáló körirat tervezetét készítse el és küldje be a párt központjának.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Dr. Willer József s. k.

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 97, 101, gépelt tisztázat.

Melléklet: [Abrudbányai Ede és Paretz Béla jelentése]

Jelentés

a Dr. Willer József képviselő úr ügyvédi irodájának vizsgálatáról, amely vizsgálat alulírottak által a Dr. Willer József képviselő úr kérésére és a parlamenti

csoport megbízása folytán 1930. évi március hó 21-én d.u. 7 órától kezdődőleg foganatósított.

A vizsgálat tárgyát egy hírlapi támadás következtében a nyugdíjügyek elintézésért szedett honoráriumok képezik.

Vizsgáló bizottság megállapította, hogy a parlamenti csoport irodájához f.évben 300-nál több nyugdíj megkeresés érkezett, amely ügyek eddigi intézése körül felmerült effektív kiadások címén a Willer iroda pénztári könyvében 4835 lej kiadás van elkönyvelve. Ezzel szemben bevétel semmi.

Megállapította vizsgáló bizottság a rendelkezésére bocsátott iratokból, hogy az iroda 9 esetben kért 8–10% honoráriumot a közbenjárására folyósítandó nyugdíjak visszamenőleges összegéből. Négy ügyben a fél beküldötte a díjlevelet és öt ügyben nem érkezett válasz.

Megállapította vizsgáló bizottság, hogy az irodának nemcsak a nyugdíjügyek körül merültek fel fedezetlen kiadásai, hanem általában az iroda bevételei nem fedezik a kiadásokat és ezért meg kellett állapítani, hogy a kért honoráriumok a deficit elenyésztetését célozták.

A parlamenti csoport a maga kényelmét kereste, amikor a bukaresti irodájához érkező megkeresések elintézését Dr. Willer József képviselőre hárította át. Azonban, ha az egyes parlamenti tagok egyénenként viselhetik is a saját zsebükből a nevükre érkező korlátoltabb számú megkeresések elintézésével felmerülő készkiadásokat: nem lehet követelni Willertől, hogy ugyanazt tegye az iroda címére száz számra érkező ügyekkel szemben, mert az igazság és méltányosság azt követelné, hogy az állandó és kizárólagos lekötöttséget jelentő irodavezetés jövedelmet és ne ráfizetést jelentsen Willernek.

Kétségtelen, hogy igen fontos pártérdek, hogy a párt a jogkereső közönség részére irodát tartson fenn. Megállapítottuk, hogy az irodának a parlamenti tagok havi járulékait túlhaladó személyi és dologi kiadásai vannak, de még ezek a havi járulékok sem fizettetnek be pontosan. Ilyen körülmények között túlságosan kényelmes álláspont lenne, ha az irodafenntartás erkölcsi és anyagi terheit egyetlen emberre hárítanók és ahelyett, hogy őt ezen közérdekű nagy és terhes munkájában erkölcsileg támogatnók, beállanánk a rosszindulatú bírálók közé.

Nem hagyhatjuk szó nélkül, hogy a Willert támadó lapok közérdek kárára is hajszolják a szenzációt, hogy üzleti céljaikat szolgálják. Méltán kérhetjük, hogy volt-e joguk egy ingyen végzett nagy közérdekű munka minden érdemét elhomályosítani csak azért, mert Willer úgy ítélte meg helyzetét, hogy nem áll módjában az ingyen munkán felül rá is fizetni önzetlenségére.

Ha a deficit kiteremtésében nem a helyes irányban próbálkozott keressük közös jóakarattal a helyesebb irányt, de a Willerre hárított közös feladat megoldása nélkül ne üssük a nagy dobot ellenségeink örömére.

Bukarest, 1930. évi március hó 21-én.

Dr. Abrudbányai Ede s. k.

29.

Jegyzőkönyv

Felvételett Bukarestben, a magyar parlamenti csoportnak 1930. évi december 12-én tartott értekezletéről.

Jelen vannak: Bethlen György gróf elnök, Gyárfás Elemér, Makkay Sándor ref. püspök, Pál Gábor, Sándor József és Sebesi János szenátorok, Hegedűs Nándor, Jósika János báró, Laár Ferenc, László Dezső, Paál Árpád és Willer József képviselők, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető.

1. Elnöklő Bethlen György gróf jelentést tesz a ma délután lefolyt királyi audienciáról.

*Az értekezlet tudomásul veszi az elnök jelentését, és a magyar közvéleményt a jegyzőkönyvhöz csatolt kommunikében tájékoztatja.*⁶⁴

2. Elnök ismerteti a Magyar Nép szerkesztőségének levelét, melyben kéri a parlamenti csoport tagjait, hogy a magyar nép körében igen nagy elterjedtségnek örvendő lapot cikkekkel keresse föl.

Az értekezlet kimondja, hogy készséggel eleget tesz a fölszólításnak, és megbízza a főtítkárt, hogy a parlamenti csoport tagjaihoz ilyen értelemben körlevelet intézzon.

3. Főtítkár ismerteti a Bihar megyei tagozat panaszát, mely az ottani prefektus türelmetlen és provokáló magatartása és a Nemzeti Parasztpárt vezetőségének a városi h. polgármesterség körül tanúsított szószegése ellen irányul. Hegedűs Nándor szóbelileg is részletesen tájékoztatja az értekezletet a bihari tarthatatlan állapotokról, kérve a parlamenti csoportnak energikus közbelépését.

*Az értekezlet megbízza a főtítkárt, hogy Gyárfás Elemér szenátorral a párt nevében járjon el a belügyminiszternél*⁶⁵, kérve annak sürgős közbelépését.

4. Jósika János báró fölveti a kérdést, hogy a költségvetés tárgyalásánál milyen legyen a párt magatartása az államsegély⁶⁶ kérdésében. Pál Gábor, Gyárfás Elemér, Makkay Sándor felszólalása alapján

az értekezlet kimondja, hogy az egyenlő elbánást mindenesetre követelni kell. Ha román főpapi részről tiltakozás hangzik el az államsegély megnyirbálása ellen, nekünk is hasonló értelemben kell állást foglalnunk. Amennyiben ennek szüksége mutatkoznék, úgy Jósika János általánosságban tartott beszédén kívül a kultusztárcához Laár Ferenc is szólaljon föl.

Gyárfás Elemér: Azt feltétlenül követelni kell, hogy a segélyt ne globálisan folyósítsák.

*Elnök: Ehhez törvénymódosítás kellene, de nem érdekünk*⁶⁷

5. Pál Gábor előadja, hogy az okt. 8-án Kolozsvárott tartott felekezeti értekezlet megbízásából memorandumot készített, rámutatva, hogy a községeket törvényellenesen nagyobb terhek viselésére kényszerítik, mint aminőket az érvényben levő törvénykötelezővé tesz az állami iskolák fenntartására. Kérdi, mi lett a memorandum sorsa.

Főtítkár jelenti, hogy a memorandum román szövegét megkapta a központtól, s annak egy-egy példányát átadta a bel-, illetve közoktatásügyi miniszter úrnak. A belügyminiszter egyáltalában nem reagált, a közoktatási ellenben megbízta Calliani vezérigazgatót a memorandum tanulmányozásával. Calliani bizalmasan közölte, hogy a memorandumnak, úgy érzi, sok tekintetben igaza van, de a szöveg annyira rossz fordításban fekszik előtte, hogy alig képes az okfejtést követni. Azt ajánlotta tehát, szerkesszünk – lehetőleg rövidebbre fogva – újabb beadványt, melyet a miniszternek elreferálhatna.

Az értekezlet megbízza Paál Árpádot, hogy Pál Gábor memorandumának magyar példánya alapján újabb beadványtervezetet készítsen, melyet a bukaresti iroda románra fog lefordítani a miniszterek részére. Ezt a beadványt a sajtóban is ismertetni kell, nem kommuniké formájában, hanem, mint a bel- és közoktatásügyi miniszterekhez intézett memorandumról szóló hírlaptudósítást.

6. Gyárfás Elemér főlemlíti az útleveleldrágításról szóló törvénytervezetet.

Az értekezlet elhatározza, hogy amennyiben a pénzügyminiszter⁶⁸ tényleg előhozakodnék a parlamentben a javaslattal, úgy az ellen az egész parlamenti csoport a legélesebb harcot fogja lefolytatni.

7. Elnök megemlékezik a sajtóban ismertetett Mirto-féle választójogi novelláról,⁶⁹ melyet nem tart a párt érdekeivel összeegyeztethetőnek.

A p.cs. osztja az elnök aggályait. Egyelőre nem tartja opportunusnak a maga álláspontjának publikálását, de máris a legnagyobb óvatosságra inti az összes tagokat adandó nyilatkozataikat illetően. Különösen nem szabad az önálló kerületek vissza kívánását hangoztatni, mert ezzel tág teret adnánk a jogosulatlan egyéni ambíciók felburjánzására.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Dr. Willer s. k.

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 104, gépelt tisztázat.

Melléklet: [Jegyzék a királyi kihallgatásról]

A király Őfelsége Gr. Bethlen Györgyöt, a Magyar Párt elnökét 1930. december 12-én délután 3 órakor kihallgatáson fogadta.

Ez alkalommal a pártelnök a romániai magyarság helyzetéről behatóan tájékoztatta Őfelségét, aki figyelemmel meghallgatta az előterjesztést, kérdéseket tett föl és kilátásba helyezte, hogy az elmondottak felől tüzetes információt fog kívánni az illetékes tényezőktől.

30.

Jegyzőkönyv

Felvétellett Bukarestben, 1931. évi február 17-én, a magyar parlamenti csoport értekezletéről.

Jelen voltak: Bethlen György gróf elnök, Fábíán László, Gyárfás Elemér, Pál Gábor, Sándor József és Sebesi János szenátorok, továbbá Abrudbányay Ede, György József, Jakabffy Elemér, Jósika János báró, László Dezső, Paál Árpád, Barabás Béla (dicsói) és Willer József, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető.

1. Főtitkár jelenti, hogy Erdély-Bánát területéről ismét tömegesen helyezik át a vasutasokat. Az áthelyezettek igen csekély kivételtől eltekintve, valamennyien magyarok. Az áthelyezésre ismét az állam nyelvének fogyatékos tudása az ürügy. Megtörténik ti. az az abszurdum, hogy olyan alkalmazottakat, kik már sikeresen állották ki a nyelvvizsgát, az idén újra vizsgára rendelték. Vannak, kik már harmadszor, sőt negyedszer vizsgáznak, mintha arra utaznék a vezérigazgató, hogy akadjon bizottság, mely végre elbuktassa a szerencsétleneket. A legsúlyosabb a dologban az, hogy a vasút nem téríti meg az áthelyezettek szállítási költségeit.

A p. cs. megbízza a főtitkárt, intézzen memorandumot a közlekedési miniszterhez,⁷⁰ kérve az áthelyezések azonnali felfüggesztését. A memorandumot a szenátusban Gyárfás Elemér adja át, ha pedig a miniszter a kamarában volna megtalálható: a főtitkár.

2. Jelenti a főtitkár, hogy a bukaresti magyar deákotthonban minden második csütörtökön tudományos előadásokat tartanak, melyekre pártközpontunk kéri a p.cs. tagjainak részvételét. Gyárfás Elemér, Pál Árpád és Sándor József azonnal vállalkoznak előadás tartására, és pedig a munkáskérdésről, a magyar történelemből vett tárgyról és a kisebbségi jogrendszeréről.

Az értekezlet megbízza a főtitkárt, hogy a további diákotthoni vitaestékhez előadóról gondoskodjék.

3. Főtitkár szőnyegre hozza az új Cfr.-vezérigazgatónak sérelmes nyelvrendeletét, mely szerint a Cfr. alkalmazottainak sem egymás között, sem a közönséggel más nyelven, mint románul érintkezniök nem szabad, és ha az utas nem tud románul, kötelesek tolmácsot igénybe venni.

Az értekezlet kimondja, hogy a sérelmes rendelet ellen a parlament mindkét házában tiltakozni kell. A Kamarában Jósika János báró, a szenátusban Gyárfás Elemér interpellálja meg a miniszterelnököt⁷¹ és közlekedésügyi minisztert.

4. Főtitkár jelenti, hogy Kräutter Ferenc német nemzeti párti képviselő a parlament elé vitte a nyugdíjintézetnél uralkodó visszás állapotokat, mire retorzióképpen megtiltották a képviselőknek és ügyvédeknek az alkalmazottakkal való érintkezést. Miután a közönség még egyre zaklatja a parlamentárokat, intervenciójukat kérve, szükséges volna egy megfelelő tájékoztató közleménynek kibocsátása.

Az értekezlet Sebesi János szenátort bízza meg a kommuniké megszövegezésével.

5. A mezőgazdasági termények értékesítéséről szóló javaslat elleni felszólalásra *Abrudbányai Ede képviselő és Gyárfás Elemér szenátor kap megbízatást.*

6. Élénk megvitatás tárgya a parlament elé terjesztett kamatjavaslat.

Az értekezlet megbízza Gyárfás Elemért, hogy a párt deklarációjának tervezetét készítse el, hogy a febr. 18-án tartandó külön értekezlet elé kerülhessen.

Beható megbeszélést folytatott az értekezlet Pál Gábor szenátor előadása alapján

a) a párt követendő magatartásáról,

b) az iskolai követelmények állandó hangoztatásáról és

c) a magyargyalázó iskolakönyvekről, nemkülönben László Dezső ismertetése alapján,

d) a székelység nyomasztó anyagi és politikai helyzetéről, kapcsolatosan az egyre fenyegetőbb mérveket öltő pártellenes, főleg bolsevista jellegű agitációval.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Dr. Willer s. k.

jegyzőkönyvvezető

Jegyzőkönyv

Felvétetett Bukarestben, a parlamenti csoportnak 1931. február 18-án tartott folytatólagos üléséről.

Jelen voltak: Jakabffy Elemér, a párt alelnöke, mint az értekezlet elnöke, Gyárfás Elemér, Pál Gábor és Sebesi János szenátorok, továbbá László Dezső, György József, Paál Árpád és Willer József képviselők, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető.

Gyárfás Elemér szenátor felolvassa a kamattörvény vitájával kapcsolatosan elmondandó parlamenti deklaráció tervezetét.

Az értekezlet elfogadja a tervezetet és kimondja, hogy azt a párt nevében a kamarában György József, a szenátusban pedig Gyárfás Elemér fogja felolvasni.

K. m. f.

elnök

Dr. Willer s. k.

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 89-90, gépelt tisztázat, elnöki aláírás nélkül.

31.

Jegyzőkönyv

Felvételett Bukarestben, a magyar parlamenti csoportnak 1931. évi március hó 20-án tartott értekezletéről.

Jelen vannak: Bethlen György gróf elnök, Fábíán László, Sándor József és Sebesi János szenátorok, továbbá Hegedűs Nándor, Jósika János báró, Laár Ferenc, Paál Árpád, Paretz Béla, Abrudbányai Ede, György József és Willer József képviselők, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető.

1. Sándor József szenátor jelenti, hogy a közoktatásügyi miniszter beterjesztette a szenátusban a felsőoktatási reformról szóló törvényjavaslatot. Ismerteti azt a vesszőfutást, melyen át kellett mennie a javaslat bizottsági tárgyalása során. A miniszter az egyházakat, mint oktatásügyünk fontos tényezőit meg se kérdezte, javaslata, saját bevallása szerint, nem a tudományok egyetemes rendszerbe foglalását célozza, „hanem a román nemzeti eszme ápolását.” Sándor József két hét óta támadja a javaslatot a bizottságban, mert az ránk, magyarokra csupa sérelmes intézkedést tartalmaz, sőt azt sem engedi meg, hogy a magyar ifjak nemzeti alapon szervezkedjenek. Kéri a p. cs. hozzájárulását, hogy a javaslatot a Magyar Párt nevében nyílt ülésben is visszautasíthassa.

Sebesi János hozzászólása után

az értekezlet köszönetet mond Sándor József szenátornak kitartó, értékes munkásságáért, indítványát elfogadja és kimondja, hogy amennyiben a javaslat a Kamarában is tárgyalásra kerülne, azt ott Laár Ferenc fogja a párt nevében elutasítani.

2. Paál Árpád ismerteti a közigazgatási törvény módosításáról szóló javaslatot. Annaira átalakítja ezt a jelenlegi törvényt, hogy már nem is tekinthető egyszerű novellának, hanem egészen új törvénynek. Eltörli a javaslat úgyszólván teljesen az autonómiát, a prefektusból elmozdíthatatlan tisztviselőt csinálnak, ő közigazgat egyedül, legföljebb a jegyző jut még szóhoz, az autonóm testületeknek azonban nem marad semmi joga. A két év előtti hajmeresztően rossz törvénnyel szemben is visszaesés ez a javaslat, még tárgyalási alapul se fogadható el.

Az értekezlet elfogadja Paál Árpád fejtegetéseit és kimondja, hogy a párt álláspontját a javaslattal szemben a kamarában Paál Árpád és Willer József, a szenátusban pedig Gyárfás Elemér és Sebesi János fogják elmondani.

3. Hegedűs Nándor jelenti, hogy Nagyváradon egyre inkább kimélyül a lakosság és a hatóságok közötti konfliktus. A napokban felelőtlen elemek, javarészt diákok szétrombolták a „Magyar Szó” szerkesztőségét, s bevették a „Nagyvárad” kirakatablakait. Egy király-kérvény aláíróinak kinyomozása címén házkutatásokat rendezett a hatóság Kotzó Jenő, Kövér Gusztáv és Kovács Árpád magyarpárti vezetők lakásán. Noha tagadhatatlan, hogy a „Magyar Szó” kirohanásai provokálók, mégse hagyhatjuk szó nélkül az egyre jobban elfajuló magyarellenes rendszabályokat. Paál Árpád megállapítja, hogy a váradi események a határmenti zóna egyéb pontjain is

észlelhetők, tervszerű hajszeról van itt szó, és így kellene azt beállítani a kormányhoz vezetendő küldöttségnek.

Az értekezlet a határmenti probléma tanulmányozásának különös súlyt tulajdonít, arra az összes közvetlenül érdekelt képviselőket fölkerlte, egyelőre azonban, az ügy sürgősségére való tekintettel megbízza Laár Ferencet, hogy a váradi események miatt intézzen a kamarában interpellációt a belügyminiszterhez.

4. Sebesi János szenátor jelenti, hogy az Udvarhely megyei Oláhfalu községben tarthatatlan állapotot teremt az állami iskola erőltetése, az öt tantermes modern felekezeti iskolával szemben. Az állami iskolának alig van növendéke, semmi értelme tehát, hogy a lakosság a mai szörnyű gazdasági helyzetben még ezen a címen is megnyomoríttassák.

Az értekezlet megbízza Sebesi Jánost és Laár Ferencet, hogy ez ügyben lépjenek sürgősen érintkezésbe a miniszterrel, és ha nem nyernek kielégítő választ, tegyék azt interpelláció tárgyává.

5. Willer József beszámol a falusi szövetkezetek súlyos adómizériáiról, ismertette a pártközpont levelét.

Az értekezlet véleménye az, hogy pü. kihágás elkerülésére mindenképp rendes mérleg készítendő; a szövetkezetek ne dolgozzanak haszonra, hanem fizessenek nagyobb árakat a gazdáknak, s így a mérleg szerinti jövedelem minimális lévén, az adó is elviselhetővé válik.

6. Főtitkár jelenti, hogy a p. cs. a kamattörvénnyel szemben elfoglalt álláspontját több helyen súlyos kritika tárgyává tették, követelve radikálisabb elv hangoztatását. Ismerteti az udvarhelyi tagozat levelét,⁷² Pál Gábor kísérő iratával együtt.⁷³

Az értekezlet kimondja, hogy az áthidalhatatlan érdekellentétekre való tekintettel nem kíván részt venni a kamattörvény szenátusi vitájában.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Dr. Willer József s. k.

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 239, gépelt tisztázat.

Melléklet: [Hinléder Ákos levele Pál Gábornak]

Székelyudvarhely, 1931. március 7.

Édes Gábor!

A lapokból értesültem parlamenti csoportunknak a kamattörvénnyel szemben elfoglalt álláspontjáról. Mondhatom, hogy ennél gyengébb álláspontot, mai gazda-

sági és politikai helyzetünkben, el sem foglalthattunk volna. Egyetlen egy kifogástalan része van ennek az álláspontnak s ez az 5 és 6 százalékos kereskedelmi, illetve váltóügyi kamat követelése. Ez azonban csak elenyésző jelentőséggel bír azzal a megalkuvással szemben, amely hajlandó még ma is, bizonyos esetekben, a 16 százalékos kamatot elfogadni. Nemde a 16-os szám a kamat grafikonban nem ismeretlen állomás, hiszen ma már itt, nálunk a Székelyföldön is lehet 16%-os kölcsönhöz jutni. Ezzel szemben nem lehet vívmánynak tekinteni a magánhitelezőkkel szemben maximált 12%-os megegyezései kamatot, mert egyrészt a kölcsönigények kielégítését nem a magánforgalomban, hanem a legális bankforgalomban kell biztosítani, másrészt tudnivaló, hogy a magánhitelezés a jó békevilágban is ki tudta játszani az uzsoratorvényt. Nem tekinthető vívmánynak a 12%-os kamat kikötés a bankokkal szemben sem, mert egyrészt ez még mindig magas kamatnak mondható, de másrészt melyik lesz az a pénzintézet a Székelyföldön, amelyik 100 milliót meghaladó hitelt fog élvezni a Banca Națională-tól? Még kevésbé tekinthető vívmánynak a 14%-os kamat, mert ha a Banca Națională 100 milliónál kevesebb hitelt sem fog adni a Székelyföldi bankoknak, – amit a törvény ellenére is módjában lesz megtenni – akkor következik ennek nyomában a 16 százalék, vagyis kilyukadtunk a mai kamat-állapothoz.

Édes Gábor! 12–16 százalékos kamat nem segít a mai gazdasági helyzeten. Meg vagyok győződve, hogy a kisebb kamat sem segít, mert nem lesz pénz. De ha mégis, segítségnek vehető a 12–16 százalék, hadd csinálja ezt meg a kormányjavaslat, de ne a Magyar Párt statisztálásával. A Magyar Pártnak egy ilyen kedvező alkalomnál nem az a taktikai feladata, hogy egy, szociális előnyöket még mindig nem jelentő törvényjavaslathoz kontrázzon és ezzel az erkölcsi elem kifejlését segítse elő a kormány javára, mert ugyanekkor a maga erkölcsi erejéből veszíti a saját lelki területeit. A Magyar Párt csak akkor használja ki megfelelően a kínáló alkalmat, ha abban a legszélsőbb álláspontot foglalja el. Ez pedig csak a háború előtti állapot visszaállításának követelése lehet. Vagyis: öt, hat és nyolc százalék. Még rövidebben: az uzsoratorvény visszaállítása. A gazdasági krízis megoldásának határvonalait, a lehetőségeket, nem a magyar kisebbségi pártnak kell vizsgálnia, mert a megoldás a Magyar Pártra nézve nem feladat, hanem követelmény. Mint feladat csak a kormányt és a többségi pártot terheli. S ha a Magyar Párt ezt szem elől téveszti, kiteszi magát annak, hogy a kínáló alkalmat más párt fogja megragadni, mert lesz ilyen párt: a szocialisták. És ha a szocialisták olyan javaslattal fognak előállni, amely az 5, 6 és 8 százalék visszaállítását követeli: akkor a Magyar Párt teljesen lehetetlen helyzetbe fog jutni, mert le kell szavaznia a 8 százalékos kamat ellen a 16 százalékos kamat mellett.

Most gondold el, Édes Gábor, micsoda fegyvert üttettünk ki a kezünkből mi, székelyföldi vezetők, akikre a jövőben is várni fog a propaganda csinálás nehéz feladata. Mit fogunk mondani az Udvarhelyi és különösen a csíki székelyeknek, ha majd azt vágják szemükbe, hogy az urak, amikor alkalom lett volna kamat

leszállítást követelni, a 16 százalékos kamat mellett szavaztak. Milyen fegyverrel és érvekkel fogunk küzdeni a Makkai Domokosok ellen?, Még a liberálisok is (Duca beszéde) kamat leszállítást követelnek, és mi megelégszünk 16 százalékkal?

A Magyar Párt 8 százalékos indítványát el fogja utasítani a kamara. De ez annál erősebbé fog tenni minket, a kormány pedig a maga javaslatát nálunk nélkül is keresztül tudja vinni. Nekünk tehát azt kell megmentenünk, amit számunkra megmenteni érdemes. A parlamenti csoport állásfoglalása nem a tömegek, hanem a bankok érdekeit védi. Meg kell védeni a bankokat is, de annak nem az a módja, hogy pártunk minden népszerűségét és népi tekintélyét oktalanul feláldozza, mert erre szükség nincs.

Kérlek Édes Gábor, fontold meg és fontoljátok meg jól ezeket a gondolatokat, mert én e kérdést végzetesen komolynak és kiszámíthatatlan következményűnek látom.

Ezért küldöm leveletem hozzád 2 példányban, egyet Csíkba, a mászt Bukarestbe, hogy bizonyosan kezedbe jusson.

Szeretettel öllelek:

Hinléder Ákos s. k.

32.

Jegyzőkönyv

Felvétellett Bukarestben, a Magyar Párt parlamenti csoportjának 1931. június 18-án tartott értekezletéről.

Jelen vannak: dr. Bethlen György gróf elnök, Gyárfás Elemér, Sándor József szenátorok, továbbá Hegedűs Nándor, Jakabffy Elemér, Jósika János báró, Pál Gábor, Szentkereszthy Béla báró és Willer József képviselők, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető.

1. Gyárfás Elemér szenátor javasolja, hogy a parlamenti csoport készíttesse el az összes eddig megválasztott magyar parlamenti tagok csoportképét.

Az értekezlet megbízza a főtitkárt, szerezze be az eddigi választások során megválasztott⁷⁴ szenátorok és képviselők fényképét, és készíttesse azokról csoportképet.

2. Főtitkár javasolja, hogy miután a kormány⁷⁵ a miniszterelnökség mellé magyar szaktanácsadónak Bitay Árpádot nevezte ki: a magyar parlamenti csoport tagjai lehetőleg az ő közvetítéséhez folyamodjanak nagyobb fontosságú ügyekben, hogy ezzel a magyar tanácsadó súlyát emeljék.

Az értekezlet elfogadja az előterjesztést.

3. Elnök bemutatja a felirati vita alkalmából felolvasandó pártdeklaráció tervezetét, melyet

az értekezlet Jakabffy Elemér és Sándor József helyeslő hozzászólása után magáévá tesz.

4. Hegedűs Nándor, utalva Jorga miniszterelnöknek a kisebbségek iránti jóindulatát sejtető több rendbeli nyilatkozatára, javasolja, hogy a parlamenti csoport vegye föl az érintkezést Jorgával és kérdezze meg, mik a tervei a magyar kisebbség sorsának enyhítésére?

Az értekezlet kimondja, hogy testületileg fölkeresi a miniszterelnököt, és behatóan megtárgyalja vele a magyar kisebbség legaktuálisabb problémáit.

5. Pál Gábor szavá teszi az újabb nyelvvizsga ürügye alatt tömegesen elbocsátott magyar vasutasok kétségbeeső helyzetét. Főtitkár jelenti, hogy a párt nevében terjedelmes beadványt intézett a közl. miniszterhez,⁷⁶ kérve intervencióját a szerencsétlen elbocsátottak érdekében. A miniszter eleinte minden támogatást kilátásba helyezett, de néhány nap múlva kijelentette, hogy teljesen hatalmatlan a C. F. R. vezérigazgatójával szemben, mert a törvény által biztosított autonómiát nem sértheti meg. Nem marad tehát más hátra, mint perelni.⁷⁷ a maga részéről minden hozzá forduló vasutast kioktat a contenciós per felől, abba azonban kényes volna beleszólni, hogy az érdekeltek melyik ügyvédhez forduljanak.

Az értekezlet a főtitkár jelentését tudomásul veszi.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Willer József s. k.

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 88, gépelt tisztázat.

33.

Jegyzőkönyv

Felvétellett Bukarestben, a magyar parlamenti csoportnak 1931. november 17-én tartott értekezletéről.

Jelen vannak: Bethlen György gróf elnök, Sándor József alelnök, szenátor, Barabás Béla, Hegedűs Nándor, Laár Ferenc, Willer József képviselők, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető.

1. Főtitkár jelenti, hogy a legközelebbi napokban megkezdődik a válaszfelirati vita. Az értekezlet megállapítja a Magyar Párt részéről elmondandó deklaráció anyagát és elhatározza, hogy az azonos szövegű deklarációt

a kamarában Willer József, a szenátusban pedig Sándor József olvassa föl.

2. Elnök javaslatára kimondja az értekezlet, hogy

*interpellálni kell a kolozsvári (hochstadt)*⁷⁸ *házhely-kisajátítások és a nyugdíjak késedelmes fizetése ügyében. Előbbire Barabás Béla, utóbbira Laár Ferenc kap megbízatást.*

3. A költségvetési vitában a párt álláspontjának kifejtésére ezúttal is *Jósika János bárót jelöli ki az értekezlet.*

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Willer József s. k.

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 87, gépelt tisztázat.

34.

Jegyzőkönyv

Felvétellett Bukarestben, a magyar parlamenti csoportnak 1931. december 1-én és folytatólag 2-án tartott értekezletéről.

Jelen vannak: Bethlen György gróf, elnök, Gyárfás Elemér, Sándor József szenátorok, Barabás Béla, Jakabffy Elemér, Laár Ferenc, Pál Gábor, Szabó Béni, Szentkereszty Béla báró, Willer József képviselők, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető.

1. Főtitkár jelenti, hogy a parlamenti csoport irodájának fenntartása napról napra nehezebbé válik, mert nem áll rendelkezésre kellő jövedelmi forrás. A jogsegély iránt folyamodók ingyenes munkát várnak el tőlünk, még a bélyegköltséget se térítik meg igen sok esetben, a párt anyagi erőforrásai pedig a súlyos viszonyok folytán kiapadóban vannak. Meg kell tehát fontolni, hogy kívánatos-e az iroda további fenntartása, és ha igen, akkor fokozni kell annak jövedelmét. Elsősorban a parlamenti tagok havi hozzájárulásáról kell dönten: kétszeres tagdíjra volna szükség, holott többen még az eddigi összeget sem fizetik.

Hosszas vita fejlődik ki, az összes jelenlevők részvételével. A tagdíjak emelését egyhangúlag lehetetlennek mondják, a rendes díjak kifizetését azonban erkölcsi kötelességnek nyilvánítja az értekezlet. Az iroda fenntartását Gyárfás Elemér kivételével mindenki szükségesnek véli.

Az értekezlet elsősorban a magyar közönséghez akar fordulni. Megbízta a főtitkárt, hogy a lapok számára kommunikét fogalmazzon meg, bejelentve, hogy amennyiben akár önkéntes hozzájárulás, akár pedig a végzett munka mérsékelt díjazása formájában nem járul hozzá az iroda fenntartásához, úgy rövidesen megszüntetik annak fenntartását.

2. Főtitkár bemutatja a belügyminiszter⁷⁹ legújabb törvényjavaslatát, mellyel az állami iskolai tanerők illetményeinek felét is a községekre akarja áthárítani.

Az értekezlet a kisebbségek, lakta községekre végzetesnek, minősíti ezt az újabb terhet, amely burkolt formában a felekezeti iskolák életére tör: a kisebbségi polgárok ugyanis képtelenek lesznek az állami iskola mellett saját felekezetük iskoláját is fenntartani. Kimondja az értekezlet, hogy a parlamenti csoport teljes számban jelenjék meg a belügyminiszter előtt, világosítsa fel, hogy a törvény sérti a kisebbségi oktatást védő nemzetközi egyezményt.⁸⁰ A továbbiakat a kihallgatás eredményétől teszi függővé az értekezlet.

3. Gyárfás Elemér szenátor ismerteti az agrár adósságok konvertálásáról szóló törvényjavaslatot, majd részletesen informálja az értekezletet a gazdasági helyzetéről, különösen egyes magyar pénzintézetek bukásának körülményeiről.

A parlamenti csoport megbízza a főtitkárt, hogy a konverziós javaslatához olyan értelemben szóljon hozzá, amint ezt a válaszfelirati vitában tette.

4. A magánalkalmazottak újabb megadóztatásáról szóló javaslatához a Kamarában Hegedűs Nándor fog beszélni.

Folytatólagos

értekezlet Bethlen György gróf elnök, Barabás Béla, Jakabffy Elemér, Szabó Béni, Szentkereszty Béla báró, Pál Gábor és Willer József képviselők részvételével, 1931. december 2-án.

1. Főtitkár felolvassa a pártiroda ügyében fogalmazott hírlapi kommunikét, melyet az értekezlet elfogad.

2. Főtitkár jelenti, hogy a belügyminiszter gyöngélgedésére való tekintettel nem fogadhatja a parlamenti csoportot.

Az értekezlet megbízza Laár Ferenc képviselőt és Sándor József szenátort, hogy a községeket sújtó iskolaadó ellen a parlamentben tiltakozzanak.

3. Pál Gábor képviselő javasolja, hogy ugyanazon törvényjavaslatához, amennyiben a fokozott támadásra különösebb okunk nincs, a párt részéről csak a törvényhozásnak abban a Házában történjék felszólalás, ahol a javaslatot először tárgyalják.

Az értekezlet helyesli Pál Gábor kívánságát, és annak megszívlelését figyelmébe ajánlja a p. cs. tagjainak.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Dr. Willer József s. k.

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 85-86, gépelt tisztázat.

35.

Jegyzőkönyv

Felvétellett Bukarestben, a magyar parlamenti csoportnak 1932. február 11-én tartott értekezletéről.

Jelen voltak: Bethlen György gróf elnök, Gyárfás Elemér és Sándor József szenátorok, Jakabffy Elemér, Laár Ferencz, Pál Gábor, Szentkereszthy Béla és Willer József képviselők, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető.

1. Főtitkár jelenti, hogy a kormány betérjesztette az agráradósságok felfüggesztésének meghosszabbításáról szóló javaslatot, ezúttal március 15-i határral.

Az értekezlet megszavazza a meghosszabbítást, de hangsúlyozni kívánja, hogy az agráradósságok rendezésével egyidejűleg rendeztetni óhajtja a városi elem terheit is. Ezen kívül követeli, hogy az állam ne csak a magánadósságok behajtásánál mutasson ennyi megértést, hanem a saját adósaival szemben is: az Erdélyben ma is érvényben levő végrehajtási törvényt tiszteletben kell tartani az adóvégrehajtásoknál, és nem szabad elvenni a legszükségesebb házi berendezést, az iparosok kenyéradó szerszámát és a mezőgazdasághoz okvetlen szükséges fölszerelést és állatállományt. Az ilyen értelmű deklaráció elmondásával megbízza az értekezlet Gyárfás Elemér szenátort és Willer József képviselőt.

2. Pál Gábor jelentést tesz a csíki magánjavak ügyének genfi tárgyalásáról.⁸¹

Tudomásul szolgál azzal, hogy a közönséget föl kell világosítani a való tényállásról.

3. Miután az állam a gör. kel. és gör. kat. román felekezeti középiskolákat messzemenő⁸² kedvezményben részesíti:

az értekezlet szükségesnek tartja annak követelését, hogy ezek a kedvezmények a magyar felekezeti középiskolákra is kiterjesztessenek, és megbízza Sándor József szenátort, hogy ezt a parlamentben szóvá tegye.

4. Sándor József szenátor jelenti, hogy a kormány betérjesztette a felsőoktatási reformot, s azt a szenátus szaktanácsa már tárgyalta is. Élénk figyelemmel kíséri a tárgyalásokat, és annak idején a plenáris ülésen is ki fogja fejteni a magyar álláspontot.

Tudomásul szolgál.

5. Szőnyegre kerül az úgynevezett Magyar Közgazdasági Szövetség⁸³ nevű új pártnak megalakulása, amely különösen a székely iskolai autonómia követelésének jelszavával iparkodik híveket toborozni, holott ez a követelés programpontja a Magyar Pártnak is. Szentkereszthy Béla szerint az új alakulat Háromszék megyében nem tudott gyökeret verni.

Elnök bejelenti, hogy a székely iskolák autonómia kérdésének megbeszélésére kiküldött bizottságot⁸⁴

6. Még a múlt évben több részből álló beadványt intézett a parlamenti csoport a közoktatásügyi kormányhoz [sic!], kérve a rendeleti úton orvosolható tanügyi sérelmek sürgős kiküszöbölését. Ígéreten kívül eddig még semmi sem történt.

A parl. csoport felkéri Bitay Árpádot a beígért rendeletek kisürgetésére.

7. Az agrárkötvények elévült szelvényeinek érvényesítése rendkívül nehézkes.
Beadvány szerkesztendő a pü.-miniszterhez, kérve, adjon megfelelő utasítást a Casa de Depuneri-nek e szelvények lebélyegzés útján leendő érvényesítésére, minden külön eljárás nélkül.

8. A tanonciskolát végzett ifjaknak a törvény 18 hónap helyett 12 hónapos katonai szolgálati időt biztosít, erről azonban a magyar érdekelteknek nincs tudomása.

Hírlapok útján ki kell oktatni az érdekelt magyar ifjakat e kedvezmény elnyerésének módozatai felől.

9. Ismeretes, hogy az erdélyi rokkantak nyugdíját a Kamara tavaly megszavazta, a szenátusban azonban megakadt.

Gyárfás Elemér vállalja, hogy újból követelni fogja a törvény letárgyaltatását.

10. A nyugdíjintézetnél tarthatatlan állapotok uralkodnak. Nem sorrendben tárgyalják az ügyeket, nem engedik be a parlamenti tagokat, nem felelnek a fölött kérdésekre, kijárók⁸⁵ nélkül lehetetlen elintéztést kapni.

Az értekezlet tudomásul veszi, hogy Gyárfás Elemér interpellálni szándékszik e botrányos helyzet miatt.

11. A közoktatási minisztérium átszervezéséről szóló 1930. évi júl. 7-i törvény (megjelent a Mon. Of. 148. számában) 186. szakaszának 4. pontja alapján a közs. költségvetések összeállítása tárgyában kelt 9967/1931. sz. BM rendelet kimondja, hogy az idézett törvényszakaszban megállapított aránylagos részt föl kell venni a felekezeti iskolák részére.

A rendelkezésre föl kell hívni a községi eljáróságok figyelmét.

12. Orosz hadifogságban sínylődők hazatérésének problémája.

Tárgyalást igényel a külügyi kormánnyal [sic!]. (Kényes kérdés: bolsevista veszedelem.)

13. Az állampolgársági törvény novellája ügyében
főtítkár tárgyalni fog az igazságügy miniszterrel⁸⁶, és eljárásának eredményéről legközelebb jelentést tesz.

14. A közig. törvényjavaslat nagy veszélyt jelent az autonómiára (prefektusi hatáskör kiszélesítése), az erdélyi városokra (ötszázalékos adó Bukarestnek), a közbirtokosságokra (utolsó szakasz).

Értekezlet megbízza a főtítkárt, hogy már a szakbizottságban támadja a magyarságra sérelmes intézkedéseket.

15. A legközelebbi értekezlet napja: február 23, legfontosabb tárgya a végleges agrárkonverziós javaslattal szemben való állásfoglalás.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Willer s. k.

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 67-69, gépelt tisztázat.

Melléklet:

Pál Gábor: A Magyar Párt parlamenti képviselőjének Bukarestben 1932. febr. 11-én tartott értekezlete elé terjesztett javaslatok

1. A „Csíki Magánjavak” ügyében a Népszövetség Tanácsának f. év jan. hó tartott ülésén Románia delegátusa azon nyilatkozatot tette, hogy az egyezkedési tárgyalások a peticionálók lehetetlen követelése miatt hiúsultak meg. Minthogy ez a valósággal teljes ellentétben áll, célszerű-e a peticionálók azon elhatározása, hogy a nyilvánosság előtt sajtó útján tárják fel az egyezés meghiúsulásának okait? (a közönséget föl kell világosítani)

2. Ugyanezen ügyben a Tanács elhatározta, hogy jogászbizottságtól kér véleményt azon kérdésben, hogy panasz benyújtása előtt köteles-e a kisebbség a belföldi bíróságok előtt igényével fellépni. Ez azért történt, mert a román kormány azt vitatta, hogy a Comitetul Agrar határozata bírói úton megtámadható és ez az út most is nyitva áll a peticionálók előtt, bár utóbbiak eredetiben becsatolták a Monitorul Oficial 1925 évi márc. 25. kelt számát, mely közli, hogy az arra hivatkozó törvényt, hogy agrárügyekben az egyetlen semmitő fórum a Comitetul Agrar.

1931. március havában a parlament mindkét Háza megszavazott egy törvényt a Regátra vonatkozó agrártörvény némely cikkeinek megváltoztatásáról. Ama törvény címében csak a Regátról szól, de IV. cikkében arról intézkedik, hogy az I. és III. cikkek rendelkezései Erdélyre is kiterjednek. Az I. cikk pedig felsorolja, hogy agrárügyekben milyen feltételek mellett lehet a már jogerős határozatokat ugyancsak a Comitetul Agrar előtt megtámadni. Ez a taxatív felsorolás kizárja azt a lehetőséget, hogy a „Csíki Magánjavak” ügyében 1923. febr. 26-án hozott határozat újra felülbíráltassák és azt is kimondja, hogy a Comitetul Agrar határozatai semmiféle más úton sem bíróság előtt, sem más helyen megtámadni nem lehet.

F. hó 9-én Willer József képviselő úr arról szerzett tudomást, hogy ez a törvény nem nyert királyi szentesítést. Erre való tekintettel célszerű volna-e ezen törvényt legalább annak dokumentálására használni fel, hogy a Comitetul Agrar határozatai az agrártörvény szerint annyira véglegeseknek tekintettek, hogy külön törvényben kívánt gondoskodni a kivételes esetekben való megtámadás szabályozásáról?

(Az értekezlet többsége szerint ez kívánatos.)

3. A „Monitorul Oficial” 1929 évi aug. 27-i számában közzétett törvény a belényesi, brádi, brassói és naszódi román felekezeti lyceumokra nézve kivétele nézve kivételes törvényt hozott, mely szerint a tanárok fizetését az állam kiegészíti, dologi kiadásokra segélyt ad, illetve egészen viseli, tanárokat nyugdíjjal látja el és az iskolák vezetésére autonóm hatáskört, biztosít. Ez a törvény az egyenlőtlen elbánást a legnyilvánvalóbban sérti. Helyes volna annak elhatározása, hogy ezen törvényben nyújtott kedvezményeknek a kisebbségi felekezeti középiskolákra való kiterjesztése végett a parlamentben részünkről felszólalás legyen. Ez annál inkább szükséges, mert minden illetékes tényező hozzájárulásával az egyenlőtlen elbánás miatt a Népszövetséghez panasz készült és annak benyújtása előtt a kérdést a

parlamentben elő kell tární, nehogy ennek elmulasztása a panasz sorsára hátrányos befolyást gyakoroljon.

(Sándor József vállalja az interpellációt.)

4. A Székelyföldön egyre növekedik az a mozgalom, mely a Magyar Párt ellen igyekszik hangulatot teremteni azon a címen, hogy a székely iskolai autonómia megvalósítása végett nem támaszt határozott követeléseket. Erre még tápot fog adni Pop Ghița képviselőnek a legutóbbi napokban sajtó útján közzétett nyilatkozata is, melyben az autonómia megvalósítása mellett foglal állást. Ezen ügyben 1928–1930 évek folyamán több ízben tettem írásban is előterjesztést azon célból, hogy e kérdésre vonatkozó álláspontunk leszögezésével előzzük meg a Magyar Párt egységének, megbontására irányuló kísérleteket. Ez még, most is azért szükséges, különösen, mert a Magyar Párt parlamenti képviselői a hozzájuk intézett kérdésekbe egymástól eltérő nézeteket fejeznek ki, ami előbb-utóbb támadásokra fog okot szolgáltatni. Vitassuk meg közös egyetértéssel, hogy a parlamentben milyen alkalom volna célszerű a kérdés felvetésére. (Elnök az értekezletet a jövő hétre hívta össze Kolozsvárra.)

5. A „Bukaresti Magyar Kurir” tervszerű és folytonos támadásokat folytat a magyar egység ellen. Ennek a propagandának ellensúlyozása, valamint a „Magyar Gazdasági Szövetség” című új alakulattal szemben való állásfoglalás módja a magyar parlamenti képviselő részéről megvitatót kellene, nyerjen. (A p. cs. tevékenységéről élénk sajtószolgálat útján kell beszámolni. Jakabffy: külön rovat.)

6. Az „Ellenzék” c. napilap az erdélyi magyarság „hídverő” szerepéről megkezdett akciót tovább folytatja. Ez az irányzat alkalmas arra, hogy a román közvélemény és sajtó előtt a „Magyar Párt”-tal szemben még az eddiginél is fokozottabb ellenszenvet idézzen elő. Ez ügyben szükséges volna annak megfontolása, hogy ama teljesen időszerűtlen kezdeményezéssel szemben helyes volna vagy a magyar parlamenti tagok együttes állásfoglalása vagy annak leszögezése, hogy a kérdés nem igényel további hozzászólásokat. (A „hídverés” felsüléssel: a román lapok leintették.)

7. A képviselőház jogügyi bizottsága febr. 10-én tárgyalta a képes lapok monopolizálásáról szóló törvény módosítását. Minthogy az 1919 évi kisebbségi egyezmény 9. cikke szerint a kisebbségnek méltányos rész van biztosítva mindazon összegből, melyek oktatásügyi célokat szolgálnak és az említett törvény a monopol jövedelmeit a Casa Scoalelor részére, rendeli, – a parlamentben a kisebbségi igénytétesség szóvá. (A képes lapok eltűntek a forgalomból, a rendelet megbukott. Lépéseknek anyagi eredménye nem volna.)

8. A közokt. minisztériumhoz 1930. június hó ... n. több memorandumot adtunk be az iskolai ügyekben rendeleti úton tehető intézkedések végett. Ezen memorandumokat múlt év július havában megismételtük. Az azokban foglalt panaszok orvoslása végett újból lépéseket kellene tenni és azokkal együtt az iskolapolitika megváltoztatását is követelni. Ezt sok oldalról sürgetik. Az említett memorandumok a pártirodában jún. 3-án 123 sz. alatt voltak iktatva.

(Bitayt felkérjük energikusabb tevékenységre különösen az ebben foglaltakra való tekintettel.)

9. Az agrárkötvények után járó szelvények öt év alatt elévülnek. A Casa de Depuneri számos szelvényt ad ki, melyek öt évnél régebb idővel esedékessé váltak. A Banca Naționala ezeket nem váltja, hanem csak akkor, ha a p.ü. minisztérium ezen elévült szelvényeket validálja és egyenként lebélyegezteti. Ez nemcsak kése delmet, hanem minden egyes kötvénytulajdonosnak költséget is jelent. Ennek megváltoztatása végett 1929. évben, a szenátusban részünkről volt már felszólalás. Kérem ezt újból megismételni, azzal, hogy az elévült szelvények érvényét rövid törvénnyel állapíttassák meg. (Kérjük a p.ü. minisztert, szabályozza a kérdést rendeleti úton.)

10. Az egyházközségeket illető agrárszelvények után szelvényadót von le a Banca Naționala. Ez jogtalan, mert az egyenesadók egységesítéséről szóló törvény 24. cikkének c. pontja szerint ezen adó alól mentesek. A p.ü. minisztérium ezt megállapította 1929. év ápr. hó 13. 96879 sz. a. kelt határozatában. A parlamenti csoport ezt kommuniké útján hozza köztudomásra. Az egyházközségek súlyos összegeket veszítettek már azáltal is, hogy a törvény ezen intézkedéséről nem tudtak.

11. Laár Ferencz kép.úr említette, hogy a tanonciskolákat végzett katonaköteles ifjak 12 havi szolgálat kedvezményében részesülnek a megfelelő okmányok bemutatása ellenében. Mivel a sorozások közelednek és ama kedvezményről számosan nem tudnak, gondoskodás kellene ennek közzétételéről. A Magyar Párttal szemben való elégedetlenségek sokat csillapulnának, ha az ilyen közzététel a parlamenti csoport értekezletéből kifolyólag eszközölnétek. (Érdekelteket hírlapilag kioktatni.)

12. A rokkantak nyugdíjára vonatkozó törvényjavaslatot az előző évben a képviselőház megszavazta, a szenátus azonban még nem. A magyar rokkantak román képviselőkhöz, szenátorokhoz is fordultak ez ügyben. A tárgyalásra való kitézés szorgalmazását kérem. (Gyárfás újból követeli a napirendre tűzést.)

13. A múlt évben elbocsátott vasutasok érdekében a Magyar Párt megyei irodái a kir. Táblához benyújtandó contenciós panaszok elkészítéséhez segítséget nyújtottak. Ezen ügyekben a tárgyalásokat még nem tűzték ki, holott az érdekeltek kétségbeesetten kérik tőlünk és várják a döntés sürgetését. Arra volna szükség, hogy az erdélyi Táblák székhelyén működő magyar ügyvédek közül vagy a parlamenti csoport vagy a pártközponti irodája kérjen fel néhányat a tárgyalások kitézését sürgető közbenjárásra. (Az érdekeltek ügyvédek kötelessége.)

14. A Mon. Of. 1930. évi júl. 7-i 148 számában kihirdetett törvény 186 cikkének 4. pontjában, a községi költségvetésekben felvett iskolai kiadásokra vonatkozó rendelkezés értelmezésére 9967/1931 sz.a. rendeletet adott ki. Minthogy a felekezeti iskolákat nagy hátrány érheti azáltal, hogy a fenti rendelet nem közismert és így nincs módjukban az iskolák vezetőinek, hogy a közs. költségvetés ellen

fellebbezést adjanak be, szükség volna a figyelmet arra a parlamenti csoport útján felhívni. (Tájékoztató cikkek.)

15. Az Oroszországban élő volt hadifoglyok visszatérésének lehetővé tétele érdekében a hozzátartozók által évekkal ezelőtt benyújtott kérelmek a belügyminisztériumban nem intéztetnek el. Minden egyes ügyben folytonos levelezésekkel kell a hozzátartozókkal megértetni, hogy közbenjárásaink hiábavalók. Kérem annak megvitatását, hogy mit tehet ezen ügyekben tenni. (Kényes kérdés: felelősségvállalást követelnek, hogy a pártfogolt nem bolsevista. Külügyminiszterrel megtárgyalni.)

16. Az állampolgársági törvény betervezése már évekkal ezelőtt miniszteri ígéret volt. A parlamentben kellene sürgetni annál inkább, mert a „Bukaresti Magyar Kurir” azt hirdeti, hogy a Magyar Párt az ilyen feladatokat elhanyagolja és közli, hogy a „Gazdasági Szövetség” fordult a minisztériumhoz eziránt. (Főtitkár állandóan nyilvántartja a kérdést. Mániunak volt már tervezete, bukáskor magával vitte. Jövő héten tárgyal az ig.ügy.min.-rel jelentést tesz legközelebb.)

17. Kérem egyidejűleg annak elhatározását, hogy a parlamenti csoport havonként legalább kétszer értekezletet tart mindazon kérdések megvitatására, melyek a parlamentben és a parlamenten kívül egységes állásfoglalást és egyöntetű lépéseket követelnek meg. (Legközelebbi ülés a közbeeső státsusi ig. tanácsi ülésre és a felekezeti közti értekezletre való tekintettel: febr. 23-án.)

Bukarest, 1932. febr. 10-én.

Pál Gábor

36.

Jegyzőkönyv

Felvétetett Bukarestben, a magyar parlamenti csoportnak 1932. február 23-án tartott értekezletéről.

Jelen vannak: Bethlen György gróf elnök, Barabás Béla, Hegedűs Nándor, Jakabffy Elemér, Laár Ferenc, Pál Gábor és Willer József képviselők, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető.

1. Pál Gábor ismerteti a jelen ülés jegyzőkönyvéhez csatolt összeállítását a sérelmes adókiivetésekről. Ez a kimutatás felöleli a jogtalanul kiivetett házadót, az örökösödési illeték és az utadó kiivetése körül állandóan gyakorolt törvénytelenégeket.⁸⁷

A közönséget hírlapok útján tájékoztatni kell a törvényes intézkedésekről és figyelmeztetni, hogy ne tűrje el a törvénytelenégeket.

2. Ugyancsak e jegyzőkönyv melléklete tartalmazza Pál Gábornak az iskolai adóról szóló ismertetését, mely szerint a bel- és közoktatásügyi miniszteri rendeletek egymással és a törvénnyel ellentétben állnak. Hegedűs Nándor e kérdésnél fölveti azt az eszmét, hogy a parlamenti csoport terjesszen be törvényjavaslatot a

nyelvhasználat, az oktatási autonómia és az iskolai államsegély problémájának tisztázására. A jelenlevők megfontolandónak tartják, nem megy-e a komolyság rovására, ha épp az ülészak bezárásakor állunk elő ezzel a javaslattal és az is nagy szerepet játszik, hogy a Német Párt milyen álláspontot foglal el ebben a kérdésben.

Az értekezlet fölkeri az elnököt, tárgyaljon a Német Párttal, egyúttal megbízza Pál Gábort, hogy a benyújtandó törvény tervezetét készítse el. Ha az idő már túlságosan előrehaladottnak lesz tekintendő, a törvényjavaslat benyújtására, akkor a jövő ülészak felirati vitájánál elő kell már állni ezzel a követeléssel.

3. Az interimár bizottságok mandátuma májusban lejár, követelni kell a választások kiírását.

Az interpelláció elmondásával a főtítkárt bízza meg az értekezlet.

4. Az Erdélyi Tudósító febr. 16. száma⁸⁸ lekicsinylően ír a Magyar Pártról.

A p. cs. megbízza a főtítkárt, írjon a szerkesztőségnek és kérje föl, hogy a magyar közönségben ne iparkodjék becsmérlő érzéseket támasztani azzal a párttal szemben, amelynek célkitűzései minden magyar számára szentek, és amelynek munkássága a magyarságnak legfontosabb érdekeit szolgálja.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Dr. Willer József s. k.

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 42, gépelt tisztázat.

Melléklet:

Pál Gábor: Indítványok és előterjesztések a Magyar Párt parlamenti tagjainak Bukarestben 1932. év február 23-án tartandó értekezletén

1. A most folyamatban levő adókivetések során házadóval terhelik meg a pénzügyi hatóságok a parochialis épületeket, melyeket az egyenes adók egységesítéséről szóló törvény (Monitorul Oficial 1923. évi febr. 23-i 253 száma) 17 cikkének b. pontja adómentesnek nyilvánít. Úgyszintén adómentesnek nyilvánítja ezen törvény 17 cikkének c. pontja a földműveseknek 3 szobánál nem nagyobb falusi házaikat és egyéb épületeit.

Mínthogy ezen rendelkezések ellenére az adókivetések folyamán számos törvénytelen kivetés fordul elő, a törvény említett rendelkezései az értekezletről kiadandó sajtóinformációban tétessenek közzé.

2. Az örökösödési adóról és illetékekről szóló új törvény az örökösödési illetékeket leszállította, illetve az előző törvény szerint redukálta. Gyermekek és házastársak örökösödésénél az örökség első 100 000 lej illetékmentes, illetve

örökösödési adó alá nem esik. Földműves örökség, mely csak 3 lakószobából és az agrárreform során kiosztott földnek megfelelő birtokból áll, értékére való tekintet nélkül örökösödési adó alul mentes. Ennek is sajtó útján való közzétételét kérem.

3. Az úttörvény 58 cikkének j. pontja jogot ad a megyéknek és a minisztériumnak az úttadó kulcsának megállapítására a jövedelmi kategóriák után. Miután az alkotmány 109. cikke értelmében csak törvény alapján létesíthető és szedhető adó, a Semmitőszék 21/1931 számú határozata alkotmányellenesnek minősítette az úttörvény azon rendelkezését, mely az adókulcs megállapítását a minisztériumra bízta. Ennél fogva a pénzügyminisztérium 1930. évi jún. 23-i 185755 számú rendelete is törvénytelen, mely az adó százalékait megállapította. Ezeket novelláris törvény megváltoztatta. A most a parlament előtt fekvő új úttörvény szenátusi tárgyalásánál a szóbelileg ismertetett kifogásainkat fel kell hozni és egyúttal annak törvényes garanciáját követelni, hogy a beszedett adó az utak javítására valóban fel is használtassék.

4. A Brassói Lapok múlt évi aug. 10-i 184. számában egy közlemény jelent meg, mely szerint Jonescu Sisești földmiv. miniszter 26549 sz. a. Sándor József szenátor úrhoz értesítést küldött a kenyérbélyeg eltörléséről és e helyett átalányadó bevezetéséről. Ezt akkor vidéki lapok is leközlötték, és azóta többször fordulnak a pékek azon kéréssel a magyart képviselőhöz, hogy a rendelet végrehajtását szorgalmazzuk. Ez az ügy az értekezleten tisztázandó volna, hogy az érdeklődőknek a magyar képviselők egyöntetű választ adhassanak.

5. A községi költségvetések összeállítására és azokban az iskolák részére való szolgáltatásokra nézve a belügyminisztérium 9967/1931 sz. a. a közokt. minisztérium pedig 28447/1931 sz. a. múlt év november végén, továbbá 30959/1931 sz. a. december hónapban rendeleteket adtak ki, amelyek egymásnak és a hatályban levő törvényeknek is ellentmondanak. A két előbbi rendelet még akkor adatott ki, mikor az állami tanítók fizetésének a községekre való áthárításáról szóló törvényjavaslat törvényvé válása volt a feltevés. Az utóbbi pedig azt rendeli el, hogy a községek a költségvetés 14%-át kötelesek az iskolacélokra fordítani és azt a tanulók számára szerint megosztani a községben levő állami és felekezeti iskolák között. A 14%-ra vonatkozó rendelkezés teljesen törvénytelen, mert azt az 1924. évi állami elemi iskolai törvény 232. cikke eltörölte, mint azt már többször kimutattam. Hans Hedrich szász képviselő a Kamarában is felszólalt azon törvénytelen rendeletek ellen, melyek a 14 százalék befizetésére kötelezik a községeket, azt is kijelentve, hogy a német párt kénytelen lesez a rendelet végrehajtásának megtagadására hívni fel a német lakosságot (1929. június végén). Ezt a 14%-ot sem osztják meg azonban az állami és felekezeti iskolák között, mert az 1924. évi áll. elemi iskolai törvény értelmében az állami iskola dologi kiadásai a községeket feltétlenül terhelvén, annak kiadásait fedezik elsősorban és a felekezeti iskoláknak legtöbbször semmi sem jut. Mindez oly kétségbeejtő helyzetbe sorolta a felekezeti iskolákat, amelyet összeomlás nélkül el nem viselhetnek. Éppen ezért az a kérésem, hogy a német párttal való megbeszélés után a kérdés parlamenti újabb felszólalás tárgyává

téessék, tegyünk lépéseket a miniszteri rendeletnek a Contenciós törvény alapján való megtámadására is.

6. A közokt. minisztérium az 1929. évi szept. 17-i 125296 számú rendeletével egyszerre 43 óvoda felállítását rendelte el Csík megyében, ami súlyosan terheli a községeket. Minthogy ezen óvodákban többnyire magyarul nem értő óvónők nevezettek ki, az óvodáknak semmiféle haszna nincs. Ezért azoknak beszüntetése végett vagy parlamenti felszólalás vagy a miniszternél küldöttség eljárása volna szükséges.

7. A magyargyalázó tankönyvek miatt a Népszövetséghez benyújtott petíció ügyében a román kormány állítólag azon választ adta (Brassói Lapok 1932. jan. 2-i száma szerint), hogy még a panasz benyújtása előtt intézkedett aziránt, hogy ilyen tartalmú könyvek ne kerüljenek forgalomba. Minthogy ama könyvek ma is használatban vannak, erre a tényre reá kell mutatni a további eljárásban és ehhez szükséges volna az említett rendelet megszerzése is.

8. A Keleti Újság ez évi 40. számában a székely isk. autonómiáról egy közlemény jelent meg Balogh Arthur erre vonatkozó tanulmányával kapcsolatosan, melyben Zágoni István azt állítja, hogy a Magyar Szövetség alakuló közgyűlésén éppen a Székelyföldről való delegátusok többsége az autonómia ellen foglalt állást. Ez a cikk, mely a Magyar Párt hivatalos lapjában jelent meg, megtéveszti a közönséget a valóság felől. Ama gyűlésen ugyanis Dr. Paál Árpád a kisebbségi egyezményben kikötött autonóm jog igénybevételét oly módon akarta megvalósítani végett sürgetni, mely ezen iskolatípust a felekezeti iskolák helyébe állította volna. Minthogy pedig a felekezeti iskolák fenntartása ellen való állásfoglalás a magyarság körében súlyos harcokat idézett volna fel, és mivel az volt a nagy többség felfogása, hogy eme iskolatípus az egyházak autonómiája folytán olyan nemzetközi oltalomra tarthat számot, melyet igénybe venni jövőre is magyar kisebbségi érdeket jelent, ezért és kizárólag a fenti okból nem fogadtatott el a Paál Árpád indítványa. Helyes volna, ha ezt a Párt parlamenti képviselője megfelelő formában közzétenné.

9. Az Erdélyi Tudósító egyik számában egy közlemény jelent meg, mely bántó a Magyar Párttal, mint nemzetkisebbségi képvisellel szemben. Ez a cikk a magyar egység megbontására irányuló és Bukarestből támogatott „Magyar Gazdasági Szövetség” szövetség megalakítását is helyesli. A cikk szerint „egy gazdasági alapon való szervezkedés erősebben fogná össze a magyarságot, mint bármiféle politikai párt. T. i. a politikai pártokból lassan kezdünk kiábrándulni. Nem egy bizonyos párt nem tetszik az embereknek, hanem egyáltalában a politika kezd valahogy veszíteni nimbuszából. És végül is az emberek szívesebben lépnek be talán a helyi tejértékesítő szövetkezetbe, mint az x. y. párt helyi tagozatába, mert a tejük után legalább valami hasznot látnak, viszont azt igen jól tudják, hogy a képviselő urakat rendszeresen csak a választásokon látják újra, viszont. Esetleg akkor sem. „Ezt a közleményt valami Zetelaki László nevű egyén írta, de annak a lapnak, mely azt hirdeti, hogy politikával nem foglalkozik nem lett, volna szabad, ezt közzétegye és kath. hívek

előtt a magyarság képviselőjét ilyen hangú cikkben lekicsinylésnek tenni ki, amit a „Bukaresti Magyar Kurir” már fel is használt.

Ezen iránya a lapnak csak növeli a szétválásokat és tápot ad a legrosszabb indulatú törekvéseknek. A magyarság azt a szervét, mely a kath. iskolák mentése érdekében annyi fáradságot fejtett ki 10 év óta durva hangon a falusi tejszövetkezetnél kevesebbet érőnek hirdeti. E magatartással szemben az értekezlet foglaljon állást és találjon módot annak saját útján való közzétételére.

Csikszereda, 1932. febr. 22.

Dr. Pál Gábor s. k.

képviselő

37.

Jegyzőkönyv

Felvétellett Bukarestben, a magyar parlamenti csoportnak 1932. március 3-án tartott értekezletéről.

Jelen vannak: Bethlen György gróf elnök, Gyárfás Elemér szenátor, továbbá Barabás Béla, Hegedűs Nándor, Jakabffy Elemér, Pál Gábor, Szabó Béni és Willer József képviselők, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető.

1. Elnök rámutat a lelkészek siralmas helyzetére: hónapok óta nem kapták meg a kongruájukat. Pál Gábor megjegyzi, hogy ez az eljárás annál minősíthetlenebb, mert az agrárreform során, mikor az egyházaktól elvették a földeket, azt ígérték, hogy a lelkészeket kártalanítani fogják.

Az értekezlet Laár Ferencet bízza meg a sürgős interpelláció előterjesztésével.

2. Pál Gábor bemutatja indokolását a beterveztett állampolgári törvény⁸⁹ kritikájának, mely kimutatja, hogy az ellentétben áll a békeszerződésekkel.

A kamarában Hegedűs Nándor fogja a párt álláspontját kifejteni, a szenátusban Gyárfás Elemér.

3. Pál Gábornak a jegyzőkönyvhöz csatolt előterjesztése értelmében tárgyaltnak az egyes törvényjavaslatok, melyek a parlament előtt fekszenek.⁹⁰

Az értekezlet megbízásából az örökösödési illeték megváltoztatásáról szóló javaslat-hoz Willer József, a kaszárnyák állami tulajdonba vételéről szólóhoz Hegedűs Nándor, az iparosok „patenta fixa” adójának behozatalához Gyárfás Elemér fog beszélni.

4. A csendőri és rendőri brutalitások ismét nagymértékben elharapódtak, a helyzet a magyarlakta vidékeken tarthatatlan.

Az értekezlet megbízza a főtőkárt, hogy a párt nevében tiltakozzék a karhatalmi tényezők durva bánásmódja ellen.

5. Gyárfás Elemér előterjeszti az agráradósságok konverziójáról szóló törvényjavaslat-hoz benyújtandó módosítási indítványokat.

Az értekezlet megállapítja a szükségesnek mutatkozó módosításokat és megbízza a főtítkárt, hogy azokat a Kamarában bemutassa, illetve elfogadásra ajánlja.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Dr. Willer József s. k.

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 23, gépelt tisztázat.

38.

Jegyzőkönyv

Felvétetett Bukarestben, a magyar parlamenti csoportnak 1932. március 17-én tartott értekezletéről.

Jelen vannak: Bethlen György gróf, elnök, Gyárfás Elemér és Sándor József szenátorok, továbbá Barabás Béla, Jakabffy Elemér, Pál Gábor és Willer József képviselők, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető.

1. Az örökösödési illeték kivetésének módosításáról szóló törvény nagy fontosságára való tekintettel

fölkéri az értekezlet az Elnököt, hogy a törvény kihirdetése után sürgősen intéztessen a központból köriratot a tagozatokhoz, fölhívva a figyelmet a törvény intézkedéseire.

2. Pál Gábor képviselő bemutatja az elemi oktatás terén mutatkozó, sürgős orvoslást igénylő sérelmeket.

Az értekezlet kimondja, hogy amennyiben ezek a sérelmek nem volnának felhozhatók az elemi oktatásról szóló törvény némely rendelkezéseinek módosítására vonatkozó javaslat tárgyalása alkalmával, akkor azokat memorandumba foglalva át kell adni a miniszterelnöknek.

3. A Székelyföldön tarthatatlan állapotokat teremt az a körülmény, hogy a kormány csupa regáti óvónőket alkalmaz, akik nem képesek a gyermekekkel magukat megérinteni. Csík megyéből már elkészült az óvodák kimutatása, ellenben Háromszékből és Udvarhelyből még hiányzik.

A p. cs. újabb sürgetést küld az említett két tagozatnak, és mikor beérkezik az anyag, föl kell kérni a miniszterelnököt, hogy a teljesen fölösleges költséggel járó, néptelen óvodákat a jövő tanévben ne engedje megnyitni.

4. Az erdőőrzési és kezelési díjak horribilis terheket rónak a tulajdonosokra.

Az értekezlet memorandumba foglaltatja a visszasságokat, és küldöttségileg föl fogja kérni a földművelésügyi minisztert⁹¹, hogy az elviselhetetlen terhek könnyítésére rendeletet készítsen. Ugyanez a memorandum ölelje föl az adótörvény 6. és 95. szakaszainak a jelen jegyzőkönyvhöz csatolt tanulmányban kifejtett borzalmas terheit is.

5. Az adókiivetés kíméletlen végrehajtása ellen
a parlamentben leendő felszólalással Gyárfás Elemér szenátort bízta meg az értekezzet.

6. A felekezeti iskolákat aránylagosan megillető iskolai segély felosztása tárgyában kelt kormányrendelet betartásának szigorú végrehajtása érdekében
az értekezzet elhatározza, hogy küldöttségileg kéri föl újabb rendelet kiadására a közoktatási minisztert⁹².

7. Főtitkár jelenti, hogy a pártiroda- és klubhelyiség a magas bérösszeg miatt nem tartható meg, és az ellen is sok panasz hangzik el, hogy a mai helyiség a város központjától igen messze esik. Bizottság kiküldését kéri az új helyiség kiválasztására.⁹³

Az értekezzet a bizottságba kiküldi Jakabffy Elemért és Barabás Bélát.

8. A választói törvény módosítása ügyében
az értekezzet nem kíván egyelőre végleges állást foglalni. Megbízta a főtitkárt, hogy az előzetes tárgyalásokat figyelemmel kísérrje, azokban a párt nevében vegyen részt, és idejekorán tegyen jelentést.

9. Az agráradósságok konverziójának kérdése olyannyira fontos, hogy szükségesnek mutatkozik a meghozandó törvénynek a magyar közönség minden rétegével leendő alapos ismertetése.

Az értekezzet fölkeri Gyárfás Elemért, hogy az új törvény fordítását nézze át, és azt lássa el a szakkörök kioktatására is elegendő kommentárral, ismertetve a Magyar Párt részéről javasolt módosításokat. A népszerű ismertetésnek a „Magyar Nép” hasábjain leendő közlésére Barabás Bélát kéri föl az értekezzet.⁹⁴

10. Az állampolgári törvénynek a Szenátusban leendő tárgyalása alkalmával
Sándor József, a kamarában Hegedűs Nándor fogja kifejezni a párt álláspontját.

11. Szabó Béni előterjesztésére
az értekezzet hozzájárul, hogy

1. a ráulvadului-i munkatelepen uralkodó beteg állapotok és

2. a Fogaras megyei Dombos község közlegelőjének igazságtalan odaitélése ügyében interpellációt terjessen elő a kamarában.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Dr. Willer József s. k.

jegyzőkönyvvezető

4Fasc. 3, fol. 15, 22, gépelt tisztázat.

39.

Jegyzőkönyv

Felvétel: Bukarestben, a Magyar Párt parlamenti csoportjának 1932. évi aug. hó 12-én tartott üléséről.

Jelen vannak: Bethlen György gróf, elnök, Balogh Artúr, Gyárfás Elemér, Sándor József szenátorok, továbbá Abrudbányay Ede, Gál Miklós, Laár Ferenc, Pál Gábor, Sulyok István, Szabó Béni és Willer József képviselők, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető.

1. Elnök melegen üdvözi az új törvényhozási ciklusra egybegyűlt magyar képviselőket és szenátorokat. A választások⁹⁵ eredménye fényes elégtételt adott a Magyar Pártnak, mert kiderült, hogy a magyarság oszthatlan tömegei mi mögöttünk állanak. Az eredmény, anélkül, hogy kérkedésre ragadtatnók magunkat, elmondhatjuk, hogy eddigi magunktartását igazolja. Különös melegséggel üdvözi az újonnan megválasztott képviselőket, Isten áldását kéri munkájukra és óhajtja, hogy képességeiket és elismert készségüket, annyi megpróbáltatást elszenvedett népünk ügyének előbbrevitelére hasznosítsák.

Sulyok István hálásan köszöni az elnök üdvözlő szavait. Kéri az elnököt és a parlamenti csoport kipróbált harcosait, segítsék az újonnan megválasztottakat munkájukban és rendelkezzenek velük, mert ők sem akarnak elmaradni a szent ügy szolgálatában.

2. Pál Gábor indítványára

kimondja az értekezet, hogy a p. cs. ülészak idején minden hó első csütörtökén összeül, ami természetesen nem zárja ki, hogy egyéb időpontban is értekezetet ne tartsunk, ha annak szüksége fenn forog.

3. Főtitkár indítványára megújítja az értekezet több ízben kimondott határozatait, melyek értelmében:

a) a parlamenti felszólalások szövegét előzetesen be kell mutatni az elnökségnek. b) A parlamenti ülészak idejében az eltávozásokat be kell jelenteni. c) A tagdíjakat havonta pontosan be kell fizetni, és pedig ülészak idején havi 1000 L., parlamenti szünet idején 500 L. Az előbbi díjak minden hó elsején esedékesek, a szünetre eső összegek az előre folyósított illetményből egy összegben levonhatók.

4. Főtitkár jelenti, hogy a háztulajdonosok szövetsége fölkérte a pártot, legyen figyelemmel a városi adósságok rendezésére is.⁹⁶

Az értekezet megállapítja, hogy eddig is követelte a nem agrár természetű adósságoknak rendezését, és az egyenlő elbánás elvének betartását követelni fogja a jövőben is.

5. Főtitkár jelenti, hogy az iskolai beíratásokkal kapcsolatosan rendelet látott napvilágot, mely igen súlyos és törvénytelen terheket ró a szülőkre, különféle okmányok beszerzését követelve.

A p. cs. interveniálni fog a magánoktatási ügyosztály vezetőjénél a rendelkezésnek hatályon kívül helyezése érdekében.

6. Részletes megvitatás tárgyát képezi a nyugdíjasok és rokkantak szomorú helyzete.

A parlamenti csoport interveniálni fog a pü.-miniszternél,⁹⁷ egyben azonban a parlamentben is napirenden akarja tartani az ügyet.

7. Elnök bemutatja a felirati vita alkalmával felolvasandó deklaráció tervezetét, melyet az értekezlet egyhangúan elfogad.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Willer József s. k.

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 4, 14, gépelt tisztázat.

40.

Jegyzőkönyv

Felvétetett Bukarestben, a parlamenti csoportnak 1932. augusztus 31-én tartott értekezletéről.

Jelen vannak: Bethlen György gróf, elnök, Balogh Arthur és Gyárfás Elemér szenátorok, továbbá Abrudbányay Ede, Hegedűs Nándor, Jakabffy Elemér, Jósika János br., Laár Ferenc, Ferenczy Zsigmond, Pál Gábor, Sulyok István és Willer József képviselők, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető.

1. Főtítkár jelenti, hogy az ország minden részéből tömegesen érkeznek panaszok a nyugdíjak folyósításának elmaradásáról.

Az értekezlet megbízza Sulyok Istvánt a panaszok kivizsgálásával, a folyósítások kisürgetésével és az ügynek a parlament elé vitelével.

2. Főtítkár javasolja, hogy a tavalyi nyelvvizsga eredményének ürügyével elbocsátott magyar vasutasok visszavétele, vagy legalább nyugdíjaztatása érdekében újabb lépés kíséreltessék meg.

Az értekezlet magáévá teszi a javaslatot, és az intervencióval Hegedűs Nándort bízza meg.

3. Elnök jelenti, hogy Brandsch Rudolf kisebbségi alminiszter levelet intézett hozzá, melyben értekezletre hívja föl a többi kisebbségek vezéreivel együtt, a közös kérdések megvitatására. Felolvassa az elnök a felszólításra adandó válaszának tervezetét,

melyet az értekezlet egyhangú helyesléssel magáévá tesz azzal, hogy a választ a többi kisebbségi vezetők, valamint a magyar közönségnek is tudomására kell hozni.⁹⁸

4. Gyárfás Elemér bemutatja a konverzió módosítására vonatkozólag elkészített határozati javaslatát.

Az értekeztet elfogadja a jegyzőkönyvhöz csatolt határozatot,⁹⁹ egyben kimondja, hogy miután egyéb ellenzéki javaslatok is napvilágot láttak, amelyek lényegileg azonosak a magyar állásponttal, az elnökség útján érintkezésbe óhajt lépni a többi ellenzéki frakcióval, egységes front alakítása érdekében. A párt álláspontját a kamarában Abrudbányay Ede, a szenátusban Gyárfás Elemér fogja kifejezni.

5. A tárgyalásra kerülő törvényjavaslatok parlamenti vitájában a párt részéről a következő szónokok fognak részt venni:

Bírói likvidálás és kényszeregyezés: Gyárfás Elemér, Ferenczy Zsigmond; állampolgári jelentkezés: Willer József; közigazgatási törvény módosítása: Hegedűs Nándor.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Dr. Willer s. k.

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 3, gépelt tisztázat.

41.

Jegyzőkönyv

Felvétetett Bukarestben, a Magyar Párt parlamenti csoportjának 1932. évi november 24-én tartott értekeztetéről.

Jelen voltak: Bethlen György gróf elnök, Barabás Béla, Gál Miklós, Hegedűs Nándor, Jakabffy Elemér, Laár Ferenc, Pál Gábor, Sulyok István és Willer József képviselők, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető.

1. Pál Gábor fölemlíti az iskolai adó ügyét, mire fölvilágosításul a főtitkár elmondja, hogy a közoktatásügyi miniszter kiadta rendeletét a 14%-os adónak egyenlő felosztása érdekében.¹⁰⁰

Az értekeztet megbízza a főtitkárt, hogy a kérdéses rendelet szövegét szerezzé meg.

2. Hegedűs Nándor rámutat a felekezeti tanítók leírhatatlan nyomorára, Laár Ferenc viszont a kisebbségi egyházak lelkészeinek rendkívül súlyos helyzetéről beszél. Hegedűs törvényjavaslat benyújtását javasolja, mely szerint az állami és községi költségvetésekben a nemzetközi szerződésileg nekünk biztosított méltányos rész föl is vétessék.

Az értekeztet nem tartja alkalmasnak a mai atmoszférát a törvényjavaslat benyújtására, ellenben szükségesnek tartja a kormányelnökkel¹⁰¹ való komoly tárgyalást. Egyidejűleg a parlamentben is szóvá kell tenni a legégetőbb kérdéseket, éspedig föl fognak szólalni:

a) a tanítók és lelkészek érdekében Laár Ferenc,
b) a rokkantak és az elbocsátott vasutasokért Hegedűs Nándor,
c) a nyugdíjak folyósítása körüli visszaélések ügyében Sulyok István. Utóbbi követelni fogja a rokkant- és nyugdíjilletményeknek egységes időben történő kifizetését, mert a pontatlan és ötletszerű sorrendben történő fizetések nagymérvű visszaélésekre adnak alkalmat.

3. A mezőgazdasági adókkal kapcsolatosan szőnyegre kerül az új becslés és kivetés kérdése.

Az értekezlet megbízza Gál Miklóst, hogy részletes kioktatást állítson össze a magyar gazdaközönség tájékoztatására, különösen arra figyelmeztetve, hogy hova és hogyan kell fellebbezni.

4. A felirati vita ügyében

az értekezletnek az az álláspontja, hogy rövid öt héttel ezelőtt a párt már kifejtette a maga nézeteit, s a helyzet azóta semmit sem változott, a vitában tehát ezúttal nem veszünk részt.

5. Az egyenes adók reformjáról szóló törvényjavaslathoz

Hegedűs Nándor fog hozzászólni.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Dr. Willer József s. k.

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 1-2, gépelt tisztázat.

42.

Jegyzőkönyv

Felvétetett Bukarestben, a magyar parlamenti csoportnak 1933. jan. 25-én tartott értekezletéről.

Jelen voltak: Bethlen György gróf, elnök, Jósika János báró, Ferenczi Zsigmond, Laár Ferenc, Pál Gábor, Sándor József és Willer József parl. tagok, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető.

1. Szőnyegre kerül a földadó kivétele körül tapasztalt egyenlőtlen elbánás. Főtitkár jelenti, hogy a többségi képviselők mind személyesen interveniáltak a pénzügy miniszternél¹⁰² a kivételek enyhítése érdekében. Javasolja, hogy a magyar parlamenti csoport is kísérelje meg kedvezőbb eredmény elérését.

A parlamenti csoport összes tagjai elmennek a pénzügyminiszterhez, és az egyenes adók előadójához, hogy föltárják a magyar vidékeken elkövetett igazságtalanságokat.

2. A hadirokkantak érdekében

az értekezlet újabb energikus akció megindítását határozza el.

3. Az erdőgazdasági közbirtokosságok szindikátusba tömörülését a kormány rendszeresen megakadályozza.

Az értekezlet kimondja, hogy Ghelmegianu földművelésügyi alminisztert fölvilágosítja az elgáncsolás törvénytelen voltáról és a szindikátus szükségességéről.

4. Pál Gábor rámutat arra a romboló munkára, melyet a „Falvak Népe”¹⁰³ című szennylap a tájékozatlan elemek körében kifejt. Izgat az egyházak és a nemzeti érzés ellen, a kormány pedig nem lép közbe.

Az értekezlet megbízza Gál Miklós képviselőt, tanulmányozza a kérdést, és tegyen előterjesztést, hogy miként lehetne ártalmatlanná tenni ezt a sajtóterméket.

5. Ferenczi Zsigmond képviselő részletesen foglalkozik az iparosság országos szervezkedésével. Különösen Marosvásárhelyt tartott a mozgalom nagy sikerű gyűlést, amelynek lefolyásából nyilvánvaló, hogy a Magyar Párt iparos elemeit is sikerült megszédíteni és megnyerni a románokkal közös iparos-tömörülés számára. Felhatalmazást kér a mozgalom vásárhelyi vezetőjének, Csiszár Lajosnak megrendszabályozására.

Az értekezlet a felhatalmazást megadja, egyben fölkeri Ferenczi Zsigmondot és Szabó Bénit, hogy a mozgalom ellensúlyozására tegyenek javaslatot.

6. Ferenczi Zsigmond ismerteti a vásárhelyi tagozat működését az ifjúság megszervezése körül, ajánlja ezt a többi tagozatnak is a figyelmébe. Javasolja, hogy a parlamenti csoport több napon át tartson megbeszélést legfontosabb problémáink felől valamelyik városban vagy fürdőhelyen.

Az értekezlet az ifjúsági mozgalomra vonatkozó jelentést örömmel veszi tudomásul. A többnapos találkozás tervét azonban csak a parlament bezárása után tartja kivihetőnek, e kérdés tanulmányozását tehát egyelőre elhalasztja.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 275-276, gépelt tisztázat, jegyzőkönyvvezetői aláírás nélkül.

43.

Jegyzőkönyv

Felvétetett Bukarestben, 1933. március 2-án, a Magyar Párt parlamenti csoportjának értekezletéről.

Jelen vannak: Bethlen György gróf elnök, Balogh Arthur és Gyárfás Elemér szenátorok, továbbá: Barabás Béla, Ferenczi Zsigmond, Gál Miklós, Jakabffy Elemér, Jósika János báró, Pál Gábor, Szabó Béni és Willer József képviselők, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető.

1. Főtitkár bemutatja a marosi ref. egyházmegye tanítóinak levelét, melyben a felekezeti tanítók államsegélye érdekében erélyes akció megindítását kérik.¹⁰⁴

A rendkívül fontos kérdéshez az összes jelenlévők hozzászólnak.

A Magyar Párt parlamenti csoportja megalakulása óta szakadatlanul sürgette és követelte hitvallásos iskoláink tanítóinak állami segélyezését. Minden évi költségvetési vitában felszólaltunk ennek érdekében, s mindegyik kormány és politikai párt uralomra kerülésekor ismételten, s ismételten megkíséreltük e sürgető kívánságunk érvényesítését. E fáradozásaink eredményeképpen eddig mindössze azt sikerült elérnünk, hogy 1926. és 1927. évben az Averescu kormány írásbeli kötelezettséget vállalt legalább évi negyvenmillió kiutalására, de tényleg ezt az ígéretet rövid kormányzása alatt nem váltotta be. Mindössze az 1929. évi költségvetés egyik kumulatív tételéből utalt ki a Maniu kormány 25 millió lejt, s ezt az összeget felvette az 1930. évi költségvetésbe is, de 1930-ban ennek már csak egy töredékét folyósította. Azóta e címen a kormánytól minden igyekezetünk dacára sem sikerült semmiféle összeget e célra kiverekednünk, noha azt szakadatlanul szorgalmaztuk és szorgalmazzuk a mostani költségvetéssel kapcsolatban is, és jövőre is mindaddig, míg e kívánságunk teljesítésbe megy.

Sajnos, a most tárgyalás alá kerülő redukált költségvetésben az eddiginél is kevesebb kilátásunk van a sikerre, félrevezetőnek tehát tanítóinkat, ha e tekintetben illúziókat keltenénk.

Iskoláink kiadásaira egyetlen forrásként csak a 14 százalékos iskolaadóból a törvény értelmében a községek költségvetéséből járó részesedés jelentkezik. Ennek felosztási kulcsára nézve több miniszteri rendeletet eszközöltünk ki már eddig is, s most van kibocsátás alatt egy újabb miniszteri rendelet, mely a nekünk tett ígérek szerint állítólag véglegesen és igazságosan fogja szabályozni ezt a kérdést.

Természetes, hogy e miniszteri rendelet dacára, – ha az még oly világosan rendelkezne is – főként a községi, városi és megyei tanácsokban helyet foglaló tagjaink magatartásán múlik, hogy iskoláink a nekik járó összeghez tényleg hozzá is juthassanak.

A parlamenti csoport tehát nyomatékosan figyelmébe ajánlja az iskolafenntartó egyházaknak, hogy ez irányban kezdeményezően lépjenek érintkezésbe az illetékes községi, városi és megyei tanácsosokkal, s minden erővel szorgalmazzák és igényeljék e jogos követelésük teljesítését.

2. A bemutatott javaslatok közül

a polgári törvénykönyvhöz Barabás Béla, a polgári perrendtartáshoz Ferenczi Zsigmond, a kereskedelmi törvényhez Gál Miklós, a rendtörvényhez Willer József és Gyárfás Elemér, a költségvetéshez Jósika János báró, az adótörvényhez Gyárfás Elemér fog hozzászólni.

3. Gyárfás Elemér ismertette a Maros-Torda megyei tagozat 1933. jan. 14-i indítványát, mely nagy jelentőségű gazdasági és szociális problémákban a pártvezetőségtől, és a parlamenti csoporttól különböző állásfoglalásokat és akciókat sürget és javasol, s bemutatta a közgazdasági szakosztály véleményezésre felkért illusztris tagjaitól erre vonatkozólag beérkezett válaszokat.

Az értekezlet alapos vita után annak megállapítása mellett, hogy elméleti és világnézeti kérdésekben és a világválsággal kapcsolatos problémákban nem tekinti feladatának

kezdeményezőleg fellépni, a Maros-Torda megyei indítvány egyéb pontjait általánosságban magáévá tette, s azokra vonatkozólag az álláspontját az alábbiakban szögezte le:

A bürokrácia túltengései és kinövései, valamint a korrupció ellen a párt eddig is erélyesen küzdött, s jövőre is küzdeni fog. Az állami alkalmazottak kiválasztása, s ezek között magyarok kellő számban való alkalmazása érdekében, mint eddig, ezután is mindent el fog követni. A tisztviselők méltányos fizetése mellett csak a múlt hetekben is erélyesen állást foglalt a párt a fizetést leszállító törvény tárgyalása rendjén a parlament mindkét házában.

A katonaságnak nem katonai, ipari munkák, erdőkitermelések stb. céljára való kihasználása ellen a párt ismételten felszólalt, s ez ellen jövőre is síkra fog szállni, éppúgy készséggel támogatja a hadsereg szükségleteinek beszerzésénél a magyar termelők és iparosok megfelelő részeltetését, de ez irányban javaslatokat vár az illetékes érdekképviseleti szervektől.

Helyesli a maros-tordaiak javaslatát, hogy a magyar adósok és a magyar hitelezők a köztük lévő jogvitákat barátságos megegyezéssel rendezzék, mert előrelátható, hogy ezeknek bírói útra való terelése mindkét érdekcsoportra nézve a romlással egymérvű károsodásokat fog jelenteni. A parlamenti csoport azonban még nem ismeri az új hiteltörvény rendelkezéseit, s így nem áll módjában részletekre nézve útmutatásokat adni a két szembenálló kategóriának.

A szövetkezeti mozgalom erőteljes támogatását a párt az erdélyi magyarság egyik legfontosabb életérdekének ismeri fel, s e tekintetben, mint eddig is teljes készséggel áll rendelkezésére a Hangya és a Hitelszövetkezeti központ minden irányú megkeresésének, mivel a dolog természete szerint csak e két központunk szervét ismerheti el illetékesnek és hivatottnak e mozgalom vezetésére és irányítására.

4. Pál Gábor előterjeszti a magyarság legsürgősebb kívánságairól és panaszairól összeállított memorandumot, melyet a jelen ülés jegyzőkönyvéhez csatolunk.¹⁰⁵

Az értekezlet az elnök indítványára egyhangúlag köszönetet mond Pál Gábornak a kiváló tárgyi ismerettel, politikai érzéssel és tapintattal, bámulatosan rövid időn belül elkészített nagy munkájáért, egyben elhatározza, hogy a memorandumot átadja Şerban Mihály kisebbségi miniszternek.

5. Barabás Béla jelenti, hogy a posta vezérigazgatósága felmondott az összes magyar postamestereknek. Kéri a parlamenti csoport erélyes közbelépését.

Az értekezlet megbízza Barabás Bélát és Ferenczi Zsigmondot, hogy a kenyérüket vesztett magyar postások érdekében a vezérigazgatónál, vagy ha kell, Mirto miniszternél¹⁰⁶ intervenáljanak.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 277-278, 280, gépelt tisztázat, jegyzőkönyvvezetői aláírás nélkül.

44.

Jegyzőkönyv

Felvétellett Bukarestben 1933. április 11-én, a Magyar Párt parlamenti csoportjának értekezletéről.

Jelen vannak: Bethlen György gróf elnök, Balogh Arthur, Gyárfás Elemér és Sándor József szenátorok, továbbá a következő képviselők: Abrudbányay Ede, Barabás Béla, Hegedűs Nándor, Jakabffy Elemér, br. Jósika János, Pál Gábor, Szentkereszthy Béla és Willer József főtitkár.

A főtitkár bemutatja Szabó Béni képviselő levelét, amelyben brassói képviselő-társunk összes társadalmi és hivatali tisztségeiről, valamint képviselői mandátumáról lemond.

Az értekezlet mély megilletődéssel vesz tudomást Szabó Béni képviselő elhatározásáról, és fájdalmasan méltányolja az okok legtöbbszörét, melyek ezt a kiváló magyar politikai tényezőt erre az elhatározásra rákényszerítették. Vannak azonban olyan körülmények, amelyeket Szabó Béni éppen az ő közismert nagy szerénységénél fogva nem mérlegelhetett, és amelyek kizárják annak lehetőségét, hogy azt a lemondást a magyar parlamenti csoport elfogadhassa. Szabó Béni egyéni kvalitásai nélkülözhetetlenek. Az iparos társadalom minden baját, gondját, kívánságát a legalaposabban ismeri, és azokat rendkívüli tapintattal ugyan, de fáradhatatlan energiával is szólaltatja meg. Emellett nagyon jól ismeri és értékeli a magyar parlamenti csoport azt a határtalan népszerűséget, melyet Szabó Béni országszerte kivívott magának, és azt a tekintélyt és megbecsülést, mellyel őt a román közélet tényezői is mindenfelé fogadják.

Ha Szabó Bénit az itt-ott fölbukkanó gáncs vagy méltánytalanság elkészeríti, gondolja meg, hogy magyar parlamenti tagtársainak legtöbbször szintén megismerkedett a magyar kisebbségi sors szolgálóinak kijáró tűszúrásokkal, fáradalmakkal, kellemetlenségekkel és hálátlanságokkal. De az ügy szentsége és a magyar tömegek óriási többségének mindaddig megnyilatkozott bizalma megtartotta lelkesedésünket, kötelességtudásunkat és férfiúi energiánkat. Nem hihetjük, hogy Szabó Béni, ez a tiszta lelkű ember, ha a helyzetet pillanatnyi benyomásoktól fölocsúdva, immár higgadtan mérlegeli, el tudna hagyni bennünket, akik őt szeretetünk és értékét megillető becsülésünkkel első perctől kezdve elhalmoztuk. Szándékosan hagytunk időt egyrészt arra, hogy rugalmas lelke megszabaduljon a reászakadt keserű érzésektől, másrészt arra, hogy a magyar közönség osztatlan följajdulásából megértse, milyen súlyos csapást mérne a mi közös ügyünkre az ő visszavonulása. Ma, mikor a kínhalált halt Istenember föltámadásának, az Eszme diadalának fönséges ünnepére készülődünk: a magyar parlamenti csoport elvárja és megköveteli Szabó Bénitől, hogy a szenvedéseket felejtse el, a

méltánytalanságokon tegye magát túl és folytassa velünk együtt, ameddig ki nem dülünk, az Eszme szolgálatát.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Dr. Willer József s. k.

főtitkár

Fasc. 3, fol. 274, gépelt tisztázat.

45.

Jegyzőkönyv

Felvétellett Bukarestben, a magyar parlamenti csoportnak 1934. február 14-én tartott értekezletéről.

Jelen voltak: gr. Bethlen György elnök, Gyárfás Elemér, Sándor József szenátorok, Gál Miklós, Szabó Béni, Szentkereszty Béla báró képviselők és Willer József jegyzőkönyvvezető.

Elnök üdvözli a megjelenteket. A magyar közvélemény a súlyos erőpróba¹⁰⁷ után fokozott teljesítményt vár a Magyar Párt parlamenti csoportjától és ez Isten segítségével, magyar igyekezettel meg is fog történni. Isten áldását kéri a parlamenti csoport munkájára.

1. Tárgyaltatnak a választási visszaélések. Az értekezlet megállapítja, hogy csendőri erőszakoskodás, közigazgatási törvénytelenések kezdet fogtak a bírák urnalopásával, hogy a kormány számára biztosítható legyen a megkövetelt országos százalék.¹⁰⁸ Miután az egész ország együttes eredményének megbolygatására az eddigi tapasztalatok után semmi remény sincs, a parlamenti csoport kimondja, hogy

a Kamarában több nagy párt példájára deklaráció felolvasására szorítkozik, erre az elnököt fel is kéri, a Szenátusban azonban szóvá akarja tenni a közs. szenátorválasztással kapcsolatosan tapasztalt sorozatos visszaéléseket, éspedig a háromszéki választás megtámadását Sándor Józsefre, az udvarhelyiét ellenben Gyárfás Elemérre bízva.

2. Elnök bejelenti, hogy három mandátuma közül a kolozsvárit fogja megtartani, lehetővé akarván tenni, hogy Udvarhelyből Willer József, Marosból meg Laár Ferenc pótképviselők bekerüljenek a Kamarába.

Tudomásul.

3. Gyárfás Elemér rámutat az iskolaügyek fenyegető helyzetére, Sándor József az Emke ügyének rendkívüli fontosságára hívja fel a figyelmet. Elnök elmondja a vasutasok ügyében kifejtett munkásságának eredményét, főtitkár a cenzúra túlka-

pásait ismerteti. Gyárfás a csendőrnnyugdij kérdésében a C. de Casatie legutóbbi kedvező ítélete folytán előállott új helyzetet teszi szóvá. Főtitkár jelenti, hogy a marosvásárhelyi kereskedelmi és iparkamara tervbe vett áthelyezése igen nagy nyugtalanságot keltett az egész Székelyföldön.

Az értekezlet nagy gonddal tárgyalta e kérdéseket és elhatározta, hogy azokat állandóan napirenden fogja tartani.

4. A felirati vita során a parlamenti csoport

álláspontjának kifejtése deklaráció keretében fog történni, amelyet a kamarában maga az elnök, a szenátusban pedig Sándor József olvas fel.

5. A parlamenti csoport működésének szabályozása érdekében megbízta az értekezlet a főtitkárt, hogy a legközelebbi ülésre területi és munkabeosztási tervezetet készítsen.

6. Két sürgős parlamenti felszólalás mutatkozik szükségesnek, és pedig a házi cselédek kötelező biztosításának terve ellen, másik viszont a régi P. T. Pénztár betétei kifizetésének megkezdése érdekében.

Az értekezlet megbízta Gyárfás Elemért, hogy e kérdéseket a szenátusban mielőbb tegye szóvá.

7. Szabó Béni képviselőnek

az értekezlet a jövő parlamenti ciklus tartamára is felhatalmazást ad, hogy az iparosság egyetemes érdekeiért nemzeti különbségre való tekintet nélkül harcoljon, természetesen ügyelve, hogy a Magyar Pártban tömörülő iparosság érdekei hátrányt ne szenvedjenek az általános szempontok kedvéért.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Dr. Willer József s. k.

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 272-273, gépelt tisztázat.

46.

Jegyzőkönyv

Felvételett Bukarestben, a Magyar Párt parlamenti csoportjának 1934. évi február 28-án tartott értekezletéről.

Jelen voltak: Bethlen György gróf elnök, Balogh Arthur és Gyárfás Elemér szenátorok, továbbá Gál Miklós, Jósika János báró, Laár Ferenc, Pál Gábor, Szabó Béni és Willer József képviselők, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető.

1. Főtitkár jelenti, hogy miután a választási visszaélések tömege folytán igen sok magyarlakta megye képviselet nélkül maradt, a P. CS. legutóbbi értekezletének megbízásából területi munkabeosztási tervezetet készített.

Az értekezlet a tervezetet a következő formában fogadja el:

Szatmár és Szilágy megyék ügyeit vállalja Jósika János báró.

Bihar, Kis- és Nagyküküllő ügyeit vállalja Gyárfás Elemér.

Csik megye ügyeit vállalja Pál Gábor és Gyárfás Elemér.

Háromszék megye ügyeit vállalja Szentkereszty Béla és Sándor József.

Maros, Beszterce és Máramaros ügyeit vállalja Laár Ferenc.

Alsó Fehér, Torda és Szamos ügyeit vállalja Gál Miklós.

Brassó, Szeben és Fogaras ügyeit vállalja Szabó Béni.

Temes megye ügyeit vállalja Sándor József.

Kolozs megye ügyeit vállalja Bethlen György gróf.

Krassó, Szörény, Arad, Hunyad és Udvarhely megyék ügyeit vállalja Willer József.

E beosztás mellett a P. CS. vállalja a megyei tagozatok vezetői részéről közérdekűeknek minősített, vagy támogatásra ajánlott jogos magánügyeket, természetesen figyelmen kívül hagyva a magánosok részéről közvetlenül érkező és a képviselői tiszttel nem összeférhetetlen szabályszerű ügyvédi megbízatásokat.

2. Főtitkár javaslatára

az értekezlet kimondja, hogy tagdíj címén a P. CS. tagjai havi egyezer lejt fizetnek, de csakis ülésszak idején. Szünetben tehát tagdíj nem fizetendő.

3. Főtitkár jelenti, hogy a párthelyiségben járt küldöttség a P. CS. figyelmébe ajánlotta a marosvásárhelyi kereskedelmi és iparkamara tervbe vett megszüntetésének veszélyét. Bár a küldöttség egyelőre még nem kért közvetlen intervenciót, a parlamenti csoport több tagja élénk tevékenységet fejtett ki a kamara meghagyása érdekében s az akció, miután azt román oldalról is támogatják, valószínűleg sikerre is vezet.

Az értekezlet kimondja, hogy továbbra is harcol a magyar kamaráért, és amennyiben mégis a kedvezőtlen megoldás kerülne bele a törvényjavaslat szövegébe, az ellen éles harcot fog a parlamentben is indítani.

4. Elnök közli, hogy a cenzúra túlkapási ellen tiltakozott a kormányelnöknél és a legsúlyosabb panaszokat memorandumba foglalva át is adta. A miniszterelnök megígérte a visszaélések orvoslását. Ugyancsak az elnök beszámol a magyar vasutasok ügyében tett lépéseiről. A Cfr. vezérigazgatója megígérte a kérdés újabb tanulmányozását és rajta lesz, hogy kielégítő megoldást találjon. Gyárfás Elemér rámutat, hogy az új ügyviteli szabályzat szerint nem is szabad a nyelv nem tudása címén, rövid úton elbocsátani az alkalmazottakat, hanem fegyelmi eljárást kell ellenük indítani.

A P. CS. ezen az alapon fogja az elbocsátások hatálytalanítását megkísérelni.

5. A tárgyalásra váró törvények közül

az egyenes adók reformjához Jósika János báró, a bélyegtörvényhez Gál Miklós, a forgalmi adóhoz Szabó Béni, az állambiztonsági javaslatához Balogh Arthur, a közigazgatási reformhoz Gyárfás Elemér és Willer József fognak hozzászólni.

6. Pál Gábor a névelemzés újabb dühöngéséről számol be. Laár és Gyárfás jelentik, hogy Calliani vezérigazgató a miniszter megbízásából szabályzatot készít e tárgyban, melyet a magyar egyházak, megbízottaival meg akar beszélni. Pál Gábor indítványára

a párt vezetősége az egyházakat egyöntetű eljárásra fogja felkérni.

7. A kisebbségi tanítók helyzetével behatóan foglalkozik az értekezlet és elhatározza, hogy a magyar kisebbségi tanítók elviselhetetlen nyomorát ismét a parlament elé viszi.

8. Visszatérve az 1. pont alatt érintett munkabeosztásra,

kimondja az értekezlet, hogy az egyházak ügyeinek pontos ellátása érdekében ezeket az ügyeket egy-egy parlamenti tagra bizza. Ehhez képest a római katolikus ügyeket (egyháziakat és iskolaiakat egyaránt) Gyárfás Elemér, a reformátusokéit Laár Ferenc, az unitáriusokéit Gál Miklós, a magyar evangélikusokéit és zsidókéit Willer József fogja ellátni.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Dr. Willer József s. k.

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 270-271, gépelt tisztázat.

47.

Jegyzőkönyv

Felvétetett Bukarestben, a magyar parlamenti csoportnak 1934. június 15-én, délelőtt 10 órákor tartott értekezletéről.

Jelen voltak: Bethlen György gr. elnök, Gyárfás Elemér és Sándor József szenátorok, továbbá Abrudbányay Ede, Laár Ferenc, Pál Gábor, Szentkereszty Béla br. és Willer József képviselők, utóbbi mint jegyzőkönyvvezető.

Elnök melegen üdvözli az iskolafenntartó kisebbségi egyházak képviselőit, név szerint Makkai Sándor ref. püspököt, Illyés Gyula ref. egyházker. előadó tanárt és Boga Alajos római katolikus kanonokot, az erdélyi római katolikus egyházmegye főtanfelügyelőjét, kik a magyar parlamenti csoporttal egyetértően akarnak eljárni a kisebbségi oktatást fenyegető legújabb veszedelemmel szemben.

1. Gyárfás Elemér ismerteti a közokt. miniszter¹⁰⁹ rendeltét, mellyel újabb román nyelvi vizsgára rendeli az összes kisebbségi anyanyelvű tanerőket, tekintet nélkül arra, hogy az állam, vagy az iskolafenntartó egyházak szolgálatában állanak-e, és hogy mennyi szolgálati évük van, avagy hogy képesítésüket a magyar, illetve román impérium idején szerezték-e?

Bejelenti, hogy elnökének távollétében az értekezlet többi tagjai már tanácskoztak e kérdésekről június 14-én, és szükségesnek tartották a törvénytelenül elrendelt vizsgák ügyét a külügyminiszternek¹¹⁰ is tudomására hozni. E célból memorandum készült, melyet úgy a parlamenti csoport tagjai, mint az egyházak képviselői elfogadtak és aláírtak.

Boga Alajos kanonok kifejti, hogy itt elvi kérdéssel állunk szemben és a helyzet súlyos, mert az egyházakat óriási felelősség terheli, akár alávetik magukat a törvénytelen rendeletnek, akár pedig távol tartják a tanerőket a vizsgától.

Pál Gábor javasolja, hogy mindenekelőtt keressék fel az értekezlet tagjai a közoktatásügyi minisztert, nyújtsák át neki tiltakozó memorandumukat és várják be a választ. A további magatartást ettől a választól kell függővé tenni.

Az értekezlet kimondja, hogy a parlamenti csoport tagjai és az egyházak képviselői elmennek a közoktatásügyi miniszterhez, megkísérelni a törvénytelen rendelet visszavonását. Egyhangúlag elfogadja a külügyminiszterhez intézett memorandumot és kimondja, hogy azt is küldöttségileg óhajtja illetékes helyére eljuttatni.

Elnök az ülést a küldöttség eljárásának idejére felfüggeszti.

Folytatólagos ülés ugyancsak 15-én, délután.

2. Elnök megnyitván az ülést, Laár Ferenc jelenti, hogy a küldöttség nem járt eredménnyel. Anghelescu miniszter azt a kérést, hogy a rendeletet visszavonja, avagy legalább egy évvel halassza el a vizsgákat, nem teljesítette. Hajlandó egyesekkel kivételt tenni korukra való tekintettel, avagy azért, mert képesítésüket romániai bizottság előtt szerezték, de ismételten hangsúlyozta, hogy 15 év után már mindenkinek tudnia kellene románul, és aki nem tud, azt nem tűrheti meg az oktatás intézményeiben.

Gyárfás Elemér jelenti, hogy egy küldöttség a külügyminisztériumba is elment, ahol Berbeteanu tanácsossal, az ügy alapos ismerőjével tárgyaltak. A küldöttség utalt az 1925. évi genfi tárgyalásokra, melyek eredményeképpen épp Anghelescu miniszter fontos engedményeket tett a kisebbségi iskolafenntartó egyházaknak, és amely engedményekkel a mostani rendelet éppúgy ellenkezik, mint a magánoktatási törvény 109. szakaszával. Egyben átnyújtotta a délelőtti értekezleten elfogadott és az összes jelenlévők részéről aláírt memorandumot. A tanácsos nyomban megérezte, hogy a genfi fórum rossznéven vehetné ezt a következtetlen magatartást. Hajlandó az ügyet a memorandum átnyújtása kapcsán a külügyminiszter elé terjeszteni, de előbb bocsássák rendelkezésére az egyházak a szükséges statisztikai adatokat. Felszólította a küldöttséget konkrét javaslat tételére is, mert szerinte törvényben említett tanfolyam nem vezet eredményre, ha azt az érdekeltek nem veszik komolyan. Gyárfás azt felelte, hogy könnyű a megoldás: akik nem tudnak kielégítően románul, azok vagy nem taníthatnak nemzeti tárgyakat, vagy, ha tanítók, csak az I. és II.-od osztályban alkalmazhatók.

Makkai Sándor püspök a helyzetet rendkívül súlyosnak látja, amellyel csak teljes összetartással, együttes fellépéssel tudunk megbirkózni. Nagyon nagy gondot kell

fordítanunk az érdekelteknek és a közvéleménynek helyes informálására is: nem szabad jogosulatlan reményeket sem támasztanunk, de azt viszont látniuk kell a tanítóknak, hogy mi minden jó szándékkal és minden rendelkezésre álló eszközzel iparkodunk az ő existenciális érdekeiket megvédeni. Ha tehát elhatározzuk, hogy továbbra is egyetértően járunk el, három kérdést kell tisztáznunk: 1. a kiadandó kommuniké szövegét, 2. a tanerők informálásának mértékét és módját és 3. a szükségessé váló közös rendelkezések tartalmát. Szerinte a tanítók vezetőit bizalmas megbeszélésre kell az egyházak vezetőinek összehívni, őszintén feltárva előttük a helyzetet és az egyedüli helyes követendő magatartást, ilyenformán: „Mi nem rendelhetjük el a vizsgára való megjelenést, mert a rendelet törvénytelen és mi, mint erkölcsi testületek, nem tehetünk olyan intézkedést, amely a törvénytenségre és a kisebbségek eltiprásába való belenyugvás látszatát kelthetné.

Ámde ismerjük súlyos helyzeteket, tudjuk, hogy a vizsga számotokra existenciális kérdés, azért azt tanácsoljuk, hogy jelentkezzenek vizsgára. Ha ez balul fog kiütni: mi továbbra is küzdeni fogunk értetek, és minden el fogunk követni a kényeretek megmentésére. A vizsgától való eltiltásra, melyet oly sokfelé várnak, nem vállalkozhatunk, mert az egyházak ellen kiszámíthatatlan üldözés indulna meg, s ennek is az összesség szenvedné meg a következményeit.”

A püspök úrnak általános helyesléssel fogadott szavaihoz alelnök hozzáteszi, hogy máris feltétlen szükségét látja a Nemzetek Szövetségéhez intézendő panasznak. Boga Alajos és Pál Gábor, valamint Gyárfás Elemér ezt a panaszt a maguk részéről is sürgősnek vélik, ellenben a névelemzés visszaélései elleni panaszt szeptemberben óhajtanák csak benyújtani, mivel a következő iskolai év kezdetén előreláthatólag bőséges anyagunk lesz a beadvány alátámasztására.¹¹¹

Az értekezlet feltétlenül szükségesnek látja, hogy egyházi és iskolai téren az állam elnyomó politikájával szemben az összes magyar egyházak és a Magyar Párt egyöntetűen járjanak el. Felkéri az egyházak vezetőit e jegyzőkönyv megküldése kapcsán, hogy a tanerők nyelvvizsgálója ügyében tegyék magukévá Makkai Sándor püspök úr indítványát. Tudomásul veszik az egyházak jelenlevő képviselői, hogy a Magyar Párt a vizsgarendelet ellen már most panasszal fordul a Nemzetek Szövetségéhez,¹¹² és a névelemzés elleni panasz anyagát nyomban a jövő beíratások lezárta után rendelkezésére bocsátják a Magyar Párt elnökségének. Egyben pedig úgy a parlamenti csoport tagjai, mint pedig az egyházak képviselői elfogadják a főtitkár tervezetét a jelen értekezletről kiadandó kommunikére vonatkozólag.

3. Főtitkár bemutatja az erdélyi ref. egyházkerület elnökségének a párt elnökségéhez intézett átiratát, mely arról panaszkodik, hogy az áll. iskolai és közigazgatási hatóságok megghiúsítják a 14%-os iskolai segélynek arányos felosztására vonatkozó kormányrendelet végrehajtását. Pál Gábor közli azt a bizalmas értesülését, hogy az egyes hatóságok felsőbb utasításra szabotálják az előző kormányrendeletét. Berendelték az inspektorokat és tanfelügyelőket, és megértették velük, hogy azt a rendeletet nem kell komolyan venni. A bírósághoz kell fordulni a kedvezőtlen határozatok ellen (centencios-per), és pedig az egyházi főhatóságok

perelhetnek, mert anyagi bázisukat támadja meg a törvénytelen gyakorlat. Ha a bírói fórum sem segít, úgy ezt a kérdést is a Nemzetek Szövetsége elé kell vinni.

Az értekezlet azt ajánlja az egyházaknak, hogy jogtanácsosaik tartsanak együttes megbeszélést a per megindításának módozatai felől. A parlamenti csoport a maga részéről felajánlja a tanácskozáshoz Gyárfás Elemért és Pál Gábort, mint akik a kérdés jogi és tanügyi oldalát alaposan ismerik, és mindenben meg tudják adni a szükséges útmutatást.

4. Pál Gábor felveti a rokkantak ügyének kérdését, amelyet mindenképpen kedvező megoldáshoz kell immár juttatni. Főtitkár utal a legutóbbi kongresszus¹¹³ tárgyalásaira, és a pénzügyminiszter¹¹⁴ ígéretére, mely szerint a szükséges pénzüsszeget beilleszti a költségvetésbe.

A parlamenti csoport bevárja a költségvetést, és ha a miniszter nem tartotta volna be ígéretét, a kérdést ismét a parlament elé viszi.

5. Bemutatja a főtitkár a Maros megyei prefektus rendeletét, melyből kitűnik, hogy a belügyminiszter¹¹⁵ ismét elrendelte a városneveknek a magyar lapközlemények szövegében kizárólag románul leendő kiírását, ugyanezt a szellemet árulja el a postaigazgatóság legújabb rendelete, amelyből azt lehet következtetni, hogy nemcsak a város- és utcanevek, hanem a postai küldemények címzésének szövege is csak románul írható. (Mindkét rendelet másolata a jelen jegyzőkönyv mellékletét képezi.)¹¹⁶

Az értekezlet megbízza főtitkárt, hogy intézzen a kormányelnökhöz¹¹⁷ és a belügyminiszterhez újabb memorandumot a párt elnökségének nevében, tiltakozva a sajtó cenzúra és a posta túlkapásai ellen.

6. A vasutasok helyzetét ismerteti az elnök, beszámolva eddigi lépéseinek eredményéről. Mereuța vezérigazgató megígérte, hogy akik a román nyelv fogytékos tudása címén bocsátanak el a szolgálatból, azok számára iparkodni fog a nyugdíj folyósítását lehetővé, tenni és máris utasította a jogügyi osztályt e kérdés tanulmányozására.

Az értekezlet az elbocsátásra ítélt vasutasok nyugdíjazása érdekében további intenzív munkára kéri azokat a parlamenti tagokat, akik ezzel a problémával eddig is foglalkoztak.

7. A postaigazgatóság az idén folytatta, és befejezte a kisebbségi postamesterek elbocsátását elannyira, hogy immár egyetlen magyar postamester nincs, aki ne kapta volna meg a felmondást.

Miután a kérdésben a Német Párt is ugyanolyan érdekelt, mint a magyar, felkéri az értekezlet az elnököt, lépjen érintkezésbe a Német Párt vezérével, közös akció megindítása végett.

8. A szövetkezeti törvény súlyos rendelkezéseket tartalmaz a székely közbirtokosságok ellen, nemkülönben a magyar szövetkezetek nyelvhasználatának szabályozására.

Az értekezlet Abrudbányai Ede és Pál Gábor képviselőket bízza meg a Magyar Párt álláspontjának kidolgozására.

9. Elnök ismerteti Manolescu-Strunga földművelési alminiszternek a zentelkei agrárkérdésben elhangoztatott súlyos kijelentéseit, melyek szerint nem hajlandó a bírói fórumnak a magyar érdekeltekre kedvező döntését végrehajtani, és a magyar jogosultaknak jogvédelmet adni.¹¹⁸

Az értekezlet felkéri az elnököt, adjon be e súlyos jogi és gazdasági kérdés tisztázása érdekében interpellációt a miniszterelnökhöz, az igazság- és földművelésügyi miniszterhez.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Dr. Willer József s. k.

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 262-269, gépelt tisztázat.

48.

Jegyzőkönyv

*Felvétetett Bukarestben, a Magyar Párt parlamenti csoportjának
1934. június 25-én tartott értekezletéről.*

Jelen voltak: Bethlen György gr. elnök, Gyárfás Elemér szenátor, továbbá Jósika János br., Laár Ferenc, Pál Gábor és Willer József képviselők, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető.

1. Gyárfás Elemér: a katonák nagy tömegét haza szabadságolták, de a kisebbségeket magángazdaságokban munkára kényszerítik. Az ügy kényes, a helyzet nagyon kedvezőtlen, azért jóváhagyást kér ahhoz, hogy beadványban tiltakozzék a hadügyminiszternél¹¹⁹ a magyar munkáskezek elvonása, és a magyar katonáknak magángazdaságokba való törvénytelen kirendelése ellen.

Az értekezlet a fölhatalmazást megadja.

2. Főtitkár kijelenti, hogy úgy a szövetkezeti törvényjavaslat, mint pedig a már benyújtott, nemzeti munkavédelmi javaslat sérelmes a kisebbségekre, mivel itt már nemcsak a mérlegnek, hanem a könyvelésnek és levelezésnek is román nyelven leendő vezetését akarják megkövetelni.

Az értekezlet megbízza a főtitkárt, hogy e sérelmes tervek ellen a többi kisebbségi párttal egyetértő küzdelmet szervezze meg.

3. Pál Gábor: a magyar lapok egyfelől végzetes tájékozatlansággal írnak, másrészt nem törődnek a párt érdekeivel és szempontjaival. Az Ellenzék semmittevéssel vádolja a p. cs.-ot, két román nemzeti párti képviselőt pedig fölmagasztal, mint akik törődtek a magyar tanerőkkel. Maga a Keleti Újság is érthetetlen: Laár Ferenc beszédét nem közli, ellenben Lőrinczy Ferenc tanítónak a magyar p. cs. elleni támadását szó szerint lehozza. A Székelyföldben Molnár Dénes megrója a Magyar Pártot, mert nem törődik a Székely Autonomiával, holott az igazság az,

hogy éppen a Magyar Párt karolta föl és szolgálja a kérdést. A tájékozatlanság eredménye, hogy a kolozsvári tagozat iparos szakosztálya olyan dolgokat követel a p. cs.-tól, amelyek ellentétesek a párt programjával. Az ügyvédek neheztelnek, mert nem védtük meg az érdekeiket a konverziós törvény tárgyalása alkalmával, holott ez rendkívül fonák helyzetbe hozta volna a pártot, különben is láttuk azt a felzúdulást, amellyel Kräutter német képviselőnek ilyen szellemű kísérletét fogadta a parlament. Fontosnak tartaná a magyar lapok szemmel tartását, valamint magyar és román lapok szemelvényeinek összegyűjtését.¹²⁰

4. Ugyancsak Pál Gábor ismerteti a költségvetési anomáliákat, kifejti a föld- és házadó körüli igazságtalanságokat. A házbér-kiegészítéseket nem fizetik, de a jövedelmet az adóba beszámítják. A mozikoncessziók után az Astrának évi kilencmillió jövedelme van, a kisebbségi kultúrintézmények egy fillért se kapnak. Az állam által kezelt erdők járulékát ma a gondnokságok önkényesen állapítják meg. – A Casa Scoalelor iskolaépítési segínyt vagy kölcsönt nem ad, de a szegény községekre ráerőszakolják az építési kötelezettséget. A kórházi költségek Dániában a költségvetés 24%-át teszik nálunk 2,9%-át, de ezt is másra fordítják. A lelkeszi kongruának egyforma arányban történő folyósítását kellene követelni. Beszél a zaklatásszerű házkutatásokról. A polgárok tömegeit letartóztatják, összeverik s később, kiderül, hogy ártatlanok.

5. Elnök ismerteti a vasutasok és postások elbocsátásának ügyét.

Az értekezlet fölkeri az elnököt és Gyárfás Elemér szenátort a miniszternél¹²¹ való újabb interveniálásra.

6. Főtitkár jelenti, hogy Maros megyéből ki akarnak szakítani néhány községet, és azokat az Erdőszentgyörgyön, Udvarhely megyében szervezendő járásbíróshoz szándékoznak csatolni.

Az értekezlet a járásbíróssággal kapcsolatos intézkedések ellen nem tiltakozik, de a politikai netáni átkapcsolás ellen minden rendelkezésre álló eszköz igénybevételét szükségesnek tartja, a Maros megyei magyarság gyöngítésének megakadályozása érdekében.

7. Főtitkár jelenti, hogy Kristóf György egyetemi tanár román nyelvű magyar irodalomtörténetet adott ki Bitay Árpád fordításában.¹²² Kéri a szerzők, hogy a főtitkár iparkodjék a művet a parlament tagjai közt eladni.

Az értekezlet e kívánság teljesítését nem engedélyezi, mert fölösleges ellenszenvet váltana ki anélkül, hogy bármiféle eredményre kilátás volna.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Dr. Willer s. k.

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 27-28, gépelt tisztázat.

49.

Jegyzőkönyv

*Felvétellett Bukarestben, a Magyar Párt parlamenti csoportjának
a magyar iskolafenntartó egyházak képviselőinek bevonásával
1934. november 27-én tartott értekezletéről.*

Jelen voltak: a Magyar Párt parlamenti csoportja részéről: Bethlen György gróf elnök, Gyárfás Elemér szenátor, Abrudbányay Ede, Gál Miklós, Laár Ferenc, Pál Gábor, Szentkereszty Béla báró és Willer József képviselők, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető.

A református egyház részéről: Makkai Sándor dr. püspök, Illés Gyula dr. és Mester Mihály előadó tanácsosok és Kovács András dr. egyházkerületi ügyész.

A római katolikus egyház részéről: Boga Alajos dr. kanonok, főtanfelügyelő és Lőrincz Lajos dr. liceumi igazgató.

Az unitárius egyház részéről: Boros György dr. püspök és Mikó Lőrinc dr. előadó.

Bethlen György gr. elnök üdvözli a megjelenteket, és az értekezletet megnyitja.

Boga Alajos dr. megemlékezik az iskolafenntartó egyházaknak két ízben tartott együttes értekezletéről,¹²³ majd ismerteti a felekezeti tanerők román nyelvi vizsgájának gyászos eredményét. Végleges adatok még mindig nem állnak rendelkezésre, de azt már bizonyosan tudjuk, hogy a tanerők több mint 70%-a elbukott. Emellett a vizsga nem is teremtett végletes helyzetet, mert máris repülő bizottságokat küldött ki a miniszter¹²⁴ Pteancu vezérfelügyelő elnökletével, amelyek sorra járnak az iskolákat, és részletes jegyzőkönyvet vesznek fel a tanerők nyelvtudásáról, tekintet nélkül arra, hogy a vizsgán átmentek-e vagy nem. Így sül ki a megbukottakról, hogy tudnak románul, míg az átmentekről megállapítódik, hogy semmit sem tudnak. Felmutatja ennek illusztrálására a székelyudvarhelyi tanítónőképző intézetben felvett jegyzőkönyvet. A tanítók az utcára kerülnek, a tanárok helyzete válságos, és az egész magyar oktatásügy veszélyben forog. Meg kell kísérelni, hogy a minisztert emberségesebb elhatározásra bírjuk, mert a 180087. sz. rendelet végrehajtása tanügyünk csődjét, és a tanítók nagy részének koldusbotra juttatását jelentené.

Gyárfás Elemér szenátor: a r. kat. igazgatótanács foglalkozott a kérdéssel, és arra a meggyőződésre jutott, hogy nem volna helyes új vizsgát kérni az elbukott tanítók számára, mert ez kényes jogi helyzetet teremtene az iskolafenntartó egyházak számára a tanítókkal szemben, gondolnunk kell a magánjogi igények elleni védekezésre. Legsúlyosabb most a január 1-i terminus, amikor több száz tanítót kellene kimozdítani jelenlegi helyéről, ezt a veszedelmet hárítsuk el mindenekelőtt.

Az igazgatótanács kimondotta, hogy a kontenciós pert megindítja, nehogy kiessenek a terminusból. De ha a többi egyház nem perel, a katolikus egyház is visszavonja a keresetet.

Makkai Sándor ref. püspök: a kérdésnek két oldala van, egy elméleti és egy gyakorlati. A felekezeti értekezleten épp azért tartottuk szükségesnek egy újabb vizsga kérését az elbukottak részére, mert beláttuk, hogy a gyakorlati szempontot ma már nem hagyhatjuk figyelmen kívül. Nem tagadhatjuk, hogy ha nem is adtunk ki hivatalos rendeletet, mégis csak azt tanácsoltuk a tanítóknak, hogy álljanak vizsgára. A legelső felekezeti értekezleten tehát már úgy láttuk, hogy kénytelenek vagyunk feladni az elvi álláspontot. Ha nem kérjük az új vizsgát, a tanítók nem fognak románul tanulni, és a helyzet előbb-utóbb menthetetlenné válik. Itt tehát az idővesztés is veszélyt rejt magában, mert ha most nem vívjuk ki a vizsgát, megint nem marad elegendő idő a tanulásra. Már a nyáron számba vettük erőforrásainkat, s ma is meg kell fontolnunk: ki fogja eltartani az utcára kutasított tanítók családját? Tudnunk kell, hogy nem leszünk erre képesek, márpedig a kenyéretől megfosztott szerencsétlen ember fajának söpredékévé és árulóává lesz. Ha végiggondoljuk a kérdés gyakorlati oldalát: új vizsga kérésével csökkentettük a felelősségünket azokkal szemben, akik újra megbuknak. Viszont sokan át fognak menni, tehát lényegesen csökkentettük azok számát, akiket mégis csak nekünk kell majd eltartani. Az elvi állásfoglalással el is késtünk, de kivédhetetlen bajt is zúdítana ránk: összes tanerőink kenyér nélkül maradnának, és összes iskoláinkat bezárnák. Van-e nábob, aki ontja majd az aranyakat annyi ember eltartására? Nincs. Márpedig elvi álláspontot csak úgy foglalhatunk el, ha annak összes következményeivel számot vetettünk. Elismeri, hogy az elv föladása megalkuvást jelent, de könnyelműen nem tehetünk mindent kockára. Az újabb inspektorjás zavarossá tette az eredményt, s ezt nekiszögezhetjük a miniszter mellének: ma már senki sem ismeri ki magát, az eredmény irreális, legjobb tehát az elbukottak részére augusztusban új vizsgát hirdetni, melyre alaposan elkészülhet mindenki.

Gyárfás Elemér: nem az elvi és gyakorlati szempont áll itt egymással szemben, hanem két különböző taktika. Ma még nem szükséges feladni az elvet, mert elég azt kérnünk egyelőre, hogy engedélyezze a miniszter a mai állapot fenntartását az iskolai év végéig. Ha tárgyilagos volna a vizsgáztatás, nem szólna. De mikor azt látjuk, hogy különböző bizottságok különböző mértékkal mérnek, és a tudás helyett elfogult politikai szempontok érvényesülnek, akkor nem tarthatjuk valószínűnek az újabb vizsga sikerét, tehát mindenképp el kellene kerülni azt a vizsgát.

Pál Gábor: minden fórumot és minden eszközt igénybe kell venni, még ha egyes lépések nem is kecsegtetnek sikerrel, különben a tanítószeg ellenünk fordul. Így be kell adni Genfben a panaszt és a kontenciós-pert is meg kell indítani. A parlamentben most csak lehurrognának, nincs meg a kedvező légkör, tehát csak ártanánk az ügynek. Most nem demonstrációra, hanem segítségre kell törekednünk.

Makkai Sándor ref. püspök: nem szabad felednünk, hogy mi szemben állunk nemcsak a román kormánnyal, hanem még inkább szembefordul velünk saját tanítószegünk. Hihetetlen naivitással bírálják tetteinket, s bizonyos lépésektől csodás eredményeket várnak, így pl. rendületlenül hiszik, hogy ha a király elé

járulnánk, ő segítene rajtuk. Nekünk tehát valamit tennünk kell, és meg kell beszélnünk, hogy mit mondjunk odahaza az embereknek.

Boga Alajos: csakis egyöntetűen járhatunk el, különben felőrölnék a méltatlan és igazságtalan támadások.

Szentkereszty Béla báró: Pál Gáborral szemben erős parlamenti harcot követel, mert csak ezzel nyugtathatjuk meg az otthoni érdekeltségeket. Áthidalná Makkai püspök és Gyárfás Elemér álláspontját: a miniszter előtt a tárgyalást úgy kellene vezetni, hogy ő jöjjön a vizsga felajánlásával, tehát ne mi kérjük azt.

Bethlen gróf elnök: a kontenciós-pert feltétlenül be kell adnunk, mert ha a terminusból kiesünk, olyan mulasztást követünk el, amelyet többé nem reparálhatunk. Ellenben, ha mostani eljárásunk eredménnyel jár, és a perre többé nem lesz szükség, akkor azt bármikor visszavonhatjuk. Lehet, hogy az atmoszféra nem alkalmas, mégis el kell járnunk a kormánynál, mert halasztásunkat hanyag nemtörődömségnek vennék. Különben is olyan árnyalatokról volna szó, lépésünk netáni elhalasztásánál, melyet otthon meg se tudnánk magyarázni.

Illés Gyula dr.: egyetért Boga Alajos dr.-ral abban, hogy csak teljes összhangban és nagy körültekintéssel kell eljárnunk. Valóságos forrongás van a tanítók között, akik azt is elhitték, hogy a tanárok és tanítók közötti különbségtétel a tanügyi előadóktól származik, akik mindannyian tanárok. A tanítók azt mondják, hogy ők az egyházak egyedüli számkivetettjei. Az újságok lelkiismeretlenek és tájékozatlanok, támadásaik csak lelketlen izgatás számba mennek.

Laár Ferenc: Akkor is el kell menni a miniszterhez, ha nem bízunk az eredményben. Tapasztalati tény, hogy amit ismételt elutasított, azt később mégis teljesítette.

Boross György unit. püspök: a miniszterhez sürgősen elmegyünk. De ha ez nem jár eredménnyel, akkor a felsőbb helyre való folyamodást nagyon meg kell gondolnunk. Kedvező beavatkozásra a kormánnyal szemben és a mi javunkra alig van kilátás, ellenben olyan helyzetnek tehetjük ki az egyházak és a Magyar Párt vezetőségét, amelyet nincs módunkban elhárítani.

Bethlen György gr. elnök kimondja a tanácskozáson kialakult határozatot:

Küldöttségileg felkeresik az értekezlet tagjai Anghelescu minisztert, kérve, hogy

a) a vizsgán elbukott tanítók nemcsak az I. és II. osztályokban, hanem a többi osztályban is taníthassák a magyar nyelven előadott tárgyakat, míg az ún. nemzeti tárgyak a nem kifogásolt tanítókra maradnának, és

b) ne tegyen különbséget tanítók és tanárok között, tehát engedélyezzen az elbukott tanítók számára is újabb nyelvvizsgát.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Willer József s. k.

jegyzőkönyvvezető

Folytatólagos jegyzőkönyv

Felvétetett 1934. november 28-án, az előző jegyzőkönyvben felsoroltak részvételével.

A miniszterrel lefolytatott tárgyalás megbeszélése után az értekező kimondja, hogy memorandumba foglalja az egyházak kéréseit, s azt valamennyien aláírják. Az egyházak s a parlamenti csoport tagjai egyelőre bevárják a miniszternek a memorandumra adandó válaszát, a további lépéseket pedig teljes egyetértésben a magyar iskolafenntartó egyházak képviselőjének bevonásával tartandó újabb értekezleten fogják elhatározni. Elfogadják a jelenlevők a sajtó részére megszüvegezett tájékoztatót.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Willer József s. k.

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 29-30, 32, 37, gépelt tisztázat.

50.

Jegyzőkönyv

Felvétetett Bukarestben, a Magyar Párt parlamenti csoportjának 1934. november 29-én tartott értekezletéről.

Jelen voltak: Bethlen György gr. elnök, Gyárfás Elemér szenátor, továbbá Gál Miklós, Jósika János br, Laár Ferenc, Pál Gábor, Szentkereszty Béla br. és Willer József képviselők, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető.

Főtítkári ismerteti az elnöki tanács és a parlamenti csoport együttes ülésén elfoglalt álláspontot, amely szerint az idej felirati vita alkalmával parlamenti bizottság kiküldését kell indítványozni, a kisebbségi problémák letárgyalására.

Az értekező megbízza Willer József főtítkárt, hogy az ismertetett kolozsvári határozatnak szerezzen érvényt felirati beszédében. Ugyancsak Gyárfás Elemér szenátort is megbízza, hogy a szenátusban emlékezzék meg a Magyar Párt részéről a kamarában előterjesztendő indítványról.¹²⁵

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Willer s. k.

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 38, gépelt tisztázat.

51.

Jegyzőkönyv

*Felvételett Bukarestben, a Magyar Párt parlamenti csoportjának
1935. február 28-án és március 1-én tartott üléséről.*

Jelen voltak: Bethlen György gróf elnök, Gyárfás Elemér és Sándor József szenátorok, továbbá Abrudbányay Ede, Gál Miklós, Jósika János báró, Laár Ferenc, Pál Gábor, Szabó Béni, Szentkereszty Béla báró és Willer József képviselők, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető.

1. Főtitkár bemutatja a szebeni tagozat átiratát, melyben bizalmáról biztosítja a pártvezetőséget és a parlamenti csoportot, intenzív munkásságot sürget, tárgyalást a miniszterekkel, audienciát a királynál, ha pedig ezek a lépések nem használnának, úgy a népszövetségen kívül a békeszerződéseket aláírt nagyhatalmak intervencióját is ki kell kérni.

Az értekezlet köszöni a bizalmat, a kormánnyal való tárgyalásokat a parlamenti csoport már a legközelebbi jövőben megkezdi, a népszövetségi panaszokat eddig se kerültük el, azonban a külföldhöz segítségért fordulni nem volna tanácsos, de az ilyen lépéstől eredményt se lehet várni.

2. Főtitkár jelenti, hogy a magyar állami alkalmazottak elbocsátása egyre tart, s akik még szolgálatban vannak, azokat is fenyegeti a nyelvvizsga, vagy ennek alapján a fegyelmi bíróság réme. A baj most átharapódzott úgyszólván az összes közalkalmazottakra úgy, hogy immár a következő kategóriákra kell kiterjesztenünk a küzdelmet:

- postások,
- vasutasok,
- bíróságiak,
- közigazgatásiak,
- állami tanerők és
- felekezeti tanerők.

Felmutatja a közlekedési miniszternek és a postaigazgatóságnak rendeleteit, amelyek nyilvánvalóan az összes kisebbségi alkalmazottak eltávolítását tűzik ki célul, amennyiben a segéd- és kezelőszemélyzethez tartoznak. Felolvassa a mindenfelől beérkező tagozati jelentéseket, amelyek a legnagyobb mértékben nyugtalanítók. A felekezeti tanerők helyzete a Népszövetséghez intézett panasz¹²⁶ hatása folytán enyhült, a közoktatási miniszter szóbeli kijelentése legalább is megnyugtató, ámde írásos rendelet még nem látott napvilágot.

Egyúttal beszámol a főtitkár arról a tanácskozásról, amelyet több tagja a p. cs. elnökünk távollétében lefolytatott a kormánynál szükségesnek mutatkozó legsürgősebb lépések felől. E megbeszélésen összegyűjtött anyagot az értekezlet tüzetesen megvitatja. Mindenekelőtt megállapítja, hogy az összes kisebbségi sérelmek, illetve kívánalmak újabb egybefoglalása most nem volna célra vezető, mert egy nagyobb

lélegzetű emlékirattal a kormánynak – ülészak vége felé – nincs is ideje foglalkozni. Azért sokkal helyesebbnek mutatkozik azoknak a kérdéseknek kiválasztása, melyek föltárása már napokkal sem odázható el.

Az értekezlet elhatározza, hogy az elnök vezetésével teljes számban megjelenik a miniszterelnök előtt, és föltárja előtte azt a tarthatatlan helyzetet, amely különösen a következő kérdésekben észlelhető országszerte:

tisztviselők elbocsátása,

ipari és kereskedelmi vállalatokban a kisebbségi alkalmazottak kenyerének veszélyeztetése, különös tekintettel a Vajda-féle akcióra¹²⁷ és a munkaügyi miniszternek¹²⁸ a nemzeti munka védelméről szóló törvény végrehajtására kiadott rendelete,

az adókivetés és

adóvégrehajtás kisebbségellenes módjára,

a 14%-os iskolai adó törvénytelen és igazságtalan felosztása és

a magyar lakta vidékeken immár elviselhetetlenné vált csendőri brutalitások.

E kérdéseket a parlamenti csoport külön-külön emlékiratokba foglalja, és azokat a kihallgatás alkalmával átadja a miniszterelnöknek.

3. Gyárfás Elemér beszámol a büntető törvénykönyvnek szenátusi tárgyalásáról. Két intézkedés mutatkozott különösen veszélyesnek, és pedig a részvénytársasági, illetve egyéb ipari v. kereskedelmi vállalatok vezetői részéről elkövetett bűncselekményeknek a vállalat, illetve testület sorsára való végzetes kihatása és a román állam vagy nemzet tekintélyét v. érdekeit sértő híreknek külföldön való terjesztése még az esetben is, ha azok a valóságot fedik, amennyiben e tekintélynek vagy érdeknek ártó szándékból közöltettek. A szándék elbírálása mindig egyéni, szubjektív benyomások alapján történik, s így az említett büntető szakasz bármely sajtóközleményre, sőt népszövetségi panaszra ráhúzható. Az első sérelmes intézkedést sikerült kielégítően megjavítani, a külföldi hírterjesztésre vonatkozó veszedelmes szakasz azonban a végleges szövegben is megmaradt.

Az értekezlet kimondja, hogy e törvényszakasz ellen a képviselőházban folytatni kell a küzdelmet.

4. A főtitkár jelenti, hogy bizalmas úton hozzájutott két revizori rendelethez, amelyek Háromszék megyében felnőttek oktatása címén, az Astra köpönyege alatt, az állítólag elmagyarosított románok visszahódítása érdekében esti tanfolyamok tartását követelik.

Szentkereszty Béla igen aggasztónak mondja a helyzetet, magyarul folyik mindenfelé a székelyek, „fölvilágosítása,” és a tudatlan nép bedől az „apostoloknak”.

Abrudbányay Ede ezzel kapcsolatban rámutat a magyar egyházak kulturális egyesületeinek üldözésére, működésük tervszerű megakadályozására.

Az értekezlet megbízza Szentkereszty Béla bárót, hogy a kérdéses rendeletek felől hiteles információt szerezzen, az Abrudbányai Ede részéről fölemlített sérelmet pedig a parlament elé viszi.

5. Szentkereszty Béla jelentést tesz az uzoni antirevizíós ülésen hatósági asszisztenciával lefolyt magyargyalázásról, és a vármegyéjében naponta előforduló közigazgatási vissza-élésekről.

Az értekezlet megbízza Sándor József szenátort, hogy a háromszéki sérelmeket a Szenátusban tegye szóvá.

6. Pál Gábor fölemlíti, hogy Goga Oktavián egy parlamenti beszélgetés során érdeklődött a székely autonómiára vonatkozó követelésünk lényege iránt. Meg kell találni az alkalmat, hogy Goga a szükséges fölvilágosítást megkapja.

A felvilágosítást valamelyik székely vármegye tagozati gyűlésén kell megadni, előre megállapított szöveg szerint.

7. Az adójavaslatok elleni felszólalásra

az értekezlet Gál Miklós jelöli ki.

8. Pál Gábor a tagdíjgyűjtés hatósági megakadályozását említi föl. Hibát követnek el a tagozatok is, amikor a gyűjtőívet mindenféle hangzatos feliratokkal látják el. A hatóságok ezekbe kapaszkodnak bele. Egyébként a tagdíjgyűjtés törvényes jog, amelyet a brassói tábla is elismert.

A tagozatokat ki kell oktatni, hogy gyűjtőíveik fejéül kizárólag a tagdíjgyűjtés tényét igazoló felírást alkalmazzák, ellenben kerüljenek minden hangzatos felszólítást.

9. Szabó Béni több fájdalmas iskolaügyi sérelmet tesz szóvá. A magyar tagozatokat az állam sorra beszünteti az elemi iskoláknál. Mindenáron felekezeti iskolát kell létesíteni a megszűnt áll. tagozatok helyébe. Nincs megfelelő olvasókönyve a magyar népnek. Az elnök felvilágosításul közli, hogy legközelebb megjelenik a Minerva képes ABC-je.¹²⁹

A nyilvánossági jogot ott sem adják meg, ahol az iskolafenntartó kimutatja az összes törvényes kellékek fennforgását. Főtítkárr közli, hogy a Comisia Permanenta egész sorát megadta a kedvező véleményeknek, a miniszter azonban csak azokat a határozatokat írja alá, amelyek kedvezőtlenek, míg a kedvező javaslatok halomba gyűjtve várnák az aláírást, de hiába.

A posta kezdi visszalökni a magyar szövegű táviratokat.

Végül rámutat a párt ellen egyre gyűlölködőbb hangú izgatásra, amely a hiszékeny tömegek előtt meghallgatásra talál. Ez ellen okvetlen tenni kell valamit.

Az értekezlet kimondja, hogy az összes magyar lakta vidékeken propaganda-gyűléseket kell tartani, mihelyt a parlamenti ülészak bezárul.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Willer József s. k.

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 39-40, gépelt tisztázat.

52.

Jegyzőkönyv

Felvétellett Bukarestben, a magyar parlamenti csoportnak 1935. november 26-án tartott értekezletéről.

Jelen voltak: Bethlen György gróf elnök, Abrudbányay Ede, Jósika János báró, Pál Gábor, Gál Miklós, Szabó Béni, Szentkereszty Béla báró és Willer József képviselők, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető.

1. Szentkereszty Béla jelenti, hogy a háromszéki tagozat nov. 20-án igen fontos intéző bizottsági ülést tart, melyre egy parlamenti tag kiküldését kéri.

Az értekezlet fölkeri Pál Gábort, szíveskedjék az ülésen megjelenni.

2. Főtítkárral jelenti, hogy a miniszterelnökhöz benyújtott memorandumokba foglalt kívánságok közül egyetlen egy sem talált meghallgatásra, noha ezt a miniszterelnök határozottan megígérte. Rámutat a kisebbségi tisztviselőkkel szemben tanúsított kegyetlen magatartásra, mely tetőpontját érte el a nyugdíjazási eljárás felfüggesztésében. Olyanokat is elzárnak a nyugdíj élvezetétől, akik súlyos betegségük bizottsági megállapítása alapján kérték ügyük letárgyalását.

Az értekezlet kimondja, hogy újabb küldöttséget kell a miniszterelnökhöz meneszteni, s az ügyet addig nyilvántartani, amíg a kormány emberségesebb lépésre el nem határozza magát.

3. Pál Gábor színes képét adja annak a borzalmas kegyetlenkedésnek, mellyel különösen a Székelyföld népét kezeli a csendőrség. A miniszterelnök intervenciója és a csendőrség legfőbb parancsnokának ígérete után is változatlan a helyzet. Ugyanilyen kíméletlenséget panaszol föl Pál Gábor az adóbehajtás terén is.

A parlamenti csoport ismételten fölkeresi a csendőrparancsnokot, nemkülönben a pénzügyminisztert, s ha ez a lépés sem lesz eredményes, akkor a parlament elé visz minden egyes sérelmes esetet.

4. Abrudbányay Ede szóvá teszi az erőszakos térítéseket, bemutatja az unitárius egyház által gyűjtött adatokat.

Az értekezlet a legnagyobb aggodalommal fogadja az erőszakos térítések hírére és elhatározza, hogy a kérdést a parlamentben is tiltakozás tárgyává teszi.

5. Pál Gábor megütközéssel beszél a váradi rendőrkvésztor rendeletéről, melyben eltiltja a magyar nyelv használatát még a vendéglőkben és kávéházakban is. Sürgős és erélyes közbelépést kér. Főtítkárral szükségesnek tartaná, hogy előbb szerezzük be azt a rendeletet, mert a sajtó híreire nem szabad teljes bizonyíték nélkül elindulni.

Az értekezlet megbízza a főtítkárt a kérdés tisztázásával.

6. Szabó Béni ismerteti az ipartörvény tervezetének katasztrofális intézkedéseit. Javaslatára

az értekezlet kimondja, hogy amennyiben a tervezet tényleg a mai formájában terjesztenék a parlament elé, azt a magyar p. cs. még tárgyalási alapul sem fogadhatja el.

7. Gál Miklós a vidéki sajtó alapos informálásának szükséges voltát fejti ki. A főtitkár rámutat, hogy a napilapok tartanak fővárosi tudósítót, a hetilapok pedig átvehetik idejében az anyagot. Mindenesetre üdvös volna egy központi tudósító intézmény rendszeresítése, de ez a terv eddig is az anyagiak hiányán szenvedett hajótörést.

Az értekezlet fölkéri elnök úr Óméltóságát a kérdés megvizsgálására, és a megoldás keresésére.

8. Pál Gábor fölemlíti azt az igazságtalanságot, melyet az erdélyi rokkantak és hadi nyugdíjasok az illetmények aránytalan elosztása miatt kénytelenek elszenvedni.

A p. cs. tárgyalni fog a többi parl. párt érdekeltjeivel, hogy ez a régi erdélyi sérelem végre orvosoltassák.

9. Elnök bemutatja a felirati vita során felolvasandó pártdeklaráció tervezetét.

Az értekezlet egyhangúlag elfogadja a bemutatott szöveget, melyet a legégetőbb sérelmek felsorolásával ki óhajtana egészíteni, és fölkéri az elnököt, hogy a deklarációt a párt nevében terjessze a parlament elé.

10. Főtitkár jelenti, hogy a közigazgatási törvény tervezete átment a szenátuson, azt a kamara szakbizottsága is letárgyalta a nyári szünetben, s legközelebb megkezdik annak kamarai tárgyalását.

Az értekezlet megbízza a főtitkárt, hogy a javaslathoz a párt nevében szólaljon fel, és tiltakozzék különösen a kisebbségi nyelvhasználatot eltiltó intézkedések ellen.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Willer József s. k.

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 41, gépelt tisztázat.

53.

Jegyzőkönyv

Felvételett Bukarestben, a Magyar Párt parlamenti csoportjának 1936. évi március 4-én tartott üléséről.

Jelen voltak: Bethlen György gróf elnök, Gyárfás Elemér és Sándor József szenátorok, Abrudbányay Ede, Gál Miklós, Jósika János báró, Laár Ferenc, Pál Gábor, Szabó Béni Szentkeresztly Béla báró és Willer József képviselők, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető.

1. Főtitkár jelentést tesz arról a katasztrófáról, mely a magyarságot a közalkalmazottaknak nyelvvizsga ürügyével történt elbocsátása révén érte.

Az értekezlet elhatározza, hogy memorandummal fordul a miniszterelnökhöz, rámutatva a magyar postások, vasutasok, felekezeti és áll. tanerők, bírósági és közigazgatási alkalmazottak kálváriájára, kérve, tartsa be egy év előtt tett ígéretét és hasson oda, hogy az elbocsátottak legalább nyugdíjaikat kapják meg.

2. Gyárfás Elemér hosszabb előadásban mutat rá a Vajda-féle akció elferdített alkalmazásának szörnyű hatásaira, a nemzetiség önkényes megállapításának pusztító következményeire, a munkavédelmi törvénynek a kisebbségekkel szemben történő igazságtalan, miniszteri ígéretet meghazudtoló alkalmazására és az ipar-törvény tervezetének veszedelmeire.

Az értekezlet magáévá teszi Gyárfás Elemér fejtegetéseit és kimondja, hogy a parlamentben és azon kívül elszánt védelmet fejt ki a magyar kisebbségi elemek tudatos apasztására, elsorvasztására és tönkretételére irányuló törekvésekkel szemben.

3. Gyárfás Elemér rámutat az új Btk. intézkedésére, amely lehetetlenné teszi a hírszolgáltatást, érzékeny büntetéssel sújtva a külföldi hírterjesztést, még ha a hírek a valóságot fedik is. Így a népszövetségi panaszt is büntetni lehet. Elnök közli, hogy a tervezetnek e szakasza ellen benyújtottuk Genfben a panaszt.¹³⁰

Az értekezlet a panasz benyújtását meglelégedéssel veszi tudomásul, egyben a parlamenti tiltakozást is feltétlenül szükségesnek minősíti.

4. Szentkereszty Béla báró bemutat két rendeletet, mely a háromszéki prefektus hatalmaskodásaira világít rá. Abrudbányay Ede ugyancsak a Székelyföldön dívó kisebbség-üldözésekre sorol föl megdöbbentően jellemző adatokat.

Pál Gábor indítványára sorra fölemlítik a jelenlevők a kultúregyesültek működésének megakadályozását, a vallásos összejövetelek betiltását, a botrányos végrehajtásokat, a csendőrség brutalitásait.

Kimondja az értekezlet, hogy a közélet minden terén mutatkozó sérelmes elbánás, visszaélés, brutális bánásmód példáit összegyűjti, s ez iránt a központ útján felkéri a tagozatok adatszolgáltatását.

5. Elnök összefoglaló visszapiillantásban rámutat a sajtó szerepének fontosságára és az összefogás szükségességére.

Az értekezlet szükségesnek tartja, hogy beható propaganda indíttassék a Magyar Pártot támogató sajtóorgánumok felkarolására, s a többi kisebbséggel, főleg a németekkel való együttműködés megteremtésére. Különös súly fordítandó a felekezeti közti értekezletek rendszeresítésére.

6. Pál Gábor a községi és megyei közigazgatás szabályainak széles körű ismertetését kívánja, mert a nép tájékozatlan.

Gyárfás Elemér szükségesnek tartja fiatal munkaerők díjazás melletti alkalmazását az iskolaügyek ellátására, a jogszabályok összegyűjtésére és a felekezetek közti kapcsolat megteremtésére.

Az értekezlet az indítvány tanulmányozására a központi vezetőséget kéri fel.

7. Az adótörvény fonákságainak és a sérelmes behajtásnak a parlament előtt való megvilágításával

az értekezlet Gál Miklós bízta meg.

8. Szabó Béni hosszabb előterjesztésben tárja föl a) az iskoláztatás sérelmeit, b) a Minerva ABC könyvének terjesztése címén elszenvedett üldöztetéseket, c) a párt elleni izgatásokat, d) 370 esküt nem tett vasutas nyugdíjazásának szándékos megakadályozását, e) a kenyérbélyegek körüli bajokat.

Az értekezlet magáévá teszi a panaszokat, s azokat a parlament elé viszi.

9. Az eddig ismert parlamenti munkaanyagra való tekintettel az értekezlet megbízza:

a) Jósika Jánost és Laár Ferencet a költségvetés, b) Gál Miklóst a Büntető Törvénykönyv és c) Abrudbányay Edét a szövetségi törvény tárgyalása alkalmával leendő felszólalással.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.
elnök

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 228, gépelt tisztázat, jegyzőkönyvvezetői aláírás nélkül.

54.

Jegyzőkönyv

*Felvétetett Bukarestben, a Magyar Párt parlamenti csoportjának
1936. november 23-án tartott értekezletéről.*

Jelen voltak: Bethlen György gróf elnök, Balogh Arthur, Gyárfás Elemér, Sándor József szenátorok, továbbá Abrudbányay Ede, Gál Miklós, Jósika János báró, Laár Ferencz, Pál Gábor, Szentkereszty Béla báró és Willer József képviselők, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető.

1. A parlamenti csoport tagjai beható eszmecserét folytatnak a politikai helyzetről, és megbeszélik a válasz felirati vita alkalmából elhangzó felszólalás anyagát.

Kimondja az értekezlet, hogy a párt álláspontját a felirati vita során a kamarában óhajtja kifejtetni, s ezzel Willer József főtitkárt bízta meg.

2. Elnök közli, hogy az Udvarhelyen megjelenő „Glas românesc din regiunea secuizată” c. lap nov. 21-i számában¹³¹ napvilágot látott magyargyalázás, és Szent Bertalan éjszakával való fenyegetődés miatt megtette a bűnvádi feljelentést.

Az értekezlet tudomásul veszi az elnök intézkedését, ezen kívül szükségesnek tartja, hogy az esetet a cenzúra részrehajló működésének megvilágítására a parlamentnek is hozzák tudomására, a felirati beszéd kapcsán.

3. Főtitkár ismerteti a tervbe vett új sajtótörvény felől eddig kiszivárgott híreket, de hangsúlyozza, hogy azok nem hitelesek, s a tervezetnek még alapvető intézkedései felől sem jutott a kormány megállapodásra.

A parlamenti csoport teljesen átérzi és fölfogja azokat a nagy érdekeket, melyek a sajtótörvény elfogadható formájához fűződnek és kimondja, hogy az előzetes tanácskozásokat élénk figyelemmel kíséri, s így a magyarságra netán sérelmes elgondolásokat iparkodik a javaslatból kiküszöbölni, még mielőtt az a parlament elé kerülne; a javaslat bemutatásakor pedig a parlamenti tárgyalás előtt külön értekezleten óhajt azzal foglalkozni.

4. A hitelszövetkezetek tudvalevőleg érzékeny károkat szenvedtek a konverzió folytán.

A parlamenti csoport illetékes helyen közbenjár e veszteségek kártalanítása érdekében, amit egyébként a törvény is előír.

5. Pál Gábor elmondja, hogy az új közigazgatási törvény a községek vagyonkezelésére sok olyan intézkedést tartalmaz, amely eltér a régi szabályoktól.

Az értekezlet elhatározza, hogy népies ismertetést dolgoztat ki a községi tanácsok teendőire nézve, a legfőképpen pedig a közmunka-szolgáltatásokról, községi és megyei taxákról és póttaxákról. Ott, ahol a törvény homályos: a parlamenti csoport ki fogja kérni Iuca miniszter¹³² magyarázatát.

6. Az elbocsátott közalkalmazottak nyugdíjaztatását a pénzügyminiszter¹³³ a parlament nyílt ülésén elemi kötelességnek minősítette, a miniszterelnök viszont a parlamenti csoport küldöttsége előtt ez irányban ígéretet is tett. Intézkedés azonban nem történt.

Az értekezlet kimondja, hogy a kormánynál újabb lépéseket tesz, és megkísérli azt ígéretének betartására rábírni.

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.
elnök

jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 292, gépelt tisztázat, jegyzőkönyvvezetői aláírás nélkül.

55.

Jegyzőkönyv

Felvétetett Bukarestben, a magyar parlamenti csoportnak 1937. január 21-én tartott üléséről.

Jelen voltak: Bethlen György gróf elnök, Sándor József szenátor, Abrudbányay Ede, Gál Miklós, Laár Ferenc, Pál Gábor, Szabó Béni, Szentkereszty Béla báró és Willer József képviselők, utóbbi, mint jegyzőkönyvvezető. (Jósika János báró táviratilag kimentette elmaradását azzal, hogy külföldi útjáról még nem érkezett vissza.)

1. A főtitkár előterjesztése alapján az értekezlet behatóan megtárgyalta az ország közönségére, de elsősorban a magyar kisebbségre egyre súlyosabban nehezedő rémuralmat. A cenzúra okvetetlenkedései immár a gondolat- és vélemény szabadság és a kisebbségi nyelvhasználat teljes elnyomásává fajultak, a vallásos egyesületek, dalárdák működését nem engedélyezik, 3-4 békés polgárnak tisztes magánházban esti 7 óra utáni csöndes beszélgetését engedély nélküli gyűlésnek minősítik, s a résztvevőket letartóztatják országos érvényű kormányrendelet alapján stb. A belügyi kormány ugyan hivatalosan a kommunisták elleni rendszabályoknak minősíti ezeket az intézkedéseket, de igazi céljára fényt vet, hogy a brassói kommunista Madosz¹³⁴ organizáció szabadon gyűlésezik, agitál, míg a Magyar Pártnak semmi se szabad.

Az értekezlet megbízza az elnököt és a főtitkárt, hogy a párt nevében tárgyaljanak a belügyminiszterrel¹³⁵ és a Siguranța vezérigazgatójával, megkísérelvén egy nyugodtabb, emberségesebb légkör biztosítását.

2. Sándor József a mezőgazdaság fejlesztéséről szóló törvényjavaslat megdöbentő intézkedéseit ismerteti.

A parlamenti csoport a törvényt veszedelmesnek s elsősorban a kisebbségekre, de általában az egész lakosságra végzetesnek tartja, az ellen tehát harcolni fog a parlamentben. A párt álláspontját a Szenátusban Gyárfás Elemér, a Kamarában Gál Miklós fogja kifejezni.

3. A mezőgazdasági és kisipari hitelről szóló törvényjavaslatok rendelkezései szintén kedvezőtlenek a kisebbségi érdekeltségekre.

A Kamarában előbbi törvény ellen Abrudbányay Ede, az utóbbi ellen pedig Szabó Béni fog a párt nevében szót emelni.

4. Az állampolgári listák felülvizsgálását a belügyminiszter már elrendelte, ezen kívül állítólag törvényjavaslatot is készül a kormány betérjeszteni. Sok zaklatásra kell elkészülnünk.

Az értekezlet megbízza Gál Miklóst, hogy amennyiben ilyen törvényjavaslat tényleg tárgyalásra kerülne, követelje mindazok utólagos jelentkezésének lehetővé tételét, akik az állampolgári listából annak idején kihagyottak, vagy jelentkezésüket elmulasztották, noha rendelkeznek a felvétel törvényes kellékeivel.

5. Élénk megbeszélés tárgyát képezi a nemzeti munkavédelmi törvény kisebbségellenes végrehajtása: a magyar munkásokat és magánalkalmazottakat tömegesen fosztják meg kenyerüktől a törvénynek önkényes értelmezése révén.

A parlamenti csoport megbízza Szabó Bényt, hogy a visszaélések föltárásának lehetősége érdekében iparkodjék lehetőleg kimerítő statisztikát készíteni.

6. Pál Gábor sürgetésére

az értekezlet fölkéri az elnökséget, hogy az egyházi iskolák vezetésénél mutatkozó egyenetlenségek kiküszöbölése és a kisebbség egész egyetemét egyformán érintő szempontok szolgálása érdekében a felekezeti értekezleteket rendszeresíteni szíveskedjék.

7. Pál Gábor megemlékezik a küszöbön álló közigazgatási választásokról. Nem volna szabad megengedni, hogy a községi választásoknál a párt jelvényét igénybe

vegyék, mert az egyes csoportok közti torzsalkodások óhatatlanul ártanak a párt népszerűségének. A megyei és városi választásokra vonatkozólag bizonyos irányelveket kellene megszabni.

Az értekeztet a községi választásokat illetően osztja Pál Gábor nézetét, egyebekben a helyi viszonyokat mindenütt figyelembe kell venni a párt magatartásának eldöntésénél. A Székelyföldön nagyon kívánatos volna egységes magatartás tanúsítása.

8. Az iskolai törvények és rendeletek sok zavaros, egymással ellenkező intézkedést tartalmaznak.

Az értekeztet kimondja, hogy felvilágosító rendelkezés kiadása érdekében beadvánnyal fordul a közoktatásügyi kormányhoz.[sic!]

K. m. f.

Dr. gróf Bethlen György s. k.

elnök

Willer József s. k.

Jegyzőkönyvvezető

Fasc. 3, fol. 289-290, gépelt tisztázat.

Jegyzetek:

1. Vö. III/3. 1. pont.
2. Utalás a Néppárttal kötött csúcsai paktumra, és választási megegyezés aláírásának dátumaira.
3. Constantin Coandă tábornok, ipari és kereskedelmi miniszter.
4. 1926. október 22-én Kolozsvárt volt. Ld. még: *Jakabffy* 1926.
5. Ion Petrovici államtitkár, Ion Lapedatu pénzügyminiszter.
6. *Frământările* 1926, *Mari* 1926.
7. Mellékletben közölve. Fasc. 3, fol. 258-260.
8. „és ha fel is merültek hiányosságok, kéri azokat a kezdet nehézségeinek betudni”
9. Bukaresti Magyar Hírlap, *Gara* 1927.
10. „Mélyen tisztelt barátom!” Budapest, 1927. márc. 8. Fasc. 3, fol. 163.
11. Mellékletben közölve. Uo. fol. 174.
12. „Méltóságos dr. gróf Bethlen György úrnak.” Kolozsvár, 1927. márc. 8. Uo. fol. 173.
13. Téves fogalmazás, ugyanis az átírat a Magyar Párt Temes-Torontál megyei tagozatától érkezett, Temesvárott, 1927. febr. 25. Uo. fol. 172.
14. „előbbi melegen üdvözli a parlamenti csoportot, utóbbi erélyesebb, akciót sürget”
15. „a kolozsvári tagozathoz köszönőlevelet intéz”
16. Mellékletben közölve. Fasc. 3, fol. 165-166.
17. Mellékletben közölve. Uo. fol. 170.
18. Mellékletben közölve. Uo. fol. 167-168.
19. Mellékletben közölve. Uo. fol. 171.
20. 1926 szeptemberében Olaszország elismerte Besszarábia Romániához tartozását.
21. Utalás a reformcsoport tanácskozásaira.
22. Utalás a július 7-én tartott képviselő, és 10-én tartott szenátorválasztásokra.

23. Vö. II/11-12.
24. A *Keleti Újság* az 1927. augusztus 15-i (X. évf. 182.) számától országos magyarpárti napilap lett.
25. „*Felmerülhet az a megoldás*”
26. *Tornya* 1927.
27. Mellékletben közölve. Fasc. 3, fol. 189-190.
28. 1928. február 19.
29. A vita összefoglalását ld. *Biserica* 2000.
30. A választásokat december 12-én és 15-én tartották, és a Iuliu Maniu vezette nemzeti parasztpárti kormány került hatalomra.
31. Nem került elő.
32. Alexandru Vaida-Voevod
33. „*a választások biztonságát érintő szenátusi*”
34. *Tusa* 1928.
35. Fordítása: „*Megvan nekem a véleményem Gyárfás úrról.*”
36. „*jó véleményem*”
37. Pál Gábor és társai 1929. június 15-én népszövetségi panaszt nyújtanak be.
38. Nem került elő.
39. Constantin Hamangiu, a Román Törvénytár szerkesztője.
40. Térfy Gyula, a Magyar Törvénytár szerkesztője.
41. *Baranyai* 1922.
42. III/19. 1. pont.
43. Kiemelés az eredetiben.
44. A román sajtóban megjelent nemzetiségi vonatkozású cikkek és hírek magyar nyelvű szemléje, 1928. és 1931. között, Sulyok István szerkesztésében.
45. Valószínű utalás a békeszerződés „X. Rész. Gazdasági rendelkezések” c. fejezetére.
46. „*és dr. Fritz László*”
47. Valószínű utalás a liberálisokkal folytatott tárgyalásokra, amikor egyes miniszterek engedékenyebbnek bizonyultak, mint Angheliescu.
48. Eduard Mirto
49. Henry Cihoski tábornok
50. „*képviselők*”
51. Willer beszédében leszögezte, hogy a magyarság magatartásával nem szolgált rá a gyanakvásokra, elégedetlenségük a kisebbségek mostoha kezelése miatt van.
52. *Paál* 1929.
53. *Unguri* 1929.
54. Curentul.
55. Valószínű utalás Jakabffy tervezetére: „Törvényjavaslat az etnikai kisebbségekről” é.n. HRM PÁK Ms. 7651/754. Ua. Fasc. 14, fol. 46-65.
56. 1930. május 14-én nyújtottak be panaszt.
57. Mellékletben közölve. Fasc. 3, fol. 93-96.
58. Nicolae Costăchescu
59. *A romániai* 1930.
60. Mellékletben közölve. Fasc. 3, fol. 98.
61. A szöveg Gyárfás Elemér helyesbitése. Fasc. 3, fol. 99.
62. „Proiect de lege din inițiativă parlamentară despre libera alegere a școalei” Fasc. 3, fol. 103. Vö. II/15.
63. A Magyar Párt a névelemzés tárgyában 1930. május 25-én nyújtott be panaszt.
64. Mellékletben közölve. Fasc. 3, fol. 105.
65. Ion Mihalache
66. „*kongrua*”
67. „*a globális kiosztás ellen szót emelni*”

68. Mihai Popovici
69. *Mirto* 1930.
70. Voicu Nițescu
71. Gheorghe Gh. Mironescu
72. Mellékletben közölve. Fasc. 3, fol. 253.
73. Pál Gábor beadványai a magyar kisebbséget érintő különböző témákban.[II. sz. melléklet a magyar kisebbséget sértő tankönyvekről; III sz. melléklet a kisebbségi tanulók vasúti kedvezményéről; IV. sz. melléklet a vulkáni iskola sérelmeiről; V. sz. melléklet a hadirokkantak ügyében; VI. sz. melléklet a rokkantakra vonatkozólag; VIII. sz. melléklet a törvénybe ütköző igazságügyi rendeletről (93915/1928), valamint a telepítési törvényről; X. sz. melléklet az orosz hadifoglyok visszatéréséről], Csíkszereda, 1931. március 9. Fasc. 3, fol. 244 -252.
74. „*magyar párti*”
75. Nicolae Iorga kormánya (1931. április 18. - 1932. május 31.).
76. Victor Válcovici
77. „*Főtitkár*”
78. Hóstát.
79. Constantin Argetoianu
80. Utalás a párizsi kisebbségi egyezményre.
81. Mellékletben közölve. Fasc. 3, fol. 70-74. Ld. még: *Pál* 1998, *Oláh-Gál* 1998.
82. „*törvényes*”
83. Ld. I. rész 134. sz. jegyzet.
84. „*azonnal összehívja, mihelyt Pál Gábor az előmunkálatokkal elkészül*”
85. Csúszópénz.
86. Constantin Hamangiu
87. Mellékletben közölve. Fasc. 3, fol. 43-48.
88. *Zetelaki* 1932.
89. „*javaslat*”
90. „*Miniszter úr*” (Előterjesztés a közigazgatási törvényjavaslat 227. cikkéhez, a birtokközösségek vagyonának adminisztrálására vonatkozóan.) [Mercurea-Ciuc, [sic!] 1932. március 1. Fasc. 3, fol. 24-26.
91. Gh. Ionescu-Șișești; a memorandum nem került elő.
92. Nicolae Iorga
93. A parlamenti csoport eddigi helyéről átköltözött a Str. Clemenceau (volt Str. Corabiei) 11. sz. alá. Április 22-től irodái itt működtek.
94. *Barabás* 1932.
95. A képviselő és szenátori választások 1932. július 17-én és 20-án voltak.
96. A Nagyváradi Háztulajdonosok Szövetségének beadványa a Magyar Párthoz. Fasc. 3, fol. 5-6.
97. Gheorghe Gh. Mironescu
98. *Bethlen* 1932.
99. Nem került elő.
100. Az arányos elosztásról Dimitrie Gusti közoktatásügyi miniszter rendelkezett, de rendeletét nem mindig tartották be. Ld. még: *Tökés* 1933.
101. Iuliu Maniu
102. Virgil Madgearu
103. Földművesek és falusi szegények hetilapja. Szerk.: Demeter János (1932. szeptember 30. – november 25.). Ld. még: *Balázs* 1964.
104. Kelt: Marosvásárhely, 1933. február 23. Fasc. 3, fol. 379.
105. Nem került elő.
106. Eduard Mirto, közmunka és távközlési miniszter.
107. Utalás a választásokra, amelyek 1933. december 20-án, és 22-én voltak, és a liberálisokat segítették hatalomra.

108. Ld. I. rész 109. jegyzet.
109. Constantin Angelescu
110. Nicolae Titulescu
111. A névelemzés ügyében a Magyar Párt újabb panaszt 1935. március 10-én nyújtott be.
112. 1934. június 15-én nyújtották be.
113. Marosvásárhely, 1933. július 1-2. [?]
114. Victor Slăvescu
115. Ion Inculeț
116. Nem került elő.
117. Gheorghe Tătărescu
118. A magyar lakosság erdejét és legelőjét a román lakosok elfoglalták.
119. Nicolae Uică tábormok.
120. A *Magyar Kisebbség* „Románok rólunk” c. rovata folyamatosan közölt szemelvényeket. Ld. még: 43. sz. jegyzet.
121. Richard Franasovici, közlekedésügyi miniszter.
122. *Kristóf* 1934.
123. 1934. augusztus 8. (A másodikat valószínű később tartották.)
124. C. Angelescu
125. *Bárdi* 1998.
126. 1934. június 15.
127. A „numerus valachicus” mozgalom.
128. Ion Nistor
129. *Képes ABC* 1935.
130. 1935. május 20.
131. A november 21. téves, helyesen november 12. Vö. I/35. 177. sz. jegyzet.
132. Dumitru Iuca, belügyminisztériumi államtitkár.
133. Mircea Cancicov
134. Magyar Dolgozók Országos Szövetsége.
135. Dumitru Iuca